

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 47.

Onsdagen den 17 juni f. m.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talman-
nen.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 11 innevarande juni förda
protokollen.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter sammansatta stats- och andra lagutskottets
utlåtande nr 8.

§ 3.

Vidare föredrogs särskilda utskottets memorial, nr 5, angående ersättning
åt dess tjänstemän m. fl.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kam-
maren bifallen.

§ 4.

Fortsattes den vid gårdagens sammanträde avbrutna föredragningen av and-
ra lagutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposi-
tion med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil,
dels ock i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd an-
teckning ordet till

*Ang. yrkes-
mässig trafik
med automo-
bil.*

(Forts.)

Herr **Hassler**, som anförde: Herr talman! Då jag nu tar till orda för att
med några ord motivera den ståndpunkt, som andra lagutskottet intagit i denna
fråga, känner jag ett behov av att genast säga ifrån, att mitt ställningstagande
i denna sak icke har bestämts av några motiv av den art, som statsrådet
och chefen för kommunikationsdepartementet varnade för under gårdagen.
Jag har grundat min ståndpunkt uteslutande på det material, som tillhanda-
hållits utskottet, och jag tror jag vågar säga, att detsamma gäller de kam-
rater i utskottet, som kommit på samma linje som jag.

Om jag nu först får säga några ord om själva propositionen, så kan man svår-
ligen undgå att lägga märke till, att den kritiska opinionen icke fått göra sig
hörd i densamma. På sid. 26 uppräknas de myndigheter och sammanslut-
ningar, som yttrat sig över de sakkunnigas förslag. I propositionen heter
det på ett ställe, att det huvudsakliga innehållet i dessa yttranden skulle
refereras under de olika avdelningar, till vilka de vore att hänföra. Detta
löfte infrias emellertid icke av departementschefen. Särskilt så vitt angår
den viktiga avdelningen på sid. 28 och följande, som handlar om »Behovet och
omfattningen av en trafikreglering» återfinner man knappast ett ord om de
många både vägande och viktiga synpunkter som därvidlag anförts. Det-
samma gäller i stort sett den allmänna avdelningen, den allmänna motive-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

ringen. På sid. 77 förekommer visserligen en kort notis, där det talas om vad kritiken i hithörande stycke haft att säga. Det förefaller ganska egenomligt, att man i en svensk regeringsproposition talar om kritiken såsom en känd storhet. Man brukar annars vanligen få reda på vilka myndigheter och sammanslutningar som yttrat sig och vad de haft att anföra, vilket givetvis kan vara av viss betydelse för frågans bedömande. Propositionens författare har till och med haft så bråttom, att han på sid. 26, där det talas om de avstyrkande myndigheterna, icke ens givit sig tid att räkna upp de hörda myndigheterna och organisationerna utan i stället avslutat det hela med att sätta till orden »m. fl.». Under detta uttryck dölja sig en hel del myndigheter och sammanslutningar av icke ringa betydelse, såsom statskontoret, industriförbundet, de flesta av rikets handelskamrar samt Svenska teknologföreningen.

När vi i andra lagutskottet fingo en sammanfattning av yttrandena över 1932 års sakkunnigas förslag och togo del av denna sammanfattning, funno vi beträffande den avdelning som handlar om förslagets allmänna grunder, att yttrandena gävo en i väsentliga avseenden annan bild av opinionen än den som man kunde bilda sig på grundval av propositionen. Den stora mängden av kritiska uttalanden och synpunkter hade icke alls bemötts i propositionen, och man kunde icke undgå att få det intrycket, att propositionen tillkommit väl så hastigt, och att man därför icke fick den allsidiga och fylliga bild av sakens läge, som man borde ha för att kunna bedöma en så omfattande och viktig fråga som denna.

Det ligger också en mycket kort tidrymd mellan det andra sakkunnigförslaget och propositionen. Den sträcker sig nämligen endast från den 20 februari till den 6 mars. Man kan ju fråga sig, om det verkligen varit möjligt att under denna korta tid komma fram med en proposition, som innefattar ett verkligt allsidigt och grundligt genomtänkt och genomarbetat förslag. Man frågar sig då, om det verkligen varit så nödvändigt att gå fram i denna takt. Tiderna äro ju nu väsentligen annorlunda än för några år sedan, då denna fråga trängde sig fram, och både järnvägarna och lastbilstrafiken klara sig ganska bra. Ätminstone torde man kunna säga, att det med hänsyn till vad som förekommit, den starka kritik som framförts och de starkt divergerande ståndpunkterna hade varit skäl att övertänka denna sak ännu en gång.

Jag skall nu be att få säga några ord beträffande förslagets principiella uppläggning och därvidlag framför allt framhålla tvenne synpunkter. Herr statsrådet berörde dem själv i går. Den första rör spørgsmålet om järnvägarnas skyddande mot konkurrens från lastbilstrafiken. Man kan överhuvud taget diskutera, om det är riktigt att för järnvägarnas skull undertrycka biltrafiken. Uttrycket är icke mitt, utan jag har hämtat det ur överståthållarämbetets yttrande över 1932 års sakkunnigbetänkande. Det finns också vissa länsstyrelser, som ifrågasätta lämpligheten av att införa en anordning, vilken skulle innebära en återgång till det svårhanterliga äldre system som representeras av järnvägarna. Man måste väl ändå ställa sig tveksam inför tanken att med lagstiftningens hjälp sticka en käpp i den tekniska utvecklingens hjul och att hålla denna utveckling tillbaka med tvång. Det torde kunna sägas, att om denna princip i någon större utsträckning hade tillämpats, skulle vårt ekonomiska liv och vårt samhällsliga liv överhuvud taget icke ha kommit att uppnå den ståndpunkt, som det i dag intar. Jag tror, att ingen på allvar vill förordna ett sådant tillvägagångssätt, och att man därför rent principiellt bör underskriva andra lagutskottets majoritets uttalande, att det är ett samhällsintresse att på ett effektivt sätt söka utnyttja den tekniska utvecklingen, utan att detta omöjliggöres eller försvåras genom statliga ingripanden.

Man kan sedan ställa frågan, om järnvägarna överhuvud taget skulle få nå-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

gon verklig hjälp genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Uti yttrandet av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhålles, att det egentligen är bilarnas närtrafik som erbjuder järnvägarna den största konkurrensen. Närtrafiken skulle ju emellertid enligt Kungl. Maj:ts förslag icke komma att drabbas av några minimitaxor. Denna skulle väl således bibehålla sina konkurrensförmåga i den mån den icke beskäres av klyvningen i närtrafiks- och fjärrtrafiksområden. Svenska järnvägsföreningen har rörande 1932 års sakkunnigförslag uttalat, att om närtrafiksområdena utsträcktes utöver vad detta förslag avsåge, så skulle en reglering, sådan den föreslagits i propositionen, bli värdelös för den stora massan av enskilda järnvägar. När man nu flyttar ut gränserna för närtrafiksområdena torde det väl inträffa, att järnvägsföreningens yttrande blir tillämpligt, och då måste reformen bli värdelös även för den stora massan av enskilda järnvägar, eller just de järnvägar, som behöva hjälp. Man kan sålunda ställa sig tvetsam inför frågan, huruvida propositionens syfte skulle uppnås i detta hänseende.

Jag kommer så över till den andra huvudfrågan, nämligen frågan om behovet och lämpligheten av den ifrågasatta regleringen med hänsyn till denna näring. Statsrådet talade i går om den proletarisering som skett inom lastbilstrafiken. Det är klart, att i den mån en sådan föreligger står man inför ett allvarligt problem. Nu är det emellertid så, att lastbilägarna själva kraftigt motsatt sig ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag. Jag har för min del icke kunnat undgå att ta en betydande hänsyn till detta förhållande. Jag har frågat mig, om förslaget verkligen skulle komma att medföra någon förbättring i lastbilägarnas villkor, och jag har för min del kommit till det resultatet, att detta måste anses i hög grad tveklaktigt. Man måste nämligen räkna med att de nuvarande näringsidkarnas levebröd icke kommer att bli större utan snarare mindre än hittills om och i den mån trafiken verkligen kan överföras till järnvägarna, ty i så fall måste ju trafikkvantiteten minskas för lastbilägarna. Bilägarnas förvandling från självständiga företagare till anställda hos företagare, som köpa bilar eller utvidga sin bilpark, torde väl icke heller kunna betyda någon genomgående förbättring i deras ställning. Om man skulle lyckas ändra förhållandena på det sätt att järnvägstrafiken utvidgades på bekostnad av lastbilstrafiken komme ju detta också att medföra betydande ingrepp på en massa andra områden, som äga samband med bilväsendet, såsom till exempel verkstadsområdet, gummifabrikationen och bensindistributionen. Man bör väl åtminstone kunna säga, att förslagets verkningar i denna del äro mycket svåröverskådliga och svårbedömliga, ja, att man överhuvud taget knappast har någon möjlighet att alls kunna bedöma dem på grundvalen av den föreliggande propositionen. Man kan väl icke gärna gå in för ett förslag, om vilket man icke känner sig övertygad, att det verkligen kommer att medföra några förbättringar i detta hänseende. Det är för övrigt ganska osannolikt, att det kommer att medföra några förbättringar. Det kan i stället faktiskt inträda en hel del rubbningar på olika områden, rubbningar, vilka kanske bli betydligt värre än de svårigheter, som vi för närvarande ha att dragas med. I den mån som arbetslöshet och annat kan bli en följd av detta statsingripande kan det rentav bli fråga om att staten får träda emellan med ersättningar och understöd.

Om man sålunda å ena sidan faktiskt icke vet, om detta förslag verkligen kommer att medföra någon nytta för dem man vill hjälpa, så är det å andra sidan säkert, att de som man avser att hjälpa själva betaeka sig för detta. Under sådana förhållanden bör det icke komma i fråga att för närvarande genomföra detta förslag. Jag skulle också vilja understryka, att, i den mån förslaget kommer att motverka en rationell organisation av järnvägsväsendet,

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

detta ingalunda är till förmån för landet i dess helhet. Myndigheterna ha också haft ganska skarpa ord om förslaget. Man kan i de olika myndigheters yttranden läsa uttryck sådana som att det här skulle vara fråga om ett lamslående av en fri näringsutövning, att det hela är en konstprodukt, som växt fram ur teoretiska spekulationer, och att resultatet blivit ett stelt och krångligt system, som har ganska litet med det levande livet att göra. Jag kan icke erinra mig, att det är vanligt, att myndigheter använda så pass starka uttryck i sina yttranden. Bakom allt detta måste ligga en bestämd övertygelse om, att detta förslag innefattar vanskligheter, som man har all anledning att mycket noga pröva, innan man går in för ett förverkligande av förslaget. På sina håll har man rentav ifrågasatt möjligheten av att kunna genomföra förslaget. Så yttrar exempelvis generalpoststyrelsen, att ett eventuellt övervakande av förordningens efterlevnad vore ogenomförbart, ifall man icke i avsevärd omfattning utbygger polisväsendet på landsbygden, och att det vore uppenbart att ett sålunda utökat polisväsende måste bli synnerligen dyrbart. Även teknologföreningen har uttalat sina tvivel angående möjligheten av att på ett verkligt effektivt sätt genomföra förslaget.

Innan jag slutar vill jag tillägga, att de yttranden, som jag nu hänfört mig till, avse 1932 års sakkunnigförslag. Förslaget av i år har icke alls varit ute på remiss och man måste sålunda i fråga om vad de olika sakkunniga myndigheterna och sammanslutningarna anfört hålla sig till de yttranden, som avgivits över det tidigare förslaget. Det är klart att detta icke kan vara vidare bra, ty det föreligger ju dock vissa skiljaktigheter mellan de båda förslagen. Men man får som sagt ingen hållpunkt, om man icke hänför sig till dessa tidigare yttranden.

Jag skall, herr talman, be att få sluta med att säga, att den prövning som förslaget undergått i andra lagutskottet, hos mig och utskottsmajoriteten stadgat den uppfattningen, att man här har att göra med ett problem, som det väl lönar sig att genomtänka än en gång, innan man tar något initiativ. Utskottet har också hänvisat till att åtskilliga uppslag framkommit i fråga om den fortsatta utredningen, som utskottet ifrågasatt. Jag vill i detta sammanhang särskilt framhålla, att när statsrådet under debatten i går talade om dessa uppslag, så glömde han bort ett, som utskottet för sin del anser synnerligen viktigt, nämligen förslaget om en centralisering och en effektivisering av tillståndsgivningen. Utskottet har nämligen för sin del den uppfattningen, att man på denna väg skulle kunna komma ganska långt. Jag tror, att man med detta och andra uppslag, som utskottet anvisat, har tillräckliga utgångspunkter för en omprövning och en nyprövning av denna fråga. Utskottet har därför också hemställt om fortsatt utredning.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan under punkterna A och B, d. v. s. att förslaget icke lägges till grund för en lagstiftning i ämnet, utan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om fortsatt utredning i frågan.

Vad beträffar frågan om den form, i vilken en lagstiftning i framtiden bör framläggas, så har utskottet erinrat därom, att förslag om mera betydande ingrepp i näringsfriheten bruka föreläggas riksdagen i enlighet med stadgandet i § 87 regeringsformen. Utskottet har också begärt, att så måtte ske även i detta fall. Utskottet har undersökt de fall, då det tidigare varit tal om liknande inskränkningar i näringsfriheten, och utskottet har därvid funnit, att § 87 regeringsformen därvidlag tillämpats. Utskottets hemställan innebär således icke, att man har slagit in på en ny linje, utan endast att man fullföljer den lagstiftningsteknik, som i motsvarande fall tidigare använts.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

Härpå yttrade:

Herr Sandström: Herr talman! Jag tillhör ju andra lagutskottet, men då jag enligt anteckningen här under utskottets utlåtande icke har något ansvar i det beslut som är fattat i denna fråga, anser jag mig oförhindrad att framföra kritik mot utskottet och den kritiken rör sig om en särskild punkt i utlåtandet. Jag fäste mig vid att den föregående ärade talaren, talesmannen för utskottets majoritet, endast yrkade bifall till punkterna A och B. Den kritik, jag nu vill anföra, rör ingen av dessa punkter utan gäller punkten C i utskottets förslag.

Vid årets riksdag har ju väckts en del motioner om att transporten av vissa varuslag skulle undantagas från tillämpningen av de särskilda bestämmelser, som gälla för den yrkesmässiga trafiken. Det gäller först mjölk, mejeriprodukter och även slaktdjur. Andra motioner gingo ut på att även färsk fisk och skogsprodukter från avverkningsplats skulle undantagas ifrån den yrkesmässiga trafiken. De där båda motionskomplexen äro varandra olika i så måtto att det första spörsmålet, angående mjölk och mejeriprodukter etc., har varit uppe redan tidigare och föranledde senast föregående års riksdag att skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning i dessa motioners syfte. Men i fråga om färsk fisk och skogsprodukter från avverkningsplats är uppslaget nytt för denna riksdag, som därvidlag alltså icke på något sätt bundit sig.

Min uppfattning är nu den, att de motiv som anförts för dessa senare motioner, angående färsk fisk och skogsprodukter, icke voro tillräckligt bärande för att utskottet bort gå in för ett bifall till desamma. Det var dock ett ganska vidlyftigt område dessa motioner berörde, och det måste ha en synnerligen allvarlig innebörd, om man skulle undantaga så stora grupper av viktiga varuslag ifrån den yrkesmässiga trafiken. Enligt min uppfattning borde utskottet på denna punkt alltså ha gått in för ett avslag av motionerna såsom varande icke tillräckligt förberedda och de däri framförda kraven icke tillräckligt be styrkta.

I fråga om mjölk, mejeriprodukter och slaktdjur däremot anser jag, att riksdagen redan genom sitt ställningstagande föregående år har bundit sig och att man fortfarande bör stå kvar på den ståndpunkten. Motionärerna ha framlagt mycket goda skäl för att dessa varuslag borde få intaga en särställning och bli undantagna från tillämpningen av de bestämmelser, som gälla för den yrkesmässiga trafiken. Här rör det också direkt det viktiga jordbruket, och jag anser inte, att man med skäl kan motsätta sig ett sådant krav. Men, herr talman, då nu utskottet har begärt en ny utredning angående den yrkesmässiga trafiken, med underkännande av det i år framlagda lagförslaget, håller jag före, att en sådan utredning bör vara fullständigt fri och obunden att ta ställning till de olika problemen. Jag anser således icke riktigt, såsom utskottet här föreslår, att i den nuvarande motorfordonsförordningen skulle insättas bestämmelser, som reglerade dessa förhållanden beträffande mjölk, mejeriprodukter och slaktdjur. Jag tror inte det är lämpligt att införa en sådan bestämmelse i den nuvarande motorfordonsförordningen. Skulle man sätta in en sådan bestämmelse och samtidigt bibehålla motorfordonsförordningen i dess nuvarande lydelse i övrigt, tror jag att länsstyrelserna skulle komma i ett mycket svårt dilemma. Vi veta ju, att de ha meddelat tillståndsbevis till långfärds trafik i mycket stor utsträckning, vilket skulle komma i kollision med de nya bestämmelserna, och jag tror det skulle bli mycket besvärligt i övergångstiden. Ett visst kaotiskt tillstånd skulle kunna tänkas därigenom inträda i fråga om den yrkesmässiga trafiken. Nu vill jag säga, att de lastbilägare, som ha hand om den yrkesmässiga trafiken, ha blivit mycket bekymrade över utskottets förslag under punkten C, och det har gått så långt, att de påstå, sannolikt med en

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

viss överdrift, att deras existens blir äventyrad, om punkten i fråga skulle bifallas, såsom utskottet föreslagit.

Jag tror, att vi få noga tänka oss för, innan vi intaga slutlig ståndpunkt till dessa varuslags ställning till den yrkesmässiga lastbilstrafiken och jag tror därför det skulle vara lyckligast, att vi för i år icke nämna något om den färska fisken och skogsprodukterna ifrån avverkningsplats. Detta hindrar naturligtvis icke, att de, som få i uppdrag att verkställa ny utredning, ta under övernående, om det fordras åtgärder även för dessa varuslag. Jag vill alltså hemställa, att riksdagen i år endast skriver till Kungl. Maj:t om utredning i fråga om mjölk, mejeriprodukter och slaktdjur.

Herr talman! Jag skall tillåta mig avgiva ett förslag till en ny punkt C i stället för den av utskottet föreslagna och som skulle få följande lydelse:

»att riksdagen, i anledning av motionerna I: 290 och II: 581, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i samband med den nya utredningen rörande lagstiftning om yrkesmässig trafik föranstalta om undersökning, huruvida transporter uteslutande av mjölk eller produkter därav eller av slaktdjur må kunna undantagas från tillämpningen av de särskilda bestämmelser, som gälla för den yrkesmässiga trafiken».

I konsekvens härmed måste jag även föreslå följande ändringar i utskottets motivering. På sidan 62, andra stycket, vill jag föreslå att den mening som börjar med orden »Tillgången till» och slutar med »andra konsumtionsorter» måtte utgå, samt att på sidan 63, tredje stycket, orden »eller av färsk fisk eller av skogsprodukter från avverkningsplats» måtte utgå. Slutligen föreslår jag att på sidan 63, de två sista styckena som börja med respektive »Utskottet vill» samt »Till yrkesmässig trafik» måtte ur motiveringen utgå.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till detta av mig framställda förslag.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag skall försöka att i likhet med föregående talare fatta mig kort, i synnerhet som herr statsrådet i går ganska ingående belyste frågan. Jag skall därför avstå från att ingå på några detaljer och ber endast att få meddela vissa allmänna synpunkter.

Denna fråga befinner sig enligt min uppfattning i ett läge, som har stort allmänt intresse. Läget är nämligen ett bevis på hur politiken stundom kan urarta till det rena intrigspelet, till något sålunda för vilket intet är mera fientligt än saklig prövning och sakligt ställningstagande. Detta skall emot kommunikationsministern, som nu pågått i några månader, har, liksom allt gåpåmanér, säkerligen haft en viss suggestiv verkan. Vem kan väl tro, att ett sådant angrepp som detta — vari herr Leos avgång betraktats såsom en självfallen politisk nödvändighet — vem kan väl tro, att ett sådant angrepp icke stöder sig på verkliga grunder utan vid närmare påseende inskränker sig till att vara demagogiskt munvänder och tomma tunnors skrammel? Vad mig själv beträffar måste jag bekänna, att särskilt de djupa brösttonerna i agitationen mot kommunikationsministern till en början förledde också mig till antagandet, att det *måste* ligga något väsentligt fel i propositionen. Också den skickligaste fackminister kan ju komma att begå ett förbiseende av större eller mindre räckvidd. Misstanken, att kritikens saklighet stod i omvänd proportion till dess högljuddhet, väcktes dock av åtskilliga omständigheter. Hit räknar jag först och främst den egenartade hänsynslöshet varmed kritiken framställdes. Man fordrade, som sagt, herr Leos avgång, därest riksdagen — såsom man tog för givet — i princip avslöge förslaget. Herr Leo skulle nämligen genom förslaget ha dokumenterat sin inkompetens och förverkat riksdagens förtroende med hänsyn till genomförandet av en ordning i överensstäm-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

melse med de nya linjer, som riksdagen sades komma att besluta. Denna överdrift måste ju falla på sin egen orimlighet. Vad hade det med det politiska förtroendet att skaffa, att en riksdagsmajoritet tilläventyrs satte sig emot en proposition i trafikfrågor, en proposition som tillkommit på riksdagens eget initiativ, och vars principer enhälligt förordats av den ena sakkunnigkommissionen efter den andra? En kampanj på en sådan meningslös linje kunde icke ens till det yttre anses ha renhårighetens prägel.

Indicierna på karaktären av denna kampanj hava sannerligen hopat sig. En stor tidning, som först klart och tydligt gått in för regeringsförslaget, gjorde plötsligt en tvärvändning och sällade sig entusiastiskt till belackarnas skara. Malicen utlade det genanta förhållandet så, att tidningen i fråga helt enkelt hade sålt sin ståndpunkt till bilförsäljarna, som skola ha förklarat, att de förvägrade sina feta annonser till de tidningar, som understödde herr Leo i denna sak. Man vill ju ogärna i detta anständiga land sätta tro till förefintligheten av en sådan korruptiv anda — allra minst hos den press som nu under 1 års tid prisat sig såsom representant för pressens speciella frihet och självständighet. Men saken är onekligen ganska mystisk i betraktande därav, att en bilfabrikant låtit intervjuja sig för att mot förslaget framföra den invändningen, att detta skulle leda till en, som det heter, ansvällning av bilparken. Landets bilproducenter skulle alltså gå emot förslaget därför, att detta skulle medföra ökad omsättning för dem och befrämja deras affärsverksamhet! Oegennyttia av sådant slag torde hittills aldrig ha gjort sig gällande i lagstiftningsarbetet. Ståndpunkten, i sig själv sålunda misstänkt, blir detta ändå mera, när man beaktar, att förslaget både syftar till och enligt all psykologisk erfarenhet även måste leda till åtminstone någon minskning i det överflödiga lastbilstonaget. När bilförsäljarna plädera mot förslaget, så plädera de alltså i verkligheten för sina egna krassa intressen.

Hetsen i agitationen mot förslaget kulminerar i det lättsinniga förtalet mot kommunikationsministern, att hans överläggning med bilägarna i början av mars skulle ha varit rent skoj, när han då redan skulle ha varit definitivt bunden. Detta förtal har slutgiltigt vederlagts av statsrådet. *Har* man saktliga grunder på sin sida, då för man icke en kampanj med sådana beskyllningar, lika osannfärdiga som de äro grovt ärekränkande. Har det för övrigt framförts någon enda anmärkning mot förslaget — jag säger icke, att det icke kan riktas anmärkningar emot det — men har det framförts från motståndarnas sida någon anmärkning emot förslaget, som verkligen träffar sakens kärna? Har man tagit del av herr Leos Auditoriumföredrag i slutet av april? Vad är det som är osakligt i detta föredrag? På vilken väsentlig punkt kan han gendrivs? Det är sannerligen icke han utan de okunniga eller specialpolitiskt intresserade hetsarna emot honom, som här ha komprometterat sig.

Med det sagda har jag icke velat avse själva utskottsbehandlingen av frågan, utan kampanjen utanför riksdagen. Men utskottsmajoriteten synes mig dock vara starkt påverkad av den pågående hetsen i pressen och annorstädes. Utskottet synes mig icke ha styrkt sina anmärkningar, utan så vitt jag kan förstå bestå dessa väsentligen i farhågor i form av antaganden och förmodanden. Jag kan för övrigt icke finna att utskottet tagit itu med själva kärnpunkten i denna sak.

I verkligheten föreligger här ett synnerligen komplicerat ekonomiskt problem. Den särskilda komplikationen uppstår därigenom, att en viss del av det samhällseliga kommunikationsintresset — nämligen järnvägarnas fortbestånd — råkar i konflikt med det samhällseliga kommunikationsintresset i det hela. Denna konflikt uppstår därigenom, att våra järnvägar, ehuru numera

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

delvis olämpliga som transportmedel, likväl icke kunna helt och hållet undvaras. Men vi ha å andra sidan icke råd att behålla de nödiga järnvägarna till vilka förödande kostnader som helst och vad de enskilda järnvägarna angår kunna vi det icke. Redan därför blir det ett samhälleligt intresse att reglera lastbilstrafiken genom att sätta en damm för hittillsvarande konkurrens- och dumpingmetoder. Beaktas nu dessa metoders olyckliga verkningar också i fråga om vissa sidor av lastbilstrafiken, sedd isolerad, synes man mig nödgas medgiva, att ifrågavarande metoder också i sig själva — alltså bortsett från järnvägsintresset — göra det till ett socialt behov, att lastbilstrafiken blir effektivt reglerad.

Vid detta förhållande kan man naturligtvis icke i *kritisk* mening betrakta propositionen såsom förande till ett ingrepp i näringsfriheten. Icke heller kan man förebrå herr Leo, att han här vill sätta en käpp i den fria utvecklingens hjul. Den fria utvecklingen visar sig här vara ett i viss mån socialt oting, som det just gäller att söka motverka. Att de linjer, som herr Leo — stödd på en grundlig expertis — i sådant avseende framlagt, är den enda eller den absolut bästa lösningen har ingen påstått. Men detta är, synes det mig, utan varje praktiskt intresse. Det ligger i sakens natur, att denna svåra ekonomiska fråga icke kan på förhand kalkyleras på ett absolut tillfredsställande sätt. Men vill man här göra något, som länder vårt transportväsende i det hela till gagn, synes för närvarande intet annat finnas att gå på än de huvudlinjer, som framlagts i propositionen. De särskilda erfarenheter som tillämpningen av en sådan lag giver vid handen, få naturligtvis beaktas och lagen i fall av behov därefter korrigeras. Jag kan icke finna annat än att detta med hänsyn till vad som i ärendet förebragts och vad man känner till är den mest sakliga ståndpunkten. De jämkningar, som föreslås i herrar Linders m. fl. reservation, har jag dock intet särskilt att invända emot.

Slutligen kan jag icke underlåta att inlägga en gensaga emot det förut antydda otillständiga sätt, varpå denna lagfråga politiskt utnyttjats för att komma ett statsråd till livs. Att i en så invecklad fråga som denna olika meningar kunna göra sig gällande är självklart. Man kan också väl förstå, att de skilda specialintressena söka sig fram och bilda inslag i agitationen. Men att metoderna för agitationen i en lagfråga, som borde falla utanför politiken i vanlig mening och utslutande bedömas med ledning av sakkunniga synpunkter, att de agitatoriska metoderna i en sådan fråga i betydande delar av den borgerliga pressen urarta till den rena demagogien med vrängda framställningar och falska beskyllningar — dylikt är sannerligen icke ägnat att befrämja en saklig behandling av en sådan fråga i riksdagen. Ett lagstiftande, herr talman, under sådant tryck är *antidemokratiskt*, men det *uppfattas* tyvärr av ytliga människor såsom bevis på *demokratiens* oduglighet och leder följaktligen på falska grunder till avsmak för denna.

Herr talman! Jag har som jag nämnde icke något emot att biträda herr Linders m. fl. reservation och yrkar förty, att kammaren ville bifalla denna.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lundqvist: Herr statsrådet återkom i sitt anförande i natt vid flera tillfällen till den motion, som jag väckte 1932, och jag säger ingenting om detta. Litet mera förvånad har jag kanske varit över att herr statsrådet också ansett sig böra i ett flertal föredrag under de senaste månaderna på olika platser i landet visa mig personligen alldeles särskild uppmärksamhet genom att framhäva den roll, som jag spelat i denna fråga vid riksdagarna 1932 och

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

1936. På grund av denna särskilda uppmärksamhet gentemot mig personligen, hoppas jag, att kammaren tillgiver mig, om jag under en liten stund vill litet belysa, hur jag för min del ser på denna fråga.

Jag förmodar, att det omnämmande, varom jag talade och som jag erhållit från statsrådets sida, knappast får betraktas såsom något »hedersomnämmande». Jag är mera rädd för att avsikten varit att bibringa åhörarna den uppfattningen, att jag icke riktigt visste vad jag ville, eftersom jag ena året motsatte mig det, som jag ett annat år väldigt ivrigt eftersträvade. Så enkel är nog icke saken, herr statsråd. Jag vill för min del säga, att jag alltjämt är mycket glad över det initiativ, som jag tog vid 1932 års riksdag. Jag har ingen anledning att taga tillbaka något, icke ens de, enligt herr statsrådets förmenande, starka ord, som förekommo i motionen det året.

Att förhållandena inom kommunikationsväsendet vid den tiden voro allt annat än tillfredsställande och verkligen påkallade statsmakternas särskilda uppmärksamhet, tror jag icke att någon vill förneka. Att emellertid förhållandena sedan dess i åtskilliga avseenden förbättrats, tror jag heller icke någon vågar bestrida. Utskottets majoritet såväl som dess minoritet har pekat på dessa förbättringar, särskilt dem som närmast framkallats av konjunkturförbättringen. Jag kanske får tillägga, att det har hänt även annat under denna tid. Sålunda fingo vi den nya motorfordonsförordningen den 1 januari 1934 vilken, det måste man erkänna, spelat en viss roll och varit av viss betydelse även i fråga om konkurrensen de olika trafikmedlen emellan. Om man vill vara rättvis, bör man även framhålla, att man under de senare åren åtminstone hos flera länsstyrelser kunnat skönja en bestämd tendens till ökad återhållsamhet ifråga om tillståndsgivningen, vilket givetvis också haft stor betydelse. Trots allt detta lämna emellertid förhållandena alltjämt mycket övrigt att önska — det är jag den förste att erkänna. Uppenbart är, att behov föreligger av ytterligare regleringsåtgärder och sådana böra vidtagas utan dröjsmål.

Jag vill, eftersom herr statsrådet icke gjort det i sitt föredrag, framhålla, att jag icke bara inskränkt mig till att yrka avslag å Kungl. Maj:ts proposition utan dessutom även framställt direkt yrkande om fortsatt utredning med beaktande av vissa särskilda synpunkter. Jag har för min del också med glädje konstaterat, att utskottet i båda dessa avseenden tillstyrkt min motion. Jag är alltså fullt överens med herr statsrådet om behovet av ytterligare åtgärder, men detta kan naturligtvis icke i och för sig, så vitt jag förstår, vara något skäl för mig att ta vilket förslag som helst. Jag har den uppfattningen, den må vara felaktig eller icke, att det förslag, som herr statsrådet framlagt, icke är, vare sig ur järnvägssynpunkt eller ur andra vidare synpunkter, sådant, att det är lämpligt att godkänna det. Jag måste säga, att en lösning efter de extrema linjer, Kungl. Maj:ts förslag innebär, åtminstone för mig ter sig icke bara motbjudande utan också tämligen ohållbar. Jag är nämligen mycket rädd för att reaktionen ifrån den allmänna opinionens sida mot en sådan ordning skulle bli så stark, att det nog komme att bli, det vågar jag påstå, omöjligt att i längden upprätthålla en sådan ordning. För att endast ta ett exempel, så tror jag, att det blir mycket svårt, därmed lyckas nog ingen, icke ens herr statsrådet själv, att övertyga allmänheten i detta land om det riktiga, rättvisa och rimliga i att särskilda fasta godstaxor för lastbilstrafikens vidkommande skulle införas, i vilka fasta taxor ingen som helst nedsättning under några förhållanden skulle få ske, när det gäller fjärtrafiken, medan samtidigt järnvägarna alltjämt skulle få bibehålla den frihet, som de nu ha, att gå hur långt som helst i individuella nedsättningar beträffande frakterna. Jag tror icke, att det blir en lätt sak

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)
att övertyga allmänheten om lämpligheten av detta. Jag beklagar verkligen för min del ur olika synpunkter, om det efter den närmare utredning, som jag hoppas skall komma till stånd, skulle visa sig, att ingen bättre väg än den av Kungl. Maj:t föreslagna finnes för denna frågas lösning.

Om man vill vinna ordning och reda i transportproblemet — jag återger mitt eget yttrande från motionen 1932 — bör det, det vill jag i det längsta tro, finnas andra bättre framkomliga vägar. Vad jag kan läsa ut ur propositionen, visar den i alla fall icke, att motsatsen skulle vara fallet. Se där alltså, herr statsråd, skälen, varför jag ansett mig kunna i år yrka avslag å Kungl. Maj:ts proposition, trots det att jag år 1932 motionerade om en utredning. Jag nämner detta särskilt därför att jag fäst mig vid att herr statsrådet i sina föredrag förklarat sig ha mycket svårt att förstå motiven för min hållning i år.

Herr statsrådet sade i natt, att så vitt han kunnat finna, har ingen kommit med bättre förslag än det, som Kungl. Maj:t framlagt, trots att man riktat en våldsamt kritik mot det förslaget. På den punkten liksom på många andra här i livet äro meningarna kanske något delade. Det är i alla fall icke så lätt för en enskild riksdagsman att på egen hand rita upp ett fullständigt program för en ordning, som det här är fråga om, allra minst är det möjligt på den korta tid, som man har haft till förfogande efter propositionens framläggande. Problemet är ju också, därom skulle väl alla kunna vara eniga, utomordentligt svårt att bemästra. Jag vill för min del gärna taga avstånd från den överdrivna kritik, som riktats mot herr statsrådet och hans förslag. Jag tror, att detta är ett problem, som för vem som helst erbjuder de allra största svårigheter att kunna knäcka, men detta bör ju å andra sidan tala för att man bör vara litet försiktig. Man bör tänka på saken två gånger, innan man går att besluta så genomgripande ändringar, som här äro föreslagna. Jag gör för min del icke anspråk på att kunna framlägga förslag, som obestriddligen äro bättre än Kungl. Maj:ts förslag. Jag vågar icke hävda den meningen. Jag har inga myndigheters yttrande att falla tillbaka på. Jag har min personliga uppfattning och det får i detta sammanhang för mig vara nog. Jag har endast i min motion i år velat peka på några synpunkter, som jag för min del alltså anser böra uppmärksammas.

Den exempelsamling, som jag valt i motionen, skulle jag kunna berika åtskilligt. Jag skall emellertid icke göra detta här. Jag har emellertid i motionen till en början särskilt understrukit järnvägsstyrelsens förslag om taxereglering för järnvägarna. Om det under ett remissförfarande lägges fram ett sådant principförslag, som här skett från järnvägsstyrelsens sida, från en myndighet, som — det måste väl var och en erkänna — har den största erfarenhet på detta område, kan det knappast vara riktigt och rimligt att i propositionen referera vad som förevarit i frågan på det enkla sättet, att man endast stoppar in järnvägsstyrelsens namn bland den långa rad myndigheter, vilka av ett eller annat skäl avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Jag hoppas, att herr statsrådet icke tager illa upp att jag säger detta. Det finnes icke med ett ord omnämnt, att järnvägsstyrelsen framlagt ett eget principprogram för frågans lösning. Då ett dylikt förslag kommer från ett sådant håll, tycker jag det knappast är för mycket begärt, om förslaget på något sätt prövades, innan det avvisades. Jag tycker, att det finnes så mycket större skäl därtill som, om den vägen — trots vad herr statsrådet tror — visar sig vara framkomlig, den skulle öppna möjligheter att giva biltrafiken betydligt större rörelsefrihet, än Kungl. Maj:ts förslag ger den. Dessutom skulle åt näringslivet beredas en väsentlig lättnad genom de billigare taxorna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att jämväl 1932 års trafikutred-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

ning i det betänkande, som i år avgivits, hemställt om skyndsam revidering av S. J:s godstaxa. Jag vågar alltså påstå, att man aldrig lär komma förbi en allmän taxerevision på järnvägarna, vare sig man vill det eller icke. Den kommer. Då menar jag, att man bör undersöka vad den har för verkningar även i det avseende, varom nu är fråga. Nu sade statsrådet, att en sådan taxereglering skulle komma att ha vådliga ekonomiska konsekvenser åtminstone för en del privata järnvägar. Jag är icke blind för att detta är ett problem. Det har jag sagt i min motion. Men jag kan icke förstå, varför icke även denna sida av saken kan bli föremål för undersökning, så att man får klarhet rörande resultatet. Ett frankt påstående utan bevis, att det skulle betyda en lång rad dödsdömda järnvägar, har icke något nämnvärt värde i den allmänna diskussionen och kan, så vitt jag förstår, icke avfärda kritiken.

Att en taxesänkning i och för sig är sakligt motiverad och att ur näringslivets och alldeles särskilt ur jordbrukssynpunkt mycket starka skäl tala för en reglering av taxorna för järnvägarna, en reglering av dessa för länge sedan och under andra förutsättningar uppbyggda och fastställda taxor är, vågar jag påstå, obestriddigt. Jag skall tillåta mig att med några siffror belysa riktigheten av vad jag här sagt. Det finnes ingenting anfört härom, vare sig i propositionen eller i utskottets utlåtande, men det kanske ändå kan ha sitt intresse. Om man då tar och tittar på den taxenivå, som för närvarande gäller för vissa viktigare produkter, skall man snart finna, att den på många punkter ligger betydligt högre än partiprisnivån för närvarande, och att alltså taxorna icke på långt när följt med partiprisindexkurvan och för övrigt icke heller levnadskostnadskurvan. Jag tar några exempel och nämner då först träkol, som har en fraktindex — med nu tillämpade taxor, alltså de billigaste, som förekomma — på 138, medan partiprisindex ligger vid 90. Tar jag gödslingsmedel — konstgödsel, som rubriken heter — är fraktindex 164 och partiprisindex mellan 85 och 97. Ladugårdsalster har en fraktindex varierande mellan 154 och 161, medan partiprisindex ligger mellan 102 och 129. Spannmål har en fraktindex mellan 165 och 182 medan partiprisindex ligger vid 111. Mjöl har en fraktindex, som ligger mellan 156 och 186, medan partiprisindex ligger vid 114—126. Potatis har en fraktindex på 161, medan partiprisindex är endast 112. Kraftfoder: fraktindex 170—178, partiprisindex mellan 106 och 125. Fisk utom sill: fraktindex 160 till och med 169, medan partiprisindex är 94. Socker: fraktindex 138—148, partiprisindex 60. Jag skall nöja mig med dessa siffror. Det förefaller mig, som om de i och för sig vore tillräckliga för att visa, att en taxereglering vid järnvägarna är sakligt motiverad, alltså oavsett, hur det förhåller sig med konkurrensinverkan gent emot bilarna, och siffrorna visa väl dessutom, att en taxereglering här skulle betyda avsevärda lättnader för näringslivet och främst för jordbruket. Detta alltså om taxeregleringen.

Jag har vidare i min motion ifrågasatt, huruvida de tyngre motorfordonen verkligen erläggas den skatt, som med hänsyn till vägpåfrestningen är skälig. Jag har ansett en sådan utredning så mycket mera påkallad, som just dessa tyngre vagnar under de senare åren våldsamt ökat och alltså fått en mera avgörande betydelse i fråga om konkurrensen mellan bilarna och andra kommunikationsmedel. Jag erinrar såsom exempel om att antalet lastbilar med över 3 tons lastförmåga från 1929—1934 ökat från 300 till 2,300 stycken och att under år 1935 antalet sådana vagnar steg ytterligare med icke mindre än 1,400 stycken. Att en utredning om beskattningen av dessa vagnar är starkt motiverad framgår bland annat även därav, att ett enhälligt bevillningsutskott i år föreslagit en sådan utredning, och det yrkandet har också av riksdagen

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

nära nog enhälligt godkänts. Men det är ju alldeles klart, att om en sådan utredning skulle giva vid handen, att en skattehöjning för just dessa stora lastbilar vore motiverad, skulle en sådan med nödvändighet få betydelse även ur konkurrenssynpunkt. Att detta för övrigt även är herr statsrådets mening, synes framgå av de direktiv, han själv lämnat till 1936 års trafikvägssakkunniga, vilka emellertid icke hunnit med den anbefallda prövningen av denna fråga.

Jag har vidare nu lika väl som år 1932 — på den punkten, herr statsrådet, har jag icke ändrat mening på dessa år — pekat på den utomordentliga vikten av sträng återhållsamhet, då det gäller tillståndsgivningen. Jag tror icke det kan råda någon som helst tvekan om att det just är försyndelserna på detta område, som ha en mycket väsentlig del i orsakerna till de nuvarande förhållandena, vilka både ur järnvägarnas synpunkt och ur den yrkesmässiga biltrafikens synpunkt måste betecknas såsom synnerligen otillfredsställande.

I fråga om tillståndsgivningen måste en radikal ändring ske, och bör kunna ske. Sker det, ja, då ha vi kommit ett gott stycke framåt emot en ur nationalekonomisk synpunkt sund ordning inom kommunikationsväsendet och det är ju också en sådan ordning, som vi vilja ha.

Jag behöver ej heller säga, att behov föreligger av en hel rad skärpta bestämmelser i fråga om arbetstiden och arbetsförhållandena o. s. v. för den personal, som är anställd inom den yrkesmässiga biltrafiken. Det är alldeles givet, att man från riksdagens sida måste hävda nödvändigheten av att det ur säkerhetssynpunkt är så väl sorjt på detta område, som det överhuvud taget är möjligt. Jag är fullt överens med herr statsrådet på den punkten, att där brister det för närvarande oerhört mycket. Denna sida av problemet är även värd att uppmärksamma i detta sammanhang.

Vidare förstår jag icke, varför man icke, på sätt jag både 1932 och i år ifrågasatt i min motion, skulle kunna bereda järnvägarna något större frihet och lättnader i de avseenden, som äro reglerade i den sedan många år tillbaka gällande järnvägstrafikstadgan. En närmare undersökning av denna sida av saken synes mig icke kunna undvikas, om man överhuvud taget vill en lösning på så rimliga linjer som möjligt.

Detta är några synpunkter, som jag har velat trycka på. Jag skulle utan någon större svårighet kunna räkna upp även andra exempel på åtgärder, som enligt min mening skulle kunna tillgripas för att ernå en sund ordning. Jag skall emellertid icke ta upp tiden med detta, ty det bör bli den kommande utredningens sak att närmare taga itu med den saken.

Vad jag nu sagt, torde ha visat, att åtminstone jag själv har den bestämda uppfattningen — och även har skäl för denna — att det finnes andra vägar, som leda till målet, utan att man behöver stöta den allmänna opinionen så för pannan, som man ofrånkomligen gör med det förslag, som Kungl. Maj:t här har lagt fram, att det finnes andra vägar, på vilka man kan skapa större och allmännare förståelse överhuvud taget hos allmänheten för de restriktioner, som dock under alla förhållanden äro ofrånkomliga, om icke konkurrensen skall urarta till att bli ett allas förödande krig mot alla. Och detta senare är ju något, som vi under alla förhållanden måste söka, så långt möjligt är, förebygga. Det är dessa andra vägar som, enligt min mening, i alla parter intresse ingående och opartiskt böra undersökas. Att beträffande den fria närings utövning vidtaga så ingripande åtgärder som Kungl. Maj:t här har föreslagit, utar, att man, såvitt framgår av frågens behandling, ägnat dessa andra möjligheter någon som helst ingående uppmärksamhet eller prövning, synes mig i varje fall omöjligt kunna vara lämpligt eller tillrådligt. Jag kan under inga förhållanden ansluta mig till uppfattningen, som uttalas av reservan-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

terna i utskottet, att man skulle taga det förslag, som Kungl. Maj:t lagt fram, och sedan taga hänsyn till de ändringsyrkanden, som blivit framförda under remissen. Det är väl ändå en ganska bakvänd ordning.

Såsom jag i min motion framhållit, förefaller det vidare ganska egendomligt att, såsom i propositionen föreslagits, av hänsyn till järnvägarna vidtaga dessa långt gående åtgärder för biltrafikens rationalisering, utan att man ens har gjort något som helst försök att få till stånd en rationalisering inom själva järnvägsväsendet. Nog förefaller det mig ändå vara riktigare att först söka rationalisera landets så splittrade järnvägsväsende, vare sig detta skulle ske genom förstatligande av hela nätet eller ett sammanförande av ett flertal mindre banor. Nog förefaller mig detta vara riktigare än att som här är föreslaget av hänsyn till järnvägarna gå att så hårt rationalisera det konkurrerande kommunikationsmedlet. Visserligen kunde jag 1932 ha motionerat om en sådan rationalisering av järnvägarna, men jag hade då inte någon tanke därpå; det är ju egentligen efter 1932 som denna fråga kommit upp. Nu förefinnes ju också en fullständig utredning i saken, varigenom vi ha ett dess bättre utomordentligt gott material för att kunna bedöma verkningarna av en rationalisering. Därför förefaller det mig vara ganska naturligt att man åtminstone, innan man ingriper på föreslaget sätt i den yrkesmässiga biltrafiken, undersöker vilka ekonomiska verkningar åtgärderna skulle medföra, ifall man tänkte sig en rationalisering av de enskilda järnvägarna.

Det är alltså i stort sett min inställning till detta problem.

Vad slutligen rör de av utskottet ifrågasatta lättnaderna då det gäller transport av mjölk och slaktdjur, fisk- och skogsprodukter m. m., vill jag för min del säga, att jag tycker det är riktigtast att då man nu från riksdagen återförvisar detta ärende och vill ha fram förslag till nästa års riksdag, man låter i denna utredning ingå även alla de olika frågor, som i detta senare avseende blivit bragta på tal. Det synes mig finnas så mycket större anledning därtill, som det ju föreligger förslag beträffande dessa lättnader för jordbruket både från Kungl. Maj:ts och från utskottets sida ehuru av något olika omfattning och art. Jag skall emellertid icke nu på den punkten framställa något yrkande utan vill tills vidare nöja mig med denna allmänna deklaration på den punkten.

Utöver de sakliga argument, som herr statsrådet anförde i natt till förmån för sitt förslag, begagnade sig herr statsrådet, såsom ju ofta brukligt är, även av andra, retoriska och taktiska argument, och det vill jag icke heller klandra. Men jag fäste mig vid att herr statsrådet var så där litet särskilt elak mot folkpartiet och talade om överord, som förekommit i någon broschyr, däri man yttrat något om dråpslag mot den yrkesmässiga biltrafiken. Nu skall jag inte på något sätt här uppträda för att försvara folkpartiet. Det förmodar jag vederbörande kunna göra själva, men jag kan inte låta bli att tänka på att de överord, varom herr statsrådet talade, nog inte bara användas på ena sidan utan också å den andra. Jag kom verkligen att anteckna ett par ord, som stodo på Socialdemokratens löpsedel den 6 juni, och jag skall be att få citera dem och få dem antecknade till kammarens protokoll för att visa, att man inte heller på socialdemokratiskt håll är så rädd för att använda starka ord. Det gällde just detta förslag, som då avgivits av utskottet, och det stod med åtminstone 6—8 centimeter hög rubrik: »Ruin hotar», och så kom fortsättningen: »alla lastbilägare. Allmän förvirring inför utskottsförslaget. Döden i grytan för hela näringen.» Jag förmodar, att herr statsrådet själv håller med om att även detta åtminstone är en smula överord. När jag läste detta, undrade jag verkligen: vad är egentligen detta för ett förslag, som kan ha sådana konsekvenser? När jag nu läst det, är jag ännu mer förvånad, då ju utskottet

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)
 praktiskt taget icke begär något annat än att Kungl. Maj:t skall överväga den här saken ännu ett år och söka komma fram mer på ett sätt som den yrkesmässiga trafikens talesmän själva ha begärt.

Vidare yttrade herr statsrådet i början av sitt anförande några bittra ord om den behandling, som herr statsrådet varit utsatt för ifrån oppositionens sida. Jag kan mycket väl förstå denna bitterhet och jag tar också personligen avstånd ifrån denna behandling, såsom framgår av vad jag förut sagt. Detta problem är utomordentligt svårt att lösa och man kan ha olika meningar om det, men är det så, att herr statsrådet fått lida mycket i början av denna kampanj, så skulle jag väl tro, att under de senaste dagarna ljutits litet läkande balsam i de stora och djupa såren. Ty när jag läste Socialdemokratens löpsedel dagen därpå, alltså den 7 juni, fann jag följande rubrik i denna fråga: »Borgerlig lastbilskarusell. Vettskrämda lastbilägare stå i kö hos statsrådet Leo.» Den kön hoppas jag nämligen inte hade bildats för att lägga lök på laxen eller vålla herr statsrådet några ökade bekymmer, utan jag förmodar att om löpsedelns beskrivning är riktig — och kön icke fanns bara på löpsedeln — måste det ha betytt, att man nu från samma håll, där man förut så starkt kritiserat herr statsrådet, vände sig till honom för att han skulle bli den räddande ängeln. Och då måste väl detta i alla fall skänka något försonande drag åt all den kritik, man annars framfört från så många håll.

Jag skall nöja mig med vad jag här sagt. Jag har på detta sätt velat något mera ingående beröra denna fråga, då den på det högsta av naturliga skäl intresserar mig och därför att herr statsrådet varit vänlig nog att uppmärksamma mig så där litet alldeles extra i den offentliga diskussionen rörande denna sak.

Herr talman! Jag ber att beträffande punkterna A och B få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Herr Lundqvist har varit vänlig nog att erinra om ett föredrag i denna fråga, som jag hållit på ett par ställen i landet, men han gjorde sig skyldig till ett misstag då han sade, att jag väl hade refererat hans ståndpunkt 1932 men icke framhållit att han nu, 1936, inte bara yrkade avslag på den framlagda propositionen utan också givit vissa anvisningar om hur en trafikreglering bör komma till stånd.

Jag har verkligen, herr Lundqvist — jag är angelägen om att säga det — icke försummat att framhålla herr Lundqvists förtjänst även i sistnämnda avseende. Jag har nämligen pekat på att herr Lundqvist i sin motion i år inte bara yrkade avslag på propositionen, utan att han också föreslagit en kraftig sänkning av järnvägstaxorna och en höjning av beskattningen på de tyngre motorfordonen. Men jag har ifrågasatt och ifrågasätter ännu, huruvida detta kan kallas för en trafikreglering och huruvida dessa åtgärder stå i någon som helt korrespondens med den ståndpunkt som herr Lundqvist intog 1932. Jag tvivlar icke på att herr Lundqvist vet vad han vill, men herr Lundqvist vill uppenbarligen icke detsamma 1936 som han vill 1932. Ty 1932 sade herr Lundqvist dock tydligt ifrån, att vad han för sin del, liksom så många andra borgerliga ledamöter i denna kammare, främst ville med motionen var en reglering av den yrkesmässiga lastbilstrafiken. Han påpekade i sin motion 1932, att det inom lastbilstrafiken råder, som han uttryckte det, ett sannskyldigt oeffterrättlighetstillstånd till följd av de senare årens alltmer skärpta konkurrenskamp från lastbilarnas sida. Beträffande de praktiska anvisningarna för en reglering, anförde herr Lund-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

qvist bland annat, att vad som behöves var »en begränsning av trafikillståndens vad angår det område, inom vilket sådant må gälla, ävensom upprättande av fastare regler för trafikillståndslämnande, avgiftsberäkning och expeditjonsförfarande m. m». Vad herr Lundqvist härvidlag tog upp i sin motion 1932 var i själva verket en anvisning om klyvning av den yrkesmässiga lastbilstrafiken i när- och fjärrtrafik med fastare taxor så långt man kunde nå för biltrafiken. Och den framlagda propositionen står i sina huvuddrag i mycket god överensstämmelse med herr Lundqvist tankegång år 1932.

Jag vill också begagna tillfället att nu säga, för att det inte i onödan skall behöva spöka vidare i debatten, att herr Lundqvist tar miste, då han tror, att ett genomförande av det framlagda förslaget skulle betyda fastställandet av bestämda, orörliga taxor för lastbilstrafiken, medan däremot järnvägarna skulle som hittills ha frihet att gå under den fastställda taxan. Ett sådant tillstånd betecknar herr Lundqvist såsom icke riktigt, och allmänheten skulle icke komma att finna sig i detta. Det förstår jag mycket väl, men det är heller icke avsikten att åstadkomma ett sådant tillstånd. I 1936 års sakkunnigas betänkande står beträffande den punkten bl. a. följande: »Med kravet på offentlig taxa följer icke vare sig att taxan skall vara lika för alla orter och linjer i riket eller att nedsättningar skulle vara uteslutna. Huruvida en fast rikstaxa kan komma att i sinom tid realiserars, får framtiden utvisa», och de sakkunniga hänvisa till att i detta avseende lika regler måste gälla för järnvägarna och bilarna. Det är således icke meningen att obevekligt binda taxorna inom biltrafiken men låta dem vara rörliga ifråga om järnvägarna.

Herr Lundqvist talar vidare om att om man nu avvisar det framlagda förslaget, betyder detta icke att man avvisar tanken på en trafikreglering, utan det betyder endast att man vill en fortsatt utredning av denna viktiga fråga. Och så vitt jag förstod honom rätt syftade han med sitt anförande till att ge några anvisningar om de riktlinjer, efter vilka en sådan fortsatt utredning skulle kunna bedrivas. Ingen skulle vara mera glad och tacksam än jag, om man i denna ganska förvirrade situation kunde få anvisning på några nya riktlinjer, efter vilka en utredning för lösandet av denna trafikregleringsfråga kunde bedrivas. Men som jag framhöll redan i natt äro de riktlinjer för en fortsatt utredning, som utskottsmajoriteten och herr Lundqvist här rekommenderat, riktlinjer som ingalunda leda till någon reglering, utan som leda till en skärpning av det oreglerade och svåra tillstånd som redan råder. Vad betyder nämligen en allmän sänkning av järnvägstaxorna? Inte betyder det någon reglering på transportväsendets område. Det betyder troligtvis att statens järnvägar kunna ifrån lastbilstrafiken taga tillbaka en hel del gods och frakter, men det betyder i sin tur också att det nuvarande ekonomiska tillståndet inom lastbilstrafikföretagen kommer att försämrats. Och vad betyder en allmän sänkning av järnvägstrakterna för de enskilda järnvägarna? Jo, utan minsta tvivel, vilket även herr Lundqvist måste ge mig rätt uti, att en stor del av våra enskilda järnvägar komma att få dragas med ökade svårigheter till den grad, att flera av dem icke längre förmå uppehålla sin drift. Det är visserligen sant som herr Lundqvist säger, att man inte utan närmare utredning kan avgöra, hur många enskilda järnvägar som komma att få sina svårigheter ökade och hur många som komma att få läggas ned vid en allmän kraftig sänkning av järnvägstaxorna, men att de enskilda järnvägarna komma att råka ut för dessa svårigheter är det väl ingen kunnig järnvägsman som ett ögonblick betvivlar. Jag är övertygad om att också herr Lundqvist, som den framstående

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

kännare av vårt järnvägsväsende han är, har fullkomligt klart för sig att så kommer att bli fallet.

Jag måste alltså fortfarande säga, att vad som här rekommenderas är ingen trafikreglering utan åtgärder, som komma att leda till en skärpning av de svåra förhållanden som vi redan ha att brottas med. Naturligtvis kan man stärka järnvägarnas ställning även på det sätt, som herr Lundqvist rekommenderade, nämligen att gå till en sammanslutning, eventuellt ett förstatligande av vårt lands enskilda järnvägar. Förberedande undersökningar ha gjorts på detta område genom järnvägsstyrelsens försorg, efter en skrivelse från riksdagen, och för min del hoppas jag livligt att dessa undersökningar skola komma att fortsättas och så småningom leda till att vi skola få till stånd större enhetlighet inom vårt nu så splittrade järnvägsväsende. Men även om vi komma dithän, är detta dock icke någonting som har ett avgörande inflytande på frågan om en reglering av förhållandet mellan bilar, järnvägar och sjöfart, ty — jag säger detta till herr Lundqvist såsom varande järnvägsman och i min egenskap av f. d. järnvägsman — vi båda skola icke vid detta tillfälle glömma, att det inte bara är fråga om järnvägar och bilar, utan det är också fråga om sjöfarten i vårt land, den inrikes sjöfarten, som lever och kämpar under mycket svåra förhållanden. En sänkning av järnvägsfrakterna kommer att mycket hårt drabba vår inrikes sjöfart och försätta den uti nya och ökade svårigheter, alltså även här motsatsen till den reglering, som även vår sjöfart har behov utav.

Herr **Lundqvist**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! När jag sade, att herr statsrådet icke omnämnt, att jag yrkat på fortsatt utredning, berodde detta på att det i det utförliga referat, jag fått från herr statsrådets föredrag i Malmö, endast fanns omnämnt att jag yrkat avslag, och ingenting annat. Jag är glad att höra att detta berodde på ett fel från tidningarnas sida och att herr statsrådet står alldeles fri. Jag vill tacka för detta.

Vidare skulle jag vilja säga till herr statsrådet, att jag både vet vad jag vill — jag är glad att han ville ge mig det betyget — och att jag också vill nu ungefär detsamma som 1932. Jag måste för min del säga, att jag 1932 inte hade en tanke på den ordning beträffande fjärrtrafiken, som herr statsrådet skisserat upp i år; jag vet inte om det var någon som hade den tanken 1932, jag hade den i varje fall inte.

Jag har vidare själv sagt, att en taxesänkning kan komma att vålla svårigheter för de enskilda järnvägarna, men jag menar, att saken bör närmare undersökas och jag skulle tro, att om en sådan sänkning kombineras med en omläggning av tillståndsgivningen, när det gäller bilrättigheterna, skulle en sådan ordning kanske kunna verka fördelaktigt både för järnvägarna och den yrkesmässiga biltrafiken. Vi få väl f. ö. ändå komma överens om, herr statsråd, att det ju inte är något axiom att alla små oekonomiska järnvägsstumpar skola bibehållas. Vi ha ju alla tvärtom varit ense om att har ett kommunikationsmedel tjänat ut, skall det skrotas ned. Är det en eller annan banstump, som inte kan bära sig under någorlunda rimliga förhållanden, förmodar jag, att alla äro överens om att den fullgjort sin tjänst och att den inte i och för sig får stå hindrande i vägen för en sund reglering av kommunikationsförhållandena i övrigt.

Härefter yttrade

Herr **Severin**: Herr talman! Efter all den reklam, som i pressen gjorts för det betänkande andra lagutskottet avgivet i denna fråga, måste jag säga,

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

att det var med mycket stor nyfikenhet jag tog del av detta märkliga aktstycke. Jag tycker också, att detta åtminstone på en hel del punkter är ganska märkvärdigt.

På sidan 52 skriver utskottet bl. a.: »Särskilt under en lågkonjunktur är näringslivet i hög grad beroende av tillgången på billiga och smidiga transporter. Såsom generalpoststyrelsen framhållit i sitt yttrande över trafikutredningens förslag till förordning angående allmän automobiltrafik torde det knappast råda något tvivel om att den av motortrafiken föranledda förbättringen av vårt lands kommunikationer varit en bidragande orsak till att den senaste ekonomiska krisens verkningar relativt hastigt övervunnits.» Ja, när man genomläst hela betänkandet, kan man nästan förstå utskottet, om det i brist på argument tacksamt anammar generalpoststyrelsens hypotes — generalpoststyrelsens, d. v. s. generaldirektör Anders Örne, en person som ju som bekant är en av de mest entusiastiska anhängarna av den fria och oreglerade konkurrensen. Jag skulle vilja säga, att det är i högsta grad tvivelaktigt, om motortrafiken bidragit till lättande av vårt ekonomiska läge. Andra lagutskottet yttrar också litet längre fram i utlåtandet: »Den jämförevis hastiga återhämtningen efter krisen, som avspeglar sig i järnvägarnas driftsresultat för nämnda år, synes, såsom bland andra generalpoststyrelsen framhållit, giva anledning till antagande, att farhågorna för att automobiltrafiken skulle äventyra järnvägarnas existens, åtminstone i fråga om de viktigare bland dem, varit betydligt överdriven.» Det förefaller alldeles, som om andra lagutskottet ville påstå, att motortrafikens utveckling och själva existens underlättat de ekonomiska förhållandena för järnvägarna. Är slutsatsen nu inte alldeles riktig, är den i varje fall i högsta grad överraskande.

Vad som däremot torde vara ganska otvivelaktigt är, att den mycket starka utvecklingen av tillverkningen av motorfordon var en av de bidragande orsakerna till världskrisen. Det råde enligt alla experter på detta område under åren 1925—1930 en utomordentlig överinvestering inom bilfabrikationen, framför allt inom det förnämsta bilfabrikationslandet Förenta Staterna, och denna överinvestering anses allmänt, som sagt, på sakkunnigt håll vara en av de starkast bidragande orsakerna till att krisen bröt in. Det vill naturligtvis inte säga, att man kan förklara lågkonjunkturen endast med detta förhållande. Det är ju alltid ett komplex av orsaker, som härvidlag äro medverkande, men en av orsakerna och en av de starkast verkande var just denna överinvestering inom bilindustrien.

För övrigt framhåller utskottet, att det är viktigt med billiga och smidiga transporter. Äro då verkligen dessa transporter samhällsekonomiskt sett så utomordentligt billiga? Enligt trafikutredningens betänkande uppgingo årskostnaderna för automobildriften här i landet år 1932 till 526 miljoner kronor. Under samma år utgjorde samtliga järnvägars driftkostnader 350 miljoner. Nu ingår ju i dessa 526 miljoner mer än kostnaderna för lastbilarna och framför allt mer än kostnaderna för den yrkesmässiga lastbilstrafiken — man har inte skilt på de olika kostnaderna i detta fall. Men vi ha en annan jämförelse. I en broschyr, som utkom från bilägarehåll för ett par år sedan, angavs lastbilarnas lastkapacitet till 800 godstonkilometer per år, järnvägarnas till något över 3,000 godstonkilometer. Man framhöll, att lastbilarnas lastkapacitet inte utgjorde mer än 28 % av järnvägarnas, att den yrkesmässiga lastbilstrafikens endast utgjorde 14 % av järnvägarnas, och att bilarnas konkurrens med järnvägarna därför inte kunde vara av så stor betydelse. Om nu biltrafikens lastkapacitet är så jämförelsevis ringa och dess kostnader äro så relativt höga, kan man väl svårligen påstå, att bilarna samhällsekonomiskt sett är ett särde-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

les billigt transportmedel. Andra lagutskottet resonerar om prisbilligheten ungefär på samma sätt som Anders Nordencrantz på sin tid resonerade, då han kom till det resultatet, att det var den största rikedom ett land kunde ha att ha en myckenhet av fattigt folk. Denna slutsats är inte alls mera överraskande än andra lagutskottets slutsats, att den starka motortrafiken underlättat järnvägarnas uppsving. Att ett land var rikt genom myckenheten på fattigt folk, sammanhänge enligt Nordencrantz därmed, att den stora mängden fattiga pressade ner arbetslönen, varigenom arbetet blev billigt utfört. Man skulle kunna förklara en del av den prisbillighet, man påpekar i utskottsutlåtandet, just med fattigdomen inom bilägarkåren, ty den är en kår, som inte har anledning att rosa marknaden — något som väl också andra lagutskottet fått vetskap om efter avlåtandet av sitt betänkande. Enligt trafikutredningens betänkande uppgingo enligt deklARATIONER inom Mälardalen inkomsterna för 65 % av bilägarna år 1930 till genomsnittligt 1.112 kronor. Ett betydande antal av dem kom under en årsinkomst av 1,000 kronor. Och det är klart, att när de skola arbeta för en sådan årsinkomst, utföra de arbetet relativt billigt. Det är däri prisbilligheten består. De arbeta för så gott som ingenting. Det finns kanske också andra förklaringar till prisbilligheten. Jag tror inte det får anses uteslutet, att en stor del av dessa människor, som starta biltrafik, sätta in sina sista besparingar i företaget, köra så länge bilen håller och göra sedan konkurs. Även sådant bidrager naturligtvis till att åstadkomma prisbilligheten, men det är en utveckling, som inte borde få fortsätta. Det är ju just för att bereda även dessa människor en dräglig inkomst, som trafikutredningen överhuvud taget kom till och som förslag till en trafikreglering har framlagts. Det är rätt påtagligt, att de äro i behov därav.

Nu erkänner ju utskottet, att man inte kan lämna konkurrensen alldeles fri. Man rekommenderar i stället sparsamhet i avseende å tillståndsgivningen — precis som om det skulle vara en bättre väg. Det kan i varje fall inte vara uttryck för en strävan till fri näringsutövning och fri konkurrens att minska tillståndsgivningen. En sådan minskning kan ju inte innebära annat än att man ger ett monopol åt dem, som redan ha tillstånd, och sålunda möjliggör en monopolprisbildning. Denna skulle ju visserligen försiggå under viss kontroll från samhällets sida, men verkningarna bli, tror jag, desamma som vid vanlig monopolprisbildning. Det är klart, att man genom att vara återhållsam med tillståndsgivning kan möjliggöra högre inkomster för bilägarna, och om det inte funnes någon annan väg att stegra dessas inkomster, skulle jag ingenting ha att invända. Men jag anser inte, att denna väg är den enda möjligheten att ge dem stegrade inkomster och för övrigt åstadkomma en rimlig transporthushållning ur samhällsekonomisk synpunkt sett.

Herr Lundqvist talade om nedsättning av statens järnvägars taxor. Jag tror inte, att han gjorde bilägarna så synnerligen glada med utsikterna till en sådan taxesänkning. För övrigt tycker jag, att hans bevisföring, som ju tidigare framlagts av järnvägsstyrelsen, inte är alldeles hållbar. Herr Lundqvist och järnvägsstyrelsen mena, att när partiprisindex för närvarande befinner sig i omkring 115—116, fraktindex inte borde vara i 165—175 utan på samma nivå som partiprisindex för varorna. Den slutsatsen är alldeles godtycklig, ty även om generalindex är 115, kan man naturligtvis inte tänka, att varje särskild vara och varje särskild tjänst också skall befinna sig i 115. Detta tal är genomsnittet, och man får ut det endast på grund av att de olika varornas och tjänsternas priser ha rört sig olika. Annars hade man ju inte behövt besvara sig med att uträkna ett genomsnitt. Det kan däremot ur andra synpunkter vara motiverat att sänka statens järnvägars taxor och att omarbete dem så, att de få en annan byggnad med avseende på tarifiering o. s. v., men detta

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

är en sak för sig. Att motivera en taxesänkning med att partiprisindex är lägre än fraktindex är fullkomligt godtyckligt.

För övrigt är det, som statsrådet Leo framhöll, oundvikligt, att då statens järnvägar sänka sina taxor, svårigheterna överflyttas på de enskilda banorna, som inte ha lika lätt att sänka sina taxor, då de inte kunna skriva förlusten på staten. Om man kan tänka sig den utvecklingen, att staten efterhand, såsom hittills skett, övertager bankruttrade enskilda banor och införlivar dem med statsbanenätet, kanske det rent av är affär för staten att göra detta, ty den kan då få dem relativt billigt, åtminstone i regel för den summa staten lånevägen har satsat i ifrågavarande järnvägar. Men ur andra synpunkter torde den vägen för förstatligande av de enskilda järnvägarna inte vara vidare rationell. Nog skulle det då vara åtskilligt bättre att förstatliga dem efter en genomförd plan och i ett sammanhang.

Efter det att denna fråga utretts i fyra år kommer utskottet och rekommenderar i huvudsak en ny utredning. Tror utskottet, att det kan komma så mycket nya fakta i dagen, att denna nya utredning kan leda till ett väsentligt annat resultat än det man tidigare kommit fram till? Var och en som närmat sig detta spörsmål har, oberoende av politisk åskådning, kommit till ett och samma resultat. Den faktiska situationen har inte förändrats. Det finns inga skäl att antaga, att en ny utredning skall komma till ett annat resultat. Man kan gå ut ifrån andra utgångspunkter, man kan säga som direktiv för utredningen: någon reglering vilja vi överhuvud taget inte ha — hitta på vad som i övrigt kan vara lämpligt i detta hänseende! Då kan man komma till ett annat resultat, det är givet. Men skall utredningen vara förutsättningslös, har jag mycket svårt att föreställa mig, att man skall kunna komma fram till något annat än det man genom två kommittéer kommit till, och då stå vi precis på samma punkt som nu och kanske måste på nytt utreda frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen gav nu för kort genmäle ordet till

Herr **Lundqvist**, som anförde: Herr talman! De exempel jag anförde på frakttaxenivån var, såsom vem som helst kan övertyga sig om, hämtade från en grupp av varor, närmast sådana som gälla jordbruket. Därav framgick, att taxenivån för hela denna grupp av varor för närvarande ligger över partiprisindex och till viss del också över levnadskostnadsindex. Nu kan man naturligtvis ha olika meningar om vilket sammanhang det bör vara mellan dessa olika index, men nog kunna vi vara överens om, att om taxenivån ligger över både partiprisindex och levnadskostnadsindex, taxenivån är väl hög. Det var ingenting annat jag ville visa med mitt anförande på den punkten. Jag ville alltså bara ha sagt, att det finns sakliga motiv för en sänkning.

Vidare yttrade:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag skall inte säga många ord om andra lagutskottets utlåtande, ehuru det kan vara frestande att gå in i en längre polemik gentemot vad däri förekommer.

Med hänsyn till den debatt, som förts, skulle jag först och främst vilja framhålla, att om man ville göra full rättvisa åt motståndarna till den kungl. propositionen, skulle man utan vidare antaga andra lagutskottets utlåtande nr 54, men därmed hade man visserligen åstadkommit full rättvisa åt motståndarna men högsta orättvisa åt alla grupper inom samhället, vilka jag skulle förmoda ha lika stor rätt att leva och livnära sig som de man här från visst håll försöker hjälpa — om också hjälpen ges på ett mycket underligt sätt.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

För inte länge sedan antog riksdagen ett förslag om stödåtgärder åt den svenska sjöfartsnäringsen. Det hade från sjöfartsnäringsens håll krävts, att staten skulle hjälpa denna på något sätt i dess betryckta läge, och detta skedde också. Nu kommer andra lagutskottet med ett utlåtande, som på en gång skulle fördärva verkningarna av dessa stödåtgärder. Jag tror också, att man tryggt kan påstå, att därest andra lagutskottets utlåtande går igenom, man skulle inte bara fördärva möjligheterna till hjälp åt sjöfarten utan även taga ifrån den en del av vad den redan har. Kustsjöfarten och den inre sjöfarten, bestående av mindre segelfartyg, motorfartyg och även en del passagerarfartyg, lever och arbetar för närvarande under synnerligen betryckta förhållanden. Det är klart, att om järnvägarna skulle efter det förslag, som utskottet kommit med, sänka sina taxor, skulle detta i mycket stor utsträckning komma att gå ut över den sjöfart det här är fråga om. Det är också tydligt, att om det som är föreslaget i punkt C) av utlåtandet skulle bli riksdagens beslut, därigenom en hel del möjligheter för den inre sjöfartens vidkommande skulle fördäras. Jag vill erinra om att t. ex. mjölk rätt mycket fraktats på insjöfartens fartyg och även på de fartyg, som gå i den yttre skärgården. Skulle förslaget här gå igenom, är det tydligt, att varje ägare till en mindre eller större gård skulle skaffa sig bil — eller flera gårdar kanske skulle slå sig ihop om en sådan — och på det sättet frakta mjölken till Stockholm. Och sjöfarten skulle bli utan den hjälp den fått. Samma är förhållandet med frakten av slaktdjur och skogsprodukter. I det fallet skulle också sjöfarten mista en del frakter, som den tidigare haft. Jag tror, att man från sjöfartens sida är synnerligen angelägen om att det föreliggande förslaget inte blir bifallet av riksdagen utan att Kungl. Maj:ts proposition i stället går igenom.

Jag är också övertygad om att det för trafikbilägarnas del skulle vara bra mycket lyckligare, därest propositionen bleve antagen. Den agitation, som förts mot densamma, har nu genom andra lagutskottets utlåtande kommit i sin rätta belysning. Trafikbilägare, som haft tillfälle att studera utlåtandet, ha nog själva kommit underfund med att de blivit så att säga dragna vid näsan.

Jag skall inte gå in på någon ytterligare kritik av utlåtandet. Jag ber bara, herr talman, att få yrka avslag på andra lagutskottets förslag och bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Österström: Herr talman! Det har i den debatt, som förts i denna fråga både inom och utom riksdagen många gånger gjorts gällande, att motståndarna till Kungl. Maj:ts proposition egentligen inte ha några som helst positiva uppslag att framlägga och att deras hållning är präglad av den typiska negativismen. Man kan naturligtvis inte bestrida, att det ligger något i detta påstående, även om jag måste konstatera, att vad herr Lundqvist här anförde jävar, att det skulle vara så dåligt med uppslagsrikedomen, som man på sina håll velat göra gällande. Å andra sidan skulle jag vilja säga, att när det råder en så allmän tvekan i saken och uppenbarligen finns så stora svårigheter att ernå positiva anvisningar för hur detta område skall regleras och kartläggas och hur den utredning skall bedrivas, som ju dock i alla fall de allra flesta av oss synas gå in för, så utgör just detta i själva verket ingalunda något dåligt bevis för hur lämpligt det vore att dröja litet med avgörandet i stället för att i detta vanskliga läge låsa fast utvecklingen för en lång tid framåt. Det finns ju ett gammalt gott ordspråk, som säger, att i tveksamma fall bör man inte handla. Det är kanske skäl, att riksdagen också tar hänsyn till den sanning och den erfarenhet, som ligger i den satsen. Det kan nämligen ibland i tveksamma fall vara så, att man just genom att icke handla ger det bästa positiva bidraget till den utveckling, man önskar främja.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

När herr statsrådet i natt tog till orda, framhöll han, att den föreliggande frågan är ett problem, som vi inte endast i vårt land brottas med utan som står på dagordningen i hela kulturvärlden och som dykt upp runt om i alla Europas länder. Det är så sant som det är sagt. Jag skulle kunna komplettera statsrådets lilla rundmålning med att påpeka, att man numera har ganska goda möjligheter att få en föreställning om händelseförloppet härvidlag, sedan detta ämne noga bearbetats, kanske mera ingående i andra länder än vad man gjort hos oss. Om jag med ett par ord skulle antyda den utveckling, som ägt rum på detta område internationellt bedömt, tror jag, att det är berättigt att säga, att krigets oerhörda påfrestningar på järnvägsnätet åstadkommo ett kraftigt slitage och för övrigt verkade på många andra sätt, som rubbade det normala tillståndet. Dessa verkningar voro icke helt övervunna, även om man i stor utsträckning reparerat de brister som uppstått, när den ekonomiska krisen 1929—1930 med utomordentlig styrka satte in över hela världen. Driftsresultaten hade under de sju åren 1922—1929 i alla händelser visat en avgjord tendens till förbättring. Dessutom hade de tekniska framstegen för järnvägarnas vidkommande varit betydande, ja, man kanske till och med kan säga mycket stora. Samtidigt som det ekonomiska driftresultatet hade blivit så pass förbättrat, att krigets ödeläggande verkan nästan helt övervunnits, och de tekniska framstegen ökat järnvägarnas konkurrensmöjligheter, hade det emellertid dykt upp andra trafikmedel, för vilka de tekniska framstegen varit ännu större. Det var motorismen, bilen och flyget. När sedan den ekonomiska depressionen kom, uppstod en våldsamt oro, ja nästan panik, på järnvägshåll. Denna oro kom helt naturligt att vända sig mot det nya trafikmedlet, bilen, som fick skulden för järnvägarnas nödläge. Man bortsåg då — vilket jag tror, att man alltså i mycket hög grad gör, när man diskuterar detta problem — från det faktum att biltrafikens stora konkurrenskraft gentemot järnvägarna kanske inte i första hand grundar sig på dess förmåga att erbjuda lägre frakttaxor som fastmer på dess smidighet och anpassningsmöjligheter. Biltrafiken har nämligen en mycket stor förmåga att tillgodose allmänhetens krav på bekvämlighet och snabbhet, vilket i allra högsta grad bidragit till detta trafikmedels popularitet. Man kan måhända bäst uttrycka saken på det sättet, att bilen kan lämna ifrån sig godset vid kundens dörr. Man får varan direkt utan besvärliga omlastningar och onödig omgång. Jag behöver inte närmare utveckla detta resonemang, ty kammarens ledamöter förstå det nog alltför väl ändå. Det är just i detta som en stor del av järnvägarnas problem ligger.

Från järnvägarnas sida resonerade man då till en början som så, att här gällde det att så effektivt som möjligt stäcka bilarnas konkurrenskraft. Detta är emellertid utan tvekel ett felaktigt betraktelsesätt, och dess bättre har härvidlag under den allra sista tiden en avgjord omsvängning ägt rum. Den ställning, som järnvägsstyrelsen numera intar, är ju ett mycket intressant och belysande tecken på den åsiktsändring härutinnan, som verkligen ägt rum och som man inte på något sätt kan bagatellisera. Om man jämför järnvägsstyrelsens uppfattning om detta problem för några år sedan med vad den säger i dag, är det alldeles uppenbart, att man numera söker skapa de nödvändiga förutsättningarna för att järnvägarna skola kunna uppta konkurrensen med bilarna efter helt andra linjer än vad man tidigare trott sig böra göra. Det är varken möjligt eller rimligt att söka bagatellisera denna förändrade inställning. Herr Lundkvist, som väckte den stora trafikmotionen 1932, har ju haft anledning att närmare syssla med vad som från visst håll betraktas som en åsiktsändring eller förändrad inställning från motionärernas sida. Det är inte mycket att tillägga härvidlag, men det kan måhända vara anledning att ytterligare understryka, att motionerna 1932, som ledde till utredningen

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

samma år, väcktes under trycket av de dåvarande förhållandena. Den oro, som då gjorde sig gällande, var också mycket förklarlig, och det var endast naturligt, att man påkallade statsmakternas uppmärksamhet på detta problem. Det ligger därför ingenting orimligt i att de, som då krävde en undersökning utan att man dock ville ange några närmare riktlinjer för utredning, i dag hesitera inför det slutliga resultatet, sådant det föreligger i propositionen. Vad är det nämligen som hänt, sedan denna första utredning beslöts här i riksdagen? Jo, sedan vi nu tillgodogjort oss ett par års erfarenheter, har det visat sig, att det, som vi då trodde vara en skäligen enkel sak, i själva verket är ett mycket svårbehandlat och komplicerat problem. På den punkten, herr Severin, finns det ingen oenighet. Det erkännes av alla och måste helt enkelt erkännas av alla. Den erfarenhet, som vi i dag ha och som motionärerna omöjligen kunde ha då de väckte sin motion 1932, har bragt i dagen så många sidor av detta problem, att det är rimligt och befogat att kräva, att vi skola vänta litet med avgörandet och företa en ny utredning, innan vi vidtaga den reglering på detta område, som för framtiden skall komma till stånd. I alla länder, även i dem, som redan vågat sig på en lagstiftning för att söka reglera förhållandena på detta område, har man nämligen fullt klart för sig, att man aldrig kan komma fram till en verkligt samlande lösning av denna fråga, om man inte söker åstadkomma en undersökning för att få klarhet om vilket trafikmedel, som är det ur samhällsekonomiska synpunkter bästa. Detta kan kanske låta som stora ord, men jag förmodar, att var och en som har god vilja nog förstår, vad som egentligen ligger i detta uttalande. Det gäller att skipa rättvisa mellan de olika trafikmedlen, hur svår denna uppgift än kan vara. Det gäller alltså att söka gå till botten med problemen och undersöka, vilka transporter, som rättvisligen böra tillhöra det ena eller andra trafikmedlet. Ingen kan vara blind för att man här är inne på något, som ställer utomordentligt stora anspråk på dem, som i en utredning skola effektuera denna rättsskipning mellan de olika trafikmedlen. Jag tror emellertid inte, att det finns någon, som kan bestrida, att detta är den väg, som man över allt ute i kulturländerna sökt komma in på. Jag hoppas att denna utredning skall visa, hur beroende jordbruket, hantverket, småindustrien och alla andra näringsutövare, som arbeta med ytterst små vinstmarginaler, egentligen äro av de transportmedel, som motorismen erbjuder. Det vore önskvärt, att denna undersökning också kunde syssla med frågan hur det i motsvarande avseende ligger till för järnvägarnas vidkommande och vilka krav, som ur samhällsekonomisk synpunkt rimligen kunna ställas på en ökad effektivisering av järnvägstrafiken.

Hur oklart hela detta problem ännu är trots de många årens utredning framgår kanske inte minst av herr Lindbergs i Stockholm anförande. Herr Lindberg kopplade ju, och det inte utan rätt, in sjöfarten som mellankommande part i hela detta resonemang. Det visar, hur utomordentligt intimt sjöfartsnäringsintressen äro förbundna med det sätt, på vilket man reglerar förhållandena mellan järnvägs- och biltrafiken.

Alla de synpunkter, som här under debatten framkommit, tala ju inte för att man utan vidare skall godta Kungl. Maj:ts proposition, utan de visa snarare, hur nödvändigt det är, att hela detta komplex av problem underkastas en mera ingående undersökning än som hittills varit möjlig. Härmed vill jag på intet sätt underskatta betydelsen av det arbete, som presterats av de båda föregående utredningarna. På grund av den snabba utveckling, som ägt rum, har det dock inte varit möjligt att komma fram till ett resultat, som i närvarande stund kan läggas till grund för en reglering av förhållandena på detta område. Detta är ett skäl som måste bli avgörande för att man inte nu bör

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

ta Kungl. Maj:ts förslag. Så vitt jag kan förstå, är det icke nödvändigt — även om det naturligtvis alltid kan vara önskvärt — att de, som motsätta sig detta förslag, också kunna ge några bestämda anvisningar för, hur de egentligen vilja ha det ordnat. Jag skulle tro, att den kritik, som framkommit mot statsrådets förslag vuxit sig stark framför allt på grund av den allmänna känslan av att man här befinner sig på gungande mark, där det gäller att gå fram med den allra största försiktighet. Trots detta har dock statsrådet framlagt sitt förslag. Jag fick en bättre förståelse för vad som egentligen ligger bakom detta, då herr statsrådet i sitt anförande i natt förklarade, att statsrådet hela tiden räknat med att riksdagen skulle ställa sig synnerligen betänksam, när han rekommenderade riksdagen att på en gång anta detta förslag. Om herr statsrådet lade fram detta förslag redan i år för att överhuvud taget få till stånd en diskussion, då är det hela mera begripligt och då har också förslaget varit till stor nytta. Om det ligger till på det sättet, förefaller det mig å andra sidan, som om det inte skulle finnas anledning att ta den kritik, som från olika håll riktats mot statsrådet, så utomordentligt hårt, som statsrådet uppenbarligen gjort. Saken är den, att denna debatt har ju på något sätt blivit oerhört upprörd, och jag tror, att det finns fler än herr statsrådet som i detta sammanhang ha anledning att beklaga sig över det sätt, på vilket deras uttalanden blivit uttolkade. Jag skall inte nämna något namn, men det kan ju eventuellt bli anledning att återkomma till saken längre fram under debatten.

Jag vill sluta med vad jag började, nämligen att i tveksamma fall bör man icke handla. Det är den rekommendation, som jag tror, att man på mycket goda grunder kan ge kammaren.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Nilsson* i Steneberg.

Herr andre vice talmannen **Jeppsson**: Herr talman! Då jag på grund av ohälsa inte var i tillfälle att åhöra kommunikationsministerns stora anförande i natt och ej heller nu av samma anledning tänker hålla något längre anförande, skall jag inskränka mig till att endast yttra mig om en enda punkt i det föreliggande förslaget, nämligen punkten C).

I denna punkt har andra lagutskottet hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring i gällande motorfordonsförordning, att transporter uteslutande av mjölk eller produkter därav eller av slaktdjur eller av färsk fisk eller av skogsprodukter från avverkningsplats måtte undantagas från tillämpningen av de särskilda bestämmelser, som gälla för den yrkesmässiga trafiken». Detta uttalande har väckt åtskillig oro på lastbilstrafikägarhåll. Jag kan ju i viss mån förstå denna oro, men jag undrar i alla fall, om man inte försökt utnyttja utskottets förslag för att skapa större oro än vad utskottets uttalande i själva verket ger anledning till. Jag skall emellertid be att få göra ett yrkande, som innebär en viss ändring av utskottets hemställan. Först skulle jag dock vilja erinra om, att riksdagen redan i fjol beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en utredning och att riksdagen utan dröjsmål måtte beredas tillfälle att fatta ståndpunkt till de spörsmål, som framförts i den motion i detta ämne, som väcktes vid föregående års riksdag. Det är just dessa spörsmål, som beröras i utskottets hemställan under punkten C). Under fjolårets debatt om denna fråga förekom det ju ingen starkare opposition mot det beslut, som riksdagen sedan på utskottets förslag fattade. Det har heller inte förmärkts något missnöje från bilägarhåll, för så vitt inte den saken gått alldeles förbi mig.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

Då denna fråga behandlades i fjol, hade kommunikationsministern inte tillfälle att själv delta i debatten, men om man läser protokollet, finner man, att en annan ledamot av Kungl. Maj:ts regering i första kammaren framhöll, att det här föreliggande spørsmålet, som herr statsrådet uttryckte sig, var ett problem, som borde hyfsas.

Nu har detta ärende kommit tillbaka i år, och jag anser, att då riksdagen i fjol på sätt och vis gick in för de undantag, som här omnämnas, kan riksdagen inte gärna i år frånfalla det beslut, som fattades i fjol, och alltså avslå utskottets hemställan på denna punkt. Jag skulle emellertid vilja föreslå, att man begränsade dessa undantag från gällande bestämmelser till att endast omfatta vad riksdagen i fjol beslöt uppta i sin begäran om utredning, nämligen transporter av mjölk eller av produkter därav eller av slaktdjur. Därför tillåter jag mig, herr talman, hemställa, att dessa undantag i vad avser transporten av färsk fisk eller skogsprodukter måtte utgå. Jag skulle inte haft så mycket emot att hela punkten avslagits för att man skulle få rent bord i denna fråga, om inte riksdagen redan i fjol tagit ställning till transporten av mjölk, produkter därav och slaktdjur. Då så är förhållandet, vill jag för min del inte vara med om att underkänna den ståndpunkt, som riksdagen i fjol intog. Jag ber därför herr talman, att få göra följande yrkande: att i utskottets hemställan under punkten C) på sid. 64 orden: »eller av färsk fisk eller av skogsprodukter från avverkningsplats» måtte utgå. Som följd därav måste i utskottets motivering följande ändringar göras. På sid. 62 måste den mening i andra stycket i utskottets motivering, som börjar med »Tillgången» och slutar med »andra konsumtionsorter» utgå. På sid. 63 skola i tredje stycket orden »eller av färsk fisk eller av skogsprodukter från avverkningsplats» utgå, och i sista stycket på sid. 63 skola också orden »eller av färsk fisk eller av skogsprodukter från avverkningsplats» utgå. Jag ber, herr talman, att få göra detta ändringsyrkande beträffande såväl utskottets motivering som dess hemställan under punkten C).

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag tror inte, att det finns någon, som har anledning att avundas statsrådet Leo den uppgift, som statsrådet här haft sig förelagd. Som det redan tidigare framhållits i debatten, är det nämligen ett utomordentligt svårt och komplicerat samhällsekonomiskt problem, som statsrådet givit sig i kast med och som statsrådets kolleger ute i världen sedan många år tillbaka brottats med. Man har ute i Europa kommit fram till vissa lösningar, bättre eller sämre, och nu har herr statsrådet för vårt lands vidkommande framlagt det här föreliggande förslaget till reglering av denna fråga.

Meningarna om förslaget äro särdeles delade, och en avsevärd opinion håller före, att Kungl. Maj:ts proposition icke kan godtas. Det förtjänar kanske påpekas, att representanterna för yrkesbilismen inta en central ställning i denna opinion mot förslaget. Jag skall givetvis inte vid detta tillfälle inlåta mig på någon närmare detaljgranskning av propositionen, utan jag vill endast uppehålla mig vid ett par punkter, som jag fäst mig vid. Jag vill då först rikta uppmärksamheten på den brist i fråga om rättsskyddet, som enligt min mening karakteriserar ej oviktiga partier av det föreliggande författningsförslaget. Det kan naturligtvis anses en smula djärvt av en lekman att ge sig in på speciellt dessa frågor, men jag skall i alla fall våga försöket att göra det.

Det här föreliggande regleringsförslaget har, som ju också framgår av utskottsutlåtandet, på ett rätt anmärkningsvärt sätt lämnat tillståndsinnehavarnas efterlevande utan skydd för sina intressen. Jag skall emellertid inte just nu ingå närmare på den saken. Det kan ju bli tillfälle att återkomma till

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

denna punkt litet längre fram. Även den rättsställning, som enligt förslaget skulle tillkomma tillståndsinnehavarna under deras livstid, synes emellertid, så vitt jag kan förstå, vara lika oskyddad. Enligt paragraf 23 kan ett trafiktillstånd indragas, så snart med hänsyn till trafikens ändamålsenliga ordnande *eller eljest* anledning därtill föreligger. Jag vill påpeka, att det i detta sammanhang inte nämnes ett ord om ersättning till tillståndsinnehavaren för i rörelsen nedlagt kapital eller för uppkommen good will. Jag kan inte finna annat än att det framlagda förslaget på denna punkt är orimligt. Det kan enligt min mening ingen förneka. Jag skulle vilja fråga, var man i svensk näringslagstiftning för övrigt påträffar en liknande bestämmelse om att en näringsutövare, som till på köpet för sin rörelses bedrivande varit tvungen att nedlägga ett betydande kapital, utan vidare, utan skäl och utan att kunna göra anspråk på någon som helst ersättning kan fräntas sin rätt till näringsutövning. Den princip, som i och med detta förslag skulle införas i svensk näringslagstiftning, är, åtminstone så vitt jag kan förstå, en nyhet för den samma, och en sådan nyhet som kan dra med sig konsekvenser, som knappast nu kunna överblickas.

I detta sammanhang är också att observera, att enligt den praxis, som uppstått, respektera myndigheterna redan nu utan stöd av något lagbud — och det vill jag understryka — i ganska stor utsträckning bilägarnas berättigade krav på rättsskydd för sin ställning. Jag kan inte förstå, att man nu skall kunna åberopa stöd av lagen för ett åsidosättande av dessa rättigheter. Om bilägarna nu bli tvungna att finna sig i att deras rätt till utövande av sin näring utan angivande av skäl och utan någon som helst ersättning skall kunna indras, finns det enligt min mening inte någon anledning till att inte utövarna av andra näringar skulle kunna bli tvungna att underkasta sig en likartad behandling. Om riksdagen nu skulle medgiva, att denna nya princip finge börja tillämpas beträffande den yrkesmässiga biltrafiken, skulle man nog i framtiden få svårt att finna argument för att samma princip inte skulle kunna godtas även för andra näringsutövare. Detta är enligt min mening en detalj i propositionen, som inte tillräckligt beaktats.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga några få ord beträffande den omdiskuterade trafikmyndigheten. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall ju den verkliga makten, då det gäller bilismen, för framtiden läggas hos vägtrafikmyndigheten. Denna myndighet skulle komma att utöva en så stor makt, att den nästan måste liknas vid en trafikdiktators. Då den yrkesmässiga bilismens utövare i så hög grad skulle bli beroende av vägtrafikmyndigheten, har man verkligen anledning att förvåna sig över att det i Kungl. Maj:ts förslag inte finns intagen någon som helst bestämmelse rörande denna myndighets sammansättning och formerna för dess verksamhet. Man skulle åtminstone teoretiskt kunna tänka sig en vägtrafikmyndighet, där bilismen inte var företrädd av en enda representant.

Herr talman! Då jag vet, att många talare äro antecknade efter mig, skall jag inskränka mig till dessa mycket korta påpekanden. Jag ber att få instämma med det yrkande som herr Sandström ställde i början av denna debatt.

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talmannen ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Holmström*.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord i anledning av herr Hagbergs i Malmö anförande.

Herr Hagberg ville göra gällande, att det på ett par punkter i propositionen skulle förekomma ett bristande rättsskydd för tillståndsinnehavarna, och som

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

bevis för sitt påstående anförde han två exempel. Det ena gällde rättigheten för efterlevande till en tillståndsinnehavare att få fortsätta rörelsen. Herr Hagberg ville emellertid inte gå närmare in på frågan, och han nämnde inte vari det bristande rättsskyddet skulle bestå. I diskussionen utanför riksdagen synes dock herr Hagberg varit litet frimodigare och yttrat sig litet utförligare om de brister, som enligt hans mening skulle förefinnas i den ifrågavarande paragrafen. Så vitt jag kunnat förstå av referaten från dessa diskussioner, menar herr Hagberg, att det bristande rättsskyddet för de efterlevande skulle ligga i att propositionen inte ger dem rätt att mer än sex månader efter tillståndsinnehavarens död efter endast en enkel anmälan till vederbörande myndighet fortsätta den rörelse, som tillståndsinnehavaren bedrev. Jag vill bara säga herr Hagberg, att på denna punkt innebär det framlagda regeringsförslaget ett betydande och avgjort framsteg i förhållande till vad som nu gäller. Om herr Hagberg skulle ha påtalat någon brist i rättsskyddet på denna punkt, skulle han således inte ha vänt sig mot Kungl. Maj:ts proposition utan mot den nu gällande motorfordonsförordningen. Enligt paragraf 22 i det föreliggande förslaget få efterlevande rätt att efter en enkel anmälan till vederbörande tillståndsgivande myndighet driva rörelsen i sex månader efter det att tillståndsinnehavaren avlidit. Under dessa sex månader ha de full frihet att hos den tillståndsgivande myndigheten i vanlig ordning söka tillstånd att i fortsättningen driva verksamheten och jag förutsätter, att den tillståndsgivande myndigheten kommer att ta den största möjliga hänsyn till de efterlevande och bevilja dem den sökta rättigheten, när så kan ske utan att annans rätt trädas för nära. För närvarande är det, herr Hagberg, så, att de efterlevande icke ha rätt att ens en enda dag efter dödsfallet fortsätta verksamheten med mindre de i vanlig ordning sökt och erhållit tillstånd härtill, vilket i allmänhet brukar ta två à tre månader. Det framlagda förslaget ger dem nu utan vidare en sådan rätt, och förslaget innebär därför, som jag nämnde, ett betydande framsteg i förhållande till de bestämmelser som nu gälla.

Det kan måhända invändas, att sex månader är en bra kort tid. Vi borde ha ännu längre tid, helst ett år — jag har sett, att man från något håll uttalat detta önskemål. För min del har jag ingenting emot att det sattes ett år i stället för sex månader, det spelar inte någon större roll. Då jag i den kungliga propositionen stannade för sex månader, berodde detta helt enkelt på att lastbilägarnas egna representanter i 1936 års trafikutredning icke ville vara med om längre tid än sex månader. De avvisade för sin del en längre tid, och det fanns därför ingen anledning för mig att tvinga på dem tolv månader, när de endast ville ha sex.

Herr Hagberg vände sig vidare mot paragraf 23 i författningen och framhöll, att enligt denna paragraf kan den tillståndsgivande myndigheten återkalla ett beviljat tillstånd, när med hänsyn till trafikens ändamålsenliga ordnande eller eljest anledning därtill förekommer. Herr Hagberg betecknade detta som någonting nytt i svensk lagstiftning och var mycket bekymrad över den nya rättsprincip, som här infördes. Det är emellertid inte alls någon nyhet, som här införes, utan denna princip har gällt, så länge vi haft en motorfordonsförordning, och en sådan bestämmelse måste naturligtvis alltid komma att finnas. Den tillståndsgivande myndigheten måste nämligen ha möjlighet att återkalla ett tillstånd, ifall vederbörande inte sköter det med nödig omsorg eller om tillståndet ej längre är behövt. Det förekommer, och har alltid förekommit, sådana indragningar, när detta av olika skäl varit påkallat. Det är ingen ny rättsprincip, som här införes, och det är ej heller något i denna bestämmelse, som man kan ta bort. Man måste behålla den både ur trafiksäkerhetens intresse och ur andra synpunkter.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

Herr Hagberg vände sig till slut mot vägtrafikmyndigheten och den makt och myndighet, som denna skulle få. Han sade, att han var mycket rädd för att vägtrafikmyndigheten skulle få för stor makt. Varför man skulle vara rädd för det, vet jag verkligen inte. I författningen står ju angivet, vilka principiella befogenheter denna myndighet skall få. Om man resonerar på det sätt, som herr Hagberg här gjorde, då han beträffande vägtrafikmyndighetens sammansättning sade, att man åtminstone teoretiskt kan tänka sig, att den inte skulle komma att omfatta någon enda representant för bilägarintresset, fastän en dylik representation förutsattes i propositionen, kan man naturligtvis komma med vilka påståenden och farhågor som helst. Om man alldeles bortser från vad som är sagt och vad som är meningen med det hela och diktar in ungefär vilka fria fantasier som helst, är det naturligtvis mycket lätt att måla hin på väggen och piska honom. Men med den sortens diskussionsmetoder främjar man ju ingenting.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll härefter för kort genmäle ordet samt anförde: Herr talman! Herr statsrådet framhöll, att det föreliggande förslaget egentligen innebär en förbättring beträffande rättsskyddet för tillståndsinnehavarnas efterlevande. Häremot vill jag endast påpeka följande: Det är visserligen sant, att de resolutioner å trafikillstånd, som meddelas numer, då de äro ställda å fysisk person, upphöra med dennes frånfälle. Men i brist på lagbestämmelser av motsatt innehåll ha de tillståndsgivande myndigheterna hitintills självmant, åtminstone i det stora övervägande antalet fall, sökt tillvarata de efterlevandes intressen. Detta ha de, så vitt jag kan förstå, gjort i känslan av det för rättsmedvetandet stötande i att de efterlevande utan vidare skulle berövas frukterna av den avlidnes strävan. Härvid ha de kanske också haft en känsla av att det inte skulle stå i överensstämmelse med svensk rättsåskådning, att de vällovliga rättigheter, som en medlem av en samhällsgrupp, i detta fall bilägarna, förvärvat, utan vidare skola kunna upphöra.

Härpå yttrade:

Chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet **Leo**: Jag tycker, att vi skola försöka komma till klarhet på denna punkt. Om de tillståndsgivande myndigheterna, som herr Hagberg säger, redan nu ha tillvaratagit de efterlevandes intressen även utan stöd av några lagbestämmelser, så har det endast kunnat ske på det sättet, att man efter ansökan beviljat de efterlevande tillstånd att bedriva yrkesmässig trafik. Utan sådant tillstånd får nämligen trafik icke bedrivas. Det är meningen, att det skall gå till precis på det sättet i fortsättningen också. I det nu framlagda förslaget har endast införts den förbättringen att, i avvaktan på att trafikillstånd i vanlig ordning beviljas, de efterlevande utan vidare skola äga rätt att bedriva trafiken i sex månader, om de bara göra en enkel anmälan. Denna rätt ha de hittills saknat.

Herr **Molander**: Herr talman! Enär jag i andra lagutskottet beviljat mig en egen trafiklinje i denna fråga, torde det kanske ursäktas, om jag säger några ord.

I den ännu inte avslutade sagan om reglering av den yrkesmässiga motortrafiken, finns det en hel del kapitel, som visserligen äro tämligen sagolika, men allt annat än älskvärda. Det ena är den politisering av frågan, som man på en del håll sökt åstadkomma. Det andra är, synes det mig, den personliga beskjutning, som statsrådet Leo varit utsatt för. Ytterligare ett kapitel, som kanske skulle nämnas i det sammanhanget, är den roll, som bilhandlarintresset har spelat.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

Inledningen till sagan var ju, att herr Lundqvist i Rotebro med ett stort följande i en borgerlig massmotion i riksdagen fick riksdagen att gå med på ett utredningskrav. Dåvarande statsrådet Jeppson tillsatte ju vissa sakkunniga, nämligen landshövding von Sneidern, förre statsrådet J. B. Johansson och redaktören Anders Wikström i Skellefteå, vilka utarbetade ett förslag. Över detta förslag hördes intresserade parter och många myndigheter.

Det nuvarande statsrådet beslöt sedan, eftersom åtskillig kritik hade framkommit mot förslaget, att låta överarbeta detta, och så tillsattes nya sakkunniga. Bara valet av dessa sakkunniga torde ge vid handen, att statsrådet helt naturligt inte på något sätt haft för avsikt att politisera frågan. Såsom de sakkunnigas ordförande tillsattes landshövdingen Lübeck — han lär väl inte vara känd för några samhällsupplösande tendenser — vidare förste aktuarien i kommerskollegium fil. lic. Eneborg, ordföranden i Sveriges lasttrafikbilägares riksförbund, lasttrafikbilägaren Eriksson i Gävle, förste sekreteraren i järnvägsstyrelsen fil. lic. Malmkvist, direktören Nerell i Stockholm och vidare ordföranden i lastbilägaravdelningen av Sveriges trafikbilägares riksförbund ombudsmannen Svanlund i Göteborg. Det har sagts, att, såvitt känt är, ingen av dessa hyser någon socialistisk samhällsåskådning, och för min del har jag ju i annat sammanhang tillåtit mig att säga, att skall man klandra statsrådet Leo beträffande den sammansättning, statsrådet givit kommittén, så vore det för den utpräglad borgerliga inavel, som kom fram i denna sammansättning. Skall man om det framlagda förslaget säga, att detta förslag är inavlat och dåligt, så bör man närmast klandra dem, som haft ansvaret att utforma det. Här har sålunda statsrådet och regeringen effektuerat en av riksdagen begärd utredning och tillkallat sakkunniga, som väl torde vara verkligt sakkunniga på området, och som inte ha väglets av några politiska intressen. För detta börjar man då en hänsynslös agitation emot framför allt statsrådet.

Jag vill emellertid erinra om att regeringen här har fått krav på andra slags utredningar från riksdagen. Det har i den borgerliga pressen klandrats skarpt, att de begärda utredningarna om arbetsfredslagstiftning och den utredning, exempelvis, som man begärt om ett förbud mot kollektiv anslutning till politiska partier, inte blivit av regeringen effektuerat. Att regeringen får ovet för detta från det hållet kan jag förstå, men jag tycker det är egendomligt, att en regering och ett statsråd, såsom här är fallet, skall få ovet, för att den lojalt har följt riksdagens mening. Beträffande politiseringen av frågan, så kan man väl inte säga annat än att den varit skäligen onödig, och den hör ju inte alls till själva saken. Vi ha ju Gud ske lov inte heller hört någonting av politiseringen uti kammardebatten.

När frågan remitterades till andra lagutskottet, blev jag ju nödgad att närmare ta del av förslaget till nu ifrågasatta reglering och började med att läsa igenom förslaget. Framför allt fäste jag mig vid, att en hel av de parter, som berördes av den ifrågasatta regleringen, avvisade denna. Ett av motiven för att man skulle reglera var ju, att lastbilsintressenterna och de i denna trafik anställda skulle få hyggligare arbetsvillkor, bättre reglerad arbetstid och mera vinning av sin näring. När nu dessa parter, ehuru de varit representerade i kommittén och där tillstyrkt förslaget, sedermera ändrat sig och börja på att gasta och föra ett förfärligt oväsen ute i landet och även i sin mån bidra till politiseringen av frågan, då menar jag för min del, att vilja inte dessa människor här ha denna reglering, så inte skall jag för min del vara med på att tvinga på dem densamma, utan då få de väl ha det, såsom de ha det, tills tiden kan bli mogen för att genomföra en reglering på detta område.

Jag skall inte sticka under stol med, att jag dessutom ansett, ehuru jag inte på något sätt kan sägas förstå mig på saken, att de ifrågasatta regleringarna

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

varit av tämligen restriktiv och hämmande beskaffenhet. Jag förstår mycket väl, att det här rör sig om ett område, som är av mycket vidlyftig och komplicerad art, och att denna näring inte är jämförlig med andra näringsgrenar. Men innerst inne hos oss kanske finns det en liten liberal ande, som förmenar, att man inte skall reglera på alla livets områden. Jag förstår emellertid, att det här är ett område där man kanske nödgas göra det. Jag skulle ju vara mest böjd för att inta den ståndpunkten, att om jag skulle vilja köpa en lastbil i morgon och köra varor, borde jag ha rättighet därtill, lika väl som jag får slå mig ned på en ort och börja pligga skosulor. Det är ingen, som ifrågasätter, att man skall gå till länsstyrelsen för att få tillstånd att etablera sig som skomakare, skräddare eller snickare, eller som ifrågasätter, att man skall reglera lönerna för dem som äro sysselsatta med skolagning eller i skrädderi eller med annat. Men i någon mån, fast kanske i mindre dimensioner är det precis samma problem. Här ha vi till exempel haft ett gammalt skrädderi, men så kommer det nya konfektionsskrädderiet. Det nya konfektionsskrädderiet kan liksom bilismen heller inte helt ersätta de gamla förhållandena, men inte är det väl någon, som ifrågasätter, att man skulle genomföra några reglerande bestämmelser för att hålla vid liv både konfektionsskrädderiet och de andra skrädderierna ute i våra bygder? Och samma sak kan anföras om en hel rad av olika näringar.

Nu ifrågasätter man emellertid, att speciellt på detta område reglerande bestämmelser skulle vara nödvändiga, och jag förstår, att det kanske inte går utan en viss reglering, därför att dimensionerna här äro så mycket större än beträffande en del andra näringar och emedan förhållandena på detta område äro alltför komplicerade. Men frågan är, om man skall behöva vidtaga sådana stränga reglerande åtgärder, som här föreslagits i propositionen, framför allt när de, som härav beröras, själva ställa sig avvisande, antingen på grund av att de inte begripa sitt eget intresse eller vad det nu kan bero på.

Jag får särskilt påpeka, att jag inte är intresserad personligen i denna sak. Jag har ingen lastbil, jag känner knappt någon lastbilägare, och jag är inte bilhandlare och har inte blivit bjuden på någon bilhandlarmiddag. Men som förhållandena utvecklats sig, har jag i utskottet varit med om att tillstyrka propositionen. Detta har jag inte gjort av några politiska skäl eller av några andra skäl, sådana som jag här nämnt, d. v. s. bilhandlarentressen eller yrkesintressen.

Det är ju beklagligt, att, såsom man ansett sig kunna konstatera, denna politisering i allmänhet börjat bliva ganska vanlig under slutet av den här riksdagen. Nu har det ju kanske i någon mån blivit en vändning, och måhända komma vi att få skåda det miraklet, att efter det regeringen demissionerat, kommer riksdagen kanske att vara villig att godkänna statsrådet Leos proposition i denna del.

Nu har det emellertid inträtt en ny fas i den här historien, nämligen genom de funderingar utskottet har kommit med. Jag har inte kunnat vara med på utskottets motivering. Det hela är av alltför vidlyftig beskaffenhet, för att jag överhuvud taget skulle kunna begripa det eller bedöma verkningarna av vad utskottet har skrivit, och jag ifrågasätter, om utskottets ledamöter, som själva stå för denna motivering, kunna vara så tvärsäkra på de funderingar, som man här har gjort. Dessa funderingar och förslag, som man kommit med, ha ju föranlett, att de efter vad jag kan förstå redan förut ganska virriga lastbilägarna ha blivit ännu virrigare. Nu veta de varken ut eller in. Nu ställa de sig avvisande till såväl utskottets förslag som propositionen.

Jag skulle för min del vilja ifrågasätta särskilt med anledning därav att man nu kommer med en massa olika yrkanden ifrån de riktningar i riksdagen,

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

som stå för utskottets betänkande, med begäran om ändringar i vad utskottet har föreslagit, huruvida inte det lämpligaste i den nu rådande situationen vore att avslå såväl utskottets förslag som Kungl. Maj:ts förslag i ärendet. För närvarande kan jag dock inte ställa detta yrkande. Jag tror, att jag kanske sedermera kan få tillfälle att göra det, när jag kan lämna en skriftlig motivering till detta yrkande.

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Liksom den föregående ärade talaren var jag inom utskottet mycket tveksam hur jag skulle ställa mig till det förslag, som framlagts av Kungl. Maj:ts regering, men anslöt mig sedermera till dem, som ansågo att förslaget borde avslås. Det synes nämligen kunna ifrågasättas, huruvida den av Kungl. Maj:ts regering föreslagna regleringen av den yrkesmässiga trafiken verkligen är ägnad att i avsedd omfattning befordra den åsyftade utjämningen av konkurrensen mellan järnväg och automobil. Förslaget är enligt vår mening alltför omständligt och kommer säkerligen att medföra avsevärt höjda transportkostnader samt torde sålunda inte vara tillfredsställande för utövarna av den yrkesmässiga trafiken. Beträffande konkurrensen mellan järnvägs- och lastbiltrafiken vill jag säga, att den bör väl ändå kunna ordnas på ett annat sätt. Vidare är förslaget väl ensidigt, grundat på syftet att åstadkomma ett skydd för järnvägarna utan att tillräckligt beakta landsbygdens behov av billiga transporter med motorfordon. Och jag vågar påstå, att den sannolika utvecklingen, om förslaget skulle bifallas, skulle bli, att den betydande avlastning från den yrkesmässiga lastbiltrafiken, som vore att förvänta, inte komme järnvägarna till godo, utan komme att övertagas av bilar, vilka ägas av trafikanterna. Den utveckling, som kan tänkas följa av den föreslagna regleringen, skulle enligt min mening medföra i olika hänseenden mindre önskvärda konsekvenser. Vi anse därför för vår del, att Kungl. Maj:ts förslag inte bör läggas till grund för lagstiftning utan anhålla i stället om utredning med begränsad omfattning.

Jag skall be att få yttra några ord om ett par punkter i Kungl. Maj:ts förslag. I § 31 i Kungl. Maj:ts förslag heter det att »Innehavare av tillstånd till beställningstrafik skall, därest den tillståndsbeviljande myndigheten därom förordnat, vara skyldig att ansluta sig till viss av nämnda myndighet godkänd förening av utövare av yrkesmässig trafik för upprättande av beställningskontor eller för handhavande av de gemensamma uppgifter, som myndigheten finner eljest böra för trafikens ordnande åläggas en sådan sammanslutning». Att lämna vägtrafikmyndigheten en så långt gående fullmakt är väl ganska egenomligt. Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på en annan paragraf, som innehåller en ganska märklig och anmärkningsvärd bestämmelse, nämligen § 35, där det i sista stycket står: »Myndighet, som har att meddela trafiktillstånd, ävensom vägtrafikmyndigheten äger föreskriva ytterligare begränsning av arbetstiden.» Sålunda skulle en myndighet för att till exempel hjälpa järnvägarna mot en besvärlig konkurrent eller av annat skäl kunna föreskriva en godtycklig arbetstid för motortrafiken. Det är, herr talman, ett exempel på hur lagen är, och jag skall nöja mig med att anföra det.

Nu har herr andre vice talmannen gjort ett yrkande angående utskottets förslag rörande transporten av jordbruksprodukter, och jag skall nöja mig med att instämma i hans yrkande. Det är klart, att vi måste taga hänsyn till denna transport, så att man kan undvika en onödig fördyring i detta hänseende.

Jag ber med dessa ord att kort och gott få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som föreslagits i punkt C av herr andre vice talmannen.

Häruti instämde herrar *Westman*, *Werner* i Höjen, *Johansson* i Bro, *Gustafsson* i Läckåsa, *Gardell* i Gahns och *Bengtsson* i Kullen.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

Herr **Andersson** i Rasjön: Det är ju tydligt, att det inte är biltrafikens utveckling i och för sig, som har föranlett framläggandet av de här behandlade propositionerna, utan det har ju skett för att reglera konkurrensförhållandet mellan automobiltrafiken och andra trafikmedel, främst järnvägarna. Det är allmänt bekant, att åtskilliga järnvägar dragas med dålig ekonomi, och för järnvägarnas talesmän har det legat nära till hands att skylla detta förhållande på en uppträdande ny konkurrent. Det är nog inte enbart bilkonkurrensen, som under de senare åren ha bidragit till att försämra järnvägarnas ekonomi. Det är åtskilliga andra omständigheter, som ha medverkat. Framför allt är det den lågkonjunktur, som vi hade för ett par tre år sedan, som medförde, att frakterna, inte minst de tunga frakterna, i hög grad reducerats. Det är utan tvivel i det förhållandet, som vi hava att söka den förnämsta orsaken, åtminstone beträffande vissa banor, till de inträdda förhållandena, och jag vågar påstå att många järnvägar skulle kommit i ekonomisk misär, även om det inte funnits några lastbilar alls. Därmed vill jag inte bestrida, att lastbilarna till en del äro skuld till den försämrade ekonomien för järnvägarna. Detta gäller dock ingalunda alla järnvägar. Beträffande järnvägarna, i varje fall många av desamma, så står det ju klart för var och en, som vill se nyktert på läget, att anledningen till att så många järnvägar måst nedläggas varit, att det inte fanns förutsättningar för dessa järnvägar för närvarande att göra driften räntabel, vilka åtgärder som än vidtagits. Statsrådet förklarade, att han hade en sorglig erfarenhet av hur svårt det var att vinna gehör för nedläggande av en järnväg, hur ortsintressena, personalintressena och delägarintressena reste sig mot det. Jag kan för min del från min verksamhet i riksgäldskontoret bestyrka riktigheten av denna utsago. Men inte förty måste det vara alldeles orimligt att söka bevara järnvägarna, för att de en gång kommit till, och därför att det finnes vissa intressen, som stå bakom desamma, och framför allt är det oriktigt att söka bevara järnvägarna genom att hämma utvecklingen av andra modernare trafikmedel. Det är just det, som utgör det väsentliga i situationen här, den springande grundtanken. Propositionen är ju ett försök att främja järnvägsekonomien genom att kringskära biltrafikens utvecklingsmöjligheter. Jag kan inte ge min anslutning till detta syfte. Jag anser, att ett trafikmedel, som visat sig så utomordentligt bekvämt och lämpligt, och som är underkastat en så snabb utveckling, bör få tillfälle att inom betydligt vidare gränser än propositionen har givit rätt till hävda sig i konkurrens med andra trafikföretag.

Härtill kommer, att man ingalunda kan vara säker på att genom ett bifall till propositionen den effekt nås, som man har avsett att nå. Effekten för järnvägarna är diskutabel. Man vet inte, om ett ytterligare kringgärdande av lastbiltrafiken med restriktiva bestämmelser kommer att leda till ökade frakter och förbättrad järnvägsekonomi. Man kan på goda grunder antaga, att så inte blir fallet, utan att det endast blir, som utskottet säger, ett omdirigerande av biltrafiken på det sätt, att företagarna skaffa sig egna fordon i stället för att anlita den yrkesmässiga biltrafiken. Det är ju till full evidens klarlagt genom de yttranden, som ha kommit från intresserade parter, att biltrafiken känner sig hotad genom de restriktioner, som här föreslås i propositionen. Det är många andra intressen, som ha blivit ekonomiskt lidande på biltrafikens utveckling, exempelvis hästägarnas. Det är ju inte så, att biltrafiken har sin väsentliga betydelse som förmedlare av de långa och tunga frakterna, utan den största marknaden har biltrafiken, och det gäller även lastbiltrafiken, som förmedlare av de kortare transporter, som förut ombesörjdes av hästar. Men hästägarna ha fått finna sig i utvecklingen. De ha visserligen inte heller haft någon möjlighet att bromsa, men man har ändå inte hört nå-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

gon så högljudd klagan från dem, som representera hästägarnas intressen, som från järnvägarna. Man har funnit sig i att utvecklingen haft sin gång.

Jag fick det intrycket av herr statsrådet, då han försvarade sin ståndpunkt, att han uteslutande räknade med två intressen, det ena järnvägarnas och det andra trafikbilägarnas. Den allmänhet, som behöver anlita transportmedlen, syntes han däremot ha glömt bort, men det är dock dess intresse, som riksdagen bör sätta i främsta rummet, och den trafikerande allmänhetens intresse är att få använda de transportmedel, som äro de billigaste och bekvämaste.

Såväl herr statsrådet som herr Lundstedt blandade in i diskussionen en del polemik med diskussioner som förts i frågan utanför riksdagen. Till herr Lundstedt, som är jurist, vill jag ställa den frågan, om han inte vet, att det finnes något som heter rätt forum. Jag undrar, om det inte är alldeles särskilt olämpligt att i riksdagens sista timma tynga debatten med citat, som stått i tidningarna. Om det i de yttranden, som hållas i kammaren, kommer fram oriktiga eller ovederhäftiga påståenden, är kammaren rätt forum för polemik, men det är den knappast för vad som stått i tidningarna. Jag tycker, att vi kunna hålla oss till saken sådan den här föreligger.

Efter herr Molanders yttrande är det klart, att det finnes tillräckliga skäl att avslå propositionen utan att man behöver falla tillbaka på de politiska motiv, som herr statsrådet och herr Lundstedt trodde ha varit vägledande för utskottsmajoriteten.

Jag skall till slut, herr talman, yttra några ord med anledning av dels herr Sandströms anförande och dels herr Jeppssons yrkande beträffande punkten C) i utskottets hemställan. Herr Sandström yrkade, att punkten skulle utgå och att man i stället skulle besluta en ny skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om fortsatt utredning. Men riksdagen skrev redan i fjol, och det är inte någon mening med att år efter år göra nya sympatiuttalanden för en viss tanke, i synnerhet som vi sett, att Kungl. Maj:t åtminstone i fjol tog hänsyn till riksdagens inställning. Utan nu ligger saken i det skede att man kan fatta ett positivt beslut på basis av de motioner som föreligga. Jag ber nämligen att få fästa uppmärksamheten på att punkten C) innebär ett tillstyrkande av motionerna I: 290 och II: 581. Men dessa motioner innehålla undantag endast för mjölk och slaktdjursprodukter. Vad här föreslås beträffande undantag även i fråga om transport av färsk fisk och skogsprodukter, saknar täckning i de framlagda motionerna. Saken är berörd i motioner, men dessa motioner hänföra sig till § 4 i det av Kungl. Maj:t framlagda författningsförslaget, och det förefaller då opåkallat, att detta inpass har kommit att göras här. Jag tror inte, att ett bifall till utskottets förslag i den av mig nu påtalade delen är fast grundat. Beträffande skogsprodukter kan jag inte finna samma behov av undantag från tillståndstvång, som gör sig gällande beträffande mjölk och slaktdjur. Transporter av skogsprodukter äro inte av den art, att man behöver befria jordbrukarna från konkurrens. Det har inte så stor betydelse, om frakten kan ske den eller den dagen. Annorlunda är det med mjölk och skogsprodukter. Transporten av dem måste ske på bestämda tider, av vilka vederbörande befraktare är i högsta grad beroende.

Jag tror därför, att riksdagen gör klokt i att beträffande punkten C) följa herr Jeppsson, d. v. s. utesluta orden »eller av färsk fisk eller av skogsprodukter från avverkningsplats». Enligt min mening är det inget som helst lantmannaintresse, att skogsprodukterna komma med, då det gäller undantagande från tillståndstvång, ty det är så, att ju mera lastbilstrafiken kommer att ombesörja transporten av skogsprodukter, dess mindre möjlighet är det för de hästägande jordbrukarna att erhålla förtjänst genom transporter i skogarna. Jag vågar göra det påståendet, att det är ett rent jordbrukarintresse, att det

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

inte lämnas större frihet för skogsprodukter än för andra varor. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits av herr Jeppsson.

Herr *Aqvist* instämde häruti.

Herr *Liedberg*: Herr talman! Debatten i detta ämne har nu pågått så länge, att jag skall undvika att gå vidare in på hela detta ömtåliga problem. Jag vill endast säga det, att det är så, att statsmakterna, då det gäller en reglering på detta känsliga område, ha att lotsa mellan Scylla och Carybdis, mellan å ena sidan att inte sätta tvångströja på sådana transportmedel, som äro stadda under så stark utveckling, samt å andra sidan att inte släppa loss det så, att den yrkesmässiga trafiken bringas i svårigheter. Det förefaller mig, som om utskottet i punkten C) hade gått väl långt i fråga om förslag till undantagsbestämmelser. Jag skall inskränka mig till att anknyta några reflexioner till det ändringsförslag, som framställt av andre vice talmannen, och särskilt i vad rör de väsentligare transporter, som beröras av det ändringsförslaget, nämligen mjölktransporterna.

Det är ju så, att den enskilde producentens mjölkpartier i regel äro alltför små för att dessa producenter skola kunna transportera sina produkter var för sig till förädlingsplatsen, mejeriet. Hur sker det då? Jo, vederbörande sammansluta sig till skjutslag, och det blir till slut så, att i regel någon av skjutslaget åtager sig ackord på skjutsen. Det blir transporter dag efter dag och år efter år för egen och andras räkning. Dessa transporter ha tidigare skett med hästfordon och det förekommer givetvis fortfarande, men om vederbörande — som är ganska vanligt särskilt ju längre norrut vi komma och ju längre transportavstånden bli — vill skaffa sig en bil för att därmed ombesörja de transporter han har att göra varje morgon, då kan han förvägras tillstånd att köra dessa mjölkpartier till mejeriet. Vi, som anslutit oss till detta ändringsyrkande och som voro med och motionerade i fjol, förmena, att han icke bör nekas sådant tillstånd. Vi mena, att det är fråga om en transport, som praktiskt taget alltid har omhändertagits av producenterna själva. Det är också så, att om man vill övergå till biltransport, möter det ofta ganska stora svårigheter att få det ordnat genom den yrkesmässiga biltrafiken, och det är slutligen så, att en hel del, särskilt mindre jordbrukare, helt enkelt basera sin ekonomi på att ombesörja dessa transporter.

Den princip, som skulle genomföras, om herr andre vice talmannens yrkande bifalles, den principen godtogs redan i fjol utan att några som helst gensagor restes på den punkten. Den berör icke — jag håller mig fortfarande till herr andre vice talmannens ändringsyrkande — såvitt jag kan finna, den yrkesmässiga biltrafikens vitala eller legala intressen, och därför ber jag, herr andre vice talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till andra lagutskottets hemställan i utlåtandet nr 54 med den ändring, som av eder, herr andre vice talman, föreslagits.

Herr *Pettersson* i Hällbacken: Herr talman! Jag har av detta ärendes behandling fått det intrycket, att man fastnat för vissa påståenden, som jag tycker vara föråldrade. Dels har man gjort gällande, att den här frågan vore av den betydelsen, att om det ej bleve ett beslut i den riktning utskottet föreslagit, skulle det vara stora värden, som gingo till spillo. Dels har man velat slå vakt om andra förhållanden, som i vår tid med den forceerade utveckling, som råder på trafikområdet, man icke får vidhålla. Från visst järnvägstrafikhåll har man med oro sett den utveckling biltrafiken tillvällat sig i vårt

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

land liksom över allt i världen. Man skyller i vissa stycken de dåliga åren för järnvägstrafiken på den ökade biltrafiken. Säkerligen kan det påvisas, att en del av både fjärr- och närtrafiken i någon mån har borttagit frakterna för järnvägarna. Men å andra sidan torde detta knappast med verkligt fog kunna göras gällande, och om en fullständig utredning skulle ske, skulle man kanske finna, att en väsentlig vinst för järnvägarna har ernåtts genom den ökade trafiken efter våra vägar genom bilismen, som framfört passagerare och varor till järnvägsstationerna för vidare befordran.

Det är en annan omständighet, som man inte får bortse ifrån, och det är den väsentliga förbättring i kommunikationshänseende, som stora delar av vårt glest befolkade lands befolkning har fått genom den tidsenliga trafiken, det gäller både bussväsendet, personbefordran i övrigt och icke minst lastbiltrafiken. Platser, som tidigare varit så isolerade, att de hotade att bli avfolkade, ha genom de moderna kommunikationsmedlen blivit flyttade närmare centrum på ett sätt, som man förut inte kunnat ana. Över alla i världen söker man befrämja, att de människor, som bo avlägset, skola få nytta av de nya kommunikationsmedlen, och man söker befrämja utvecklingen i de spår som kommunikationsmedlen draga upp, men man försöker inte bromsa. Det kommer att visa sig, att det är ett småfuttigt tal att gå in för sådana här restriktiva åtgärder mot kommunikationsmedlen. Gränsen kommer att brista mycket snart, där den inte redan har brustit. Jag ber att få erinra om, herr talman, att jag sade överallt i världen, ty det är praktiskt taget inget land i världen, där man inte söker utveckla dessa saker i näringslivets och hela befolkningens intresse.

Nu är det så, att kommunikationsmedlens utveckling har marscherat så snabbt, att man blivit efter i vissa stycken, och det har blivit förhållanden i konkurrenshänseende, som äro minst sagt beklagliga. Om man nu genom en viss lagstiftningsåtgärd skall kunna komma till rätta med svårigheterna, det får framtiden utvisa. Men här rör man sig på ett fält, som är synnerligen ömtåligt, och jag tror, att man bör i stället för att skynda snabbt på lagstiftningens område vänta något och se den praktiska utformning, som bilismen tar i landet och därefter anpassa lagarna.

Den proposition, som statsrådet Leo framlagt och som är grundad på dels 1932 års trafiksakkunniga och dels senare tillkallade trafiksakkunniga, är grundad på den erfarenhet man vunnit under tidigare år. Man kan också göra gällande, att utvecklingen på detta rörliga område fortgått, sedan betänkandena avlämnats. Så, att när propositionen kom, hade redan förhållandena ändrats i den omfattningen, att saker, som tidigare gjorts gällande, icke längre hade samma aktualitet.

Det är också ett annat problem, som möter här, och det är svårigheten att tillgodose alla behov, som man önskar tillgodose genom lagstiftningen. Det har talats om att genom den kraftiga lastbiltrafiken har en stor del av det hästbestånd, som tidigare färdades på våra vägar för fraktandet av varor, blivit borteliminerat. Men det är inte säkert, att man fått motsvarande antal trafikbilar. I utskottet har man fått vittnesbörd om hur svårt det är att få trafikbilar i tillräcklig omfattning. Även om trafiktillstånd inte bör lämnas till höger och vänster, bör man bättre anpassa sig och se till, att trafiktillstånd utämnas så, att man kan tillgodose behovet av trafikbilar bättre än för närvarande är fallet. Då skulle talet om att få rätt att köra vissa produkter i viss mån domna bort.

Då jag, herr talman, när jag sökt sätta mig in i frågan, inte kunnat komma till annat resultat än att klokheden bjuder att här fara mycket försiktigt fram, så tror jag, att när utskottet inte kunnat pröva Kungl. Maj:s förslag i den

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

mån, som ansågs behöfligt, och som jag anser, att det bort prövas, det kan ifrågasättas, om inte hela frågan bör falla vid denna riksdag. Jag har inom utskottet deltagit i behandlingen av den punkt, där det föreslås en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande undantagsbestämmelser för transporten av mjölk, slaktdjur, skogsprodukter och fisk. Nu har man vänt på saken, och det har framställts yrkanden från olika håll, gående ut på att den av utskottet föreslagna skrivelsen endast skulle avse mejeriprodukter och slaktdjur. Jag kan inte finna, herr talman, att det finnes någon anledning att favorisera just dessa produkter framför transporten av fisk och skogsprodukter. Man kan säga, att riksdagen har tidigare skrivit om den här saken, så att det blir endast ett återupprepande av riksdagens tidigare fattade beslut, men det skedde den gången också i trötthetens tecken på samma sätt som i dessa dagar. Om nu riksdagen skrivit en gång förut, kan jag inte finna, att det finnes någon anledning att ytterligare skriva i saken. Det är opåkallat. Jag skulle därför i anledning av vad jag sagt och på grund av den utveckling frågan tagit i riksdagen be att få hemställa om avslag på utskottets hemställan, även i den del som avses i punkten C).

Herr Hage: Herr talman! Herrarna ha kanske observerat att i den långa debatt som förevarit, har ännu inte uppträtt någon representant för de reserveranter, som vid detta utlåtande yrkat bifall i huvudsak till Kungl. Maj:ts proposition. Det kan ju därför vara rimligt, att från det hållet åtminstone någon säger några korta ord i debatten. Och jag skall bli ganska kort.

Jag skulle då först vilja säga några ord till min vän Molander. Han gjorde gällande ungefär detta, att när det gäller näringslivet, skall man inte reglera i onödan. Jag vill med avseende å den maximen säga, att det finns väl ingen i kammaren, som inte gillar en sådan ståndpunkt. Men frågan är: Gäller det här ett förhållande eller ett område, där det finns anledning att reglera, eller inte? Jag vill då säga för min del, att förhållandena på området utvecklats sig på det sättet, att här finns starka skäl för en reglering, man må sedan intaga vilken ståndpunkt som helst i övrigt ifråga om reglerings nödvändighet. Såvitt man hört både i utskottet och här i kammaren, har man också den uppfattningen och är överens i det avseendet, att här är nödvändigt att reglera förhållandena på något sätt. Överhuvud taget tror jag, att sådan nödvändighet förelegat, när det gäller kommunikationerna, under ganska lång tid.

Kanske en del av herrarna komma ihåg ett sjötrafikkrig, som fördes för några år sedan i närheten av Stockholm? Där hade man på en sjötrafiklinje insatt ett flertal båtar, som konkurrerade med varandra, alltså en motsvarighet till förhållandena på det område, vi här diskutera. Undan för undan nedsattes under konkurrensen taxorna, och det var för all del mycket skönt för trafikanterna, men att det ur det helas synpunkt var fördelaktigt, det kan man bestrida. Jag erinrar mig i det sammanhanget, att en del tidningar talade om, att till slut hade man kommit så långt, att man erbjöd de resande fullständigt fri frakt, och till slut påstods det t. o. m., att det var ett av bolagen, som var benäget att åstadkomma, att de resande fingo resa gratis och även blevo bjudna på middag med kaffe och konjak.

Alltså, när det allmänna ej inträder reglerande i ett sådant fall, kan det till slut inträda en sådan situation, när de konkurrerande parterna hålla på att ekonomiskt sett fullständigt riva ögonen ur varandra. Detta innebär något, som ur allmän synpunkt inte kan vara nyttigt, därför att det kan leda till vad vi ur ekonomiska utgångspunkter bruka betrakta som kapitalförstöring i onödan. Och kapitalförstöring i onödan kan inte vara nyttigt ur

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

samhällets och det allmännas synpunkt. Det kan inte vara nyttigt, att man för att tillfredsställa vissa trafikbehov åstadkommer flera trafikmedel och lägger ner mera pengar än vad som är behöfligt för att tillfredsställa trafikbehovet. Det är inte minst från den utgångspunkten som man i ett flertal länder ansett det nödvändigt genomföra vissa reglerande bestämmelser för trafiken med bilar och järnvägar.

När man talar om olika alternativ och riktlinjer, efter vilka man då kan gå fram i detta avseende, förklarade herr Österström att när det nu finns olika alternativ att välja på och man inte kommit till någon bestämd uppfattning, på vilken linje man skulle gå fram, vore det bästa att vänta och inte göra något alls. Herr Österström sade, att detta var utskottsmajoritetens linje. Detta är riktigt på sätt och vis, men detta påstående innehåller inte hela sanningen. Ty utskottets förslag innebär inte blott att man påyrkar, att vi skola dröja med att fatta position i frågan, utan utskottsförslaget linjerar dessutom upp vissa riktlinjer, som skola ligga till grund för den blivande utredningen, och föreslår alltså, att regleringen skall ske på visst sätt. Det ställes i utsikt, att denna reglering skall ske så, att man åstadkommer taxenedsättning vid järnvägarna, lägger större bördor på lastbilarna, isynnerhet de stora, ifråga om bidrag till vägunderhållet och lämnar frihet för fraktande av lantbruksprodukter, så att detta fraktande i stor utsträckning undandrages den yrkesmässiga lastbiltrafiken. Allt detta är riktlinjer, som ganska kännbart komma att beröra dessa lastbilägare, för vilka det här är fråga om att lagstifta. Och från den utgångspunkten vill jag bestämt säga, att dessa utskottets riktlinjer innebära, som jag ser saken, en mera brysk, mera restriktiv och mera hänsynslös linje mot dessa lastbilägare än den linje, som regeringens lagförslag innehåller. Det är nämligen att märka, att enligt regeringens förslag skulle man i huvudsak inskränka sig till en viss reglering när det gäller den *avlägsna* trafiken. I stort sett skulle alltså regeringsförslaget endast beröra denna långväga trafik, som är en *mindre* del av det hela, när det gäller lastbilarna. Utskottsförslagets riktlinjer skulldäremot komma att beröra *hela* lastbiltrafiken och alltså även närtrafiken. Jag måste säga från dessa utgångspunkter, att när det nu existerar olika mer eller mindre restriktiva lagstiftningsprojekt, som man kan tänkas ansluta sig till, vågar jag påstå, att den linjen, på vilken propositionen går fram, är den lindrigaste, den mjukaste och den hänsynfullaste av de två alternativa linjer som diskuterats. — Ja, det finns bland de i utländska stater praktiserade ytterligare en tredje linje, som går ännu längre i restriktivitet än utskottets, och som är ännu mer hänsynslös och griper in på ännu hårdare sätt när det gäller dessa lastbilägare. Men den linjen har ej på något håll här förordats.

Herr talman, med hänsyn till vad jag här anfört, kan jag inte finna annat, än att, om man är överens om att här måste ske en reglering, om man har klart för sig, att här pågått en utredning, som dröjt så många år och som även kunnat taga hänsyn till senast inträffade förhållanden, och om man anser, att en reglering skall ske så fort som möjligt, då bör man fatta ett beslut. Men regleringen bör ske så, att den så litet som möjligt läderar legitima intressen. Detta sker, om man tager *regeringens* förslag. Det bör också beaktas, att när det gäller att välja mellan dessa två linjer, som uppdragits, har det konstaterats, att bilägarna föredraga propositionens lindrigare linje framför utskottets mera hårda.

Med dessa korta ord skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen, som i stort sett innebär en tillstyrkan av propositionen.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

Herr Kilbom: Herr talman! Då jag lyssnat till debatten och tagit del av den opinion, som framkommit från båda sidor, både före propositionens framläggande och därefter och sedan utskottets förslag framkommit, måste jag säga, utan att på något sätt göra anspråk på att förstå trafikfrågor och dylikt, att jag inte kunnat värja mig för ett par invändningar. Den ena ligger på en linje, där jag reagerat för många år sedan, nämligen att det är orimligt att här försöka genom byråkrati, lagstiftning och paragrafrytteri hindra en av tekniken själv framsparkad trafikform och hjälpa upp en av tekniken i mycket stor omfattning dömd annan trafikform. Jag tror, att man får komma ihåg, att det ligger mycket i vad herr Pettersson i Hällbacken sade, att automobiltrafiken betyder så mycket, inte för söndagsåkare och lastbילהaufförer och en mängd andra, men för de hundratusentals människor i obygden, som just tack vare denna automobiltrafik komma i kontakt med rikare bygder, med andra förhållanden, som dragits in i samfärdseln och handeln, varigenom ökad konsumtion, ökade arbetstillfällen o. s. v. framskapats. Det är det ena.

Det andra är, att naturligtvis har denna automobiltrafik liksom andra nya och hastigt framstormande omständigheter medfört en del missförhållanden. Jag kan dock, herr talman, med bästa vilja inte finna, att vare sig propositionen och den därpå grundade reservationen eller utskottets förslag tillgodoser alla de synpunkter, som böra beaktas i detta avseende. Jag måste säga, att den utredning, som utföres, liksom handläggningen överhuvud av en sådan fråga, bör inte handhas av högre tjänstemän eller personer, som ha intressen förankrade i eller omkring järnvägsintressen. Det bör vara det praktiska livets folk, som dagligen syssla med dessa omständigheter, i större utsträckning än hittills. Detta är ingen anklagelse mot den nuvarande kommunikationsministern, det är en allmän reflexion, som inte har något sammanhang med denna frågas tidigare handläggning.

Med hänsyn till dessa synpunkter, herr talman, tillåter jag mig framställa det yrkande, att kammaren måtte avslå såväl utskottets förslag som den föreliggande reservationen och samtidigt uttala önskvärdheten av, att frågan får gå till ny, fullkomligt förutsättningslös utredning och att den då, så beredd, bör bli föremål för en proposition till nästa års riksdag. Jag erkänner, att en reglering nog är på vissa områden nödvändig, men jag tror inte, att man genom att göra rent bord i dag skulle ödelägga några stora värden, så att man därför inte skulle våga gå på en sådan linje.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Hagberg* i Luleå.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag har lovat att begränsa mig till en minut och skall hålla detta löfte. Herr Andersson i Rasjön lär ha förebrått mig, att jag skulle ha missuppfattat vad som hör till andra kammarens forum, när jag dragit upp kampanjen utanför riksdagen i denna fråga. Härtill vill jag endast genmäla, dels att denna kampanj utanför riksdagen uppenbarligen inte haft något annat syfte än att influera på riksdagen, dels ock att jag uttryckligen framhöll — jag skall taga verba directa — att utskottets majoritet syntts mig ha varit starkt påverkad av den föregående hetsen i pressen och annorstädes. Med detta, herr talman, tror jag, att min ståndpunkt är väl försvarad och att jag inte överskridit de traditioner, som i sådant avseende, som berörts av den ärade talaren, hittills följts i kammaren.

Herr Eriksson i Falun: Herr talman! Endast ett par ord. Den fråga om trafikreglering, som vi behandla, har många sidor. Det är inte bara fråga

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

om bil- och järnvägstrafiken utan i mycket stor utsträckning om bilägarnas konkurrens sinsemellan. Då man under några år varit med om i ett län att reglera dessa förhållanden, har man fått ett mycket livligt intryck av, hur förhållandena äro. Det är ingalunda så, att bilägarna äro enhälliga i detta fall. Jag måste tyvärr säga mig, att deras organisation är så svag, att man därifrån inte får något klart begrepp om vilken uppfattning den stora mängden av bilägare ha.

En tidning skrev för några dagar sedan, att det borde råda full näringsfrihet ifråga om våra trafikförhållanden. Jag vill säga, att om därmed menas fri konkurrens, så är det detsamma som att sopa bort måhända 50 å 75 procent av de nuvarande bilägarna, nämligen de ekonomiskt svagaste, som inte kunna klara sig. Det kan hända, att det är till fördel för utvecklingen men de, som ha den uppfattningen, att detta skulle vara den riktiga vägen, böra ha klart för sig, att det blir ett hårt slag för en hel del fattiga människor. Vilka komma att kunna klara sig? Jo, de i ekonomiskt hänseende starkaste. Det blir sålunda en sanering, om man så vill, beträffande trafikrättigheterna, som kommer att gå hårt ut över de fattigaste trafikbilägarna.

Nu är detta ett problem som inte är så lätt. Vi genomförde för 3 år sedan vissa kontrollmöjligheter för lastbiltrafiken. Det skulle vara trafikböcker m. m. Dessa kommo till för att trygga chaufförernas berättigade krav på vila och reglerad arbetstid. Det har sagts mig av dem, som skola kontrollera körningen, att kontrollen är ytterligt bristfällig, och att det är svårt, nästan omöjligt att få en effektiv kontroll över körningen på det sättet. Ett faktum är, att den skarpa konkurrens som f. n. råder, gör, att många bilförare, särskilt lastbilschaufförer bli överansträngda, då de få köra under alldeles för lång tid för konkurrensens skull. Skall man släppa efter ytterligare, blir det ännu hårdare och det kan inte vara i samhällets intresse. Jag är säker om, att det inte finns någon länsstyrelse i landet, som inte med tillfredsställelse skulle hälsa en sådan anordning, att den skulle slippa pröva ärenden om trafikrättigheter. Det är ofta svårt att avgöra om rättighet bör beviljas eller icke. Det ställs krav från olika håll på att få trafikrättigheter, och om dessa inte beviljas, anser man, att länsstyrelsen gått trafikbilägarnas önskan till mötes o. s. v.

Enligt min erfarenhet och efter ett noggrant studium av ärendet har jag inte kunnat komma till annat resultat, än att vi måste ha en reglering på området och det främst ur trafiksäkerhetssynpunkt för att inte få en konkurrens, som gör det omöjligt för dessa lastbilägare, som själva köra sina vagnar, att existera på ett hyggligt sätt. Men om det är så kan jag inte förstå, att det kan vara riktigt, att lastbilägarna skola ha monopol och sedan frihet att äta ut järnvägarna. F. n. är det så, när det gäller persontrafiken, att det är en livlig konkurrens mellan personbilar, bussar och järnvägar. Alla göra sina anspråk gällande. När det gäller lastbilar, är det konkurrens mellan bilar och järnvägar. Men det kan väl inte vara riktigt, att lastbilägarna skola skyddas så, att nya trafikrättigheter endast undantagsvis beviljas, att det sålunda skall skapas ett monopol för dem, medan de sedan skola få förstöra järnvägarnas existens genom ohejdad konkurrens. Det kan inte vara riktigt, och jag måste protestera mot den inställning, som lastbilägarna synas ha.

Nu har det sagts så mycket i frågan, att jag inte vill gå närmare in på den. Jag kan inte bidra med någon ytterligare belysning, när det gäller momentet C i utskottets hemställan. Jag vet inte riktigt, hur man tänkt sig, att transportfrågan skall ordnas. I det län jag tillhör ha vi försökt ordna den på ett, som jag tror, ganska bra sätt.

När det gäller transport av mjölk eller andra lantmannaprodukter, är att

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

märka, att gårdarna åtminstone i mellersta och norra Sverige i allmänhet icke äro så stora, att deras varor räcka till för en skjuts fram till mejeriet. På grund av den koncentration av mejerihanteringen, som skett, har man kanske en eller två mil till sitt mejeri. I sådana fall måste lastbilar taga mjölken efter vägen, och det blir sålunda linjetrafik. Då dessa bilar ändå icke kunna få så mycket mjölk, att det bär sig, måste de också taga andra varor. Bilägarna begära att få trafikrättighet för att kunna stå sina kunder till tjänst med att frakta hem utsäde och andra varor, som avlämnas, när de hämta mjölken i gårdarna. Hittills har de gått till så, att lantmanna- och mejeriföreningarna ha utbudit frakterna på entreprenad för exempelvis två år. Har det då kommit en annan bilägare än den som förut haft transporten, som bjudit lägre frakt, har man önskat, att denne i stället skall få trafikrättigheten. Denna svårighet ha vi hittills bemästrat. Jag tror att åtminstone i vårt län ha vi kommit bra överens med lantbrukarsammanslutningarna. Nu skall alltsamman släppas lös och bli fritt. Under sådana förhållanden blir det väl antingen så, att föreningarna göra upp med bilägare, som ha trafikrättighet om befaktningen, eller också så, att man kör med privata bilar. Jag kan för min del icke förstå, att man skall vinna något för lantmannanäringen med utskottets förslag så pass bra som det i allmänhet redan är ordnat. Däremot inför man ett orosmoment och en anledning till irritation bland lastbilägarna, som kan bli ganska otrevlig. Jag kan icke förstå, att det är berättigat, att man för denna närings skull skall göra undantag från lagens allmänna regler. I så fall kunna ju också andra näringar komma och säga, att det skall göras undantag även för dem. Jag för min del har därför svårt att se, att man når en sådan fördel för lantmännen, att den uppväger de svårigheter och den irritation, som måste uppkomma bland lastbilägarna.

Jag hade begärt ordet, herr talman, för att särskilt göra dessa påpekanden om monopol och trafikrättigheter. Jag skall icke säga mera. Vad som här har förekommit under diskussionen har åtminstone icke kunnat övertyga mig om att Kungl. Maj:ts förslag icke skulle vara berättigat. I det yttrande, som avgavs av den länsstyrelse, som jag representerar, finns visserligen en del kritiska invändningar, men den bärande grunden för förslaget ansågo vi vara bra, och det gjorde också vid det tillfället lastbilägarna i våra bygder.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen, vilket är detsamma som bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Hassler: Herr talman! Jag skulle icke längre taga kammarens tålamod i anspråk, om det icke vore en sak, som måste understrykas innan denna debatt avslutas, och det är, att förevarande proposition icke gärna kan, såsom flera talare ha framhållit, sägas ha stöd i uttalanden, som riksdagen gjorde i denna fråga år 1932. När herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet talade, fick jag den uppfattningen, att han ville göra gällande, att han hade effektuerat riksdagens beslut av år 1932, och att det var på denna grundval, som förslaget lagts. Jag skulle då vilja framhålla, att i riksdagens uttalande av år 1932 sägs följande:

»Med den principiella inställning, riksdagen intager till den nu föreliggande frågan, måste riksdagen för sin del hysa starka betänkligheter mot en allmän, tvångsvis ordnad uppdelning av transportmängden på olika slag av transportföretag. Samhällets intressen torde i regel, och i den mån allmänna samhällsekonomiska skäl ej betingade undantag, vara bäst betjänta med en sådan fri tävlan mellan de olika transportmedlen, att desamma erhålla den användning, för vilken deras naturliga förutsättningar och företräden göra dem mest ändamålsenliga.

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

Överhuvud taget är det önskvärt, att konkurrensen mellan de olika trafikmedlen sker under förhållanden, som lämna samma möjlighet för samtliga parter till fri tävlan. Vad särskilt beträffar biltrafiken, synes det böra undersökas, huruvida denna trafik bär alla de kostnader för vägväsendet m. m., som rätteligen böra åvila densamma. Å andra sidan bör övervägas, huruvida icke järnvägarna genom lämpliga jämkningar i nu gällande författningsbestämmelser och andra föreskrifter kunna beredas möjlighet till mera smidig anpassning efter det förändrade läge, som inträtt genom uppkomsten av bilkonkurrensen. Åtgärder i sist angivna riktning skulle bland annat underlätta genomförandet av förenkling i järnvägarnas organisationsformer och rationalisering av deras drift.»

Jag undrar verkligen, om man inför detta kan vidhålla det påståendet, att riksdagens uttalande år 1932 har effektuerats genom propositionen. Det riktiga torde väl i stället vara, att propositionen går ganska tvärt emot vad riksdagen sagt. Däremot förefaller det mig, att man kan göra gällande, att utskottet står på den linje, som angavs i 1932 års riksdags uttalande. Skulle riksdagen nu i princip godkänna denna proposition, kan jag icke se annat än att riksdagen i ett grundväsentligt avseende har ändrat ståndpunkt från 1932. Jag tror, att det finns allt skäl för riksdagen att hålla fast vid den ståndpunkt riksdagen intagit, och jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan med den ändringen, att jag i fråga om mom. C instämmer i det yrkande, som framstälts av herr Sandström.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Jag får erkänna, att herr Hasslers anförande var för mig ganska obehagligt. Då jag har erinrat om att riksdagen själv år 1932 skrev till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning rörande hithörande spörsmål och om framläggande av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, så tror väl icke herr Hassler, att jag då samtidigt skulle ha menat, att riksdagen hade angivit, hur det förslag tekniskt skulle se ut, som väntades komma fram som resultat av utredningen. Jag har icke velat erinra om något annat än att riksdagen begärt en utredning och begärt framläggande inför riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunnat föranleda, och att denna beställning nu har effektuerats.

Vad innehållet i det framlagda förslaget beträffar och överhuvud taget varje förslag, som framgått ur en utredning, är det klart, att detta är bestämt av uppfattningen och omdömena hos dem, som verkställt utredningen, och hos dem, som ansvara för att förslaget förelagts riksdagen. Jag måste emellertid säga till herr Hassler, att han har fel, om han tror, att innehållet i detta förslag strider emot de anvisningar för frågans lösning, som riksdagen gav i sin skrivelse år 1932. Det är riktigt, som herr Hassler sade, att riksdagen då uttalade sig mot en tvångsuppdelning av transportmängden. Någon sådan tvångsuppdelning är ej heller förordad i Kungl. Maj:ts förslag, vilket jag tidigare har understrukit i denna debatt. Jag har uttryckligen framhållit, att detta förslag vittnar om att såväl utredningsmännen som jag själv ha tagit bestämt avstånd från tanken på en tvångsuppdelning av transportmängden, en tanke, som annars är omsatt i verkligheten i åtskilliga andra länder. Vi ha valt att överlämna åt allmänheten att själv fritt bestämma och avgöra vilket transportmedel man vill använda. Här finns icke någon som helst antydning till någon sådan tvångsuppdelning av transportmängden, som riksdagen varnade för. I det fallet står Kungl. Maj:ts förslag i god samklang med riksdagens anvisningar år 1932.

Vidare vill jag säga, att förslaget till hela sitt innehåll också just syftar

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

till att åstadkomma den fria tävlan under samma villkor mellan transportmedlen, som riksdagen talade om år 1932. Denna fria tävlan under samma villkor existerar icke för närvarande, eftersom särskilt järnvägarna äro bundna av taxeföreskrifter och en hel del andra föreskrifter, till exempel sociallagstiftning, som icke belasta den yrkesmässiga biltrafiken. Genom det framlagda förslaget vill man i någon mån söka realisera riksdagens önskemål om att åstadkomma en fri tävlan under något mera likartade villkor än som för närvarande existera. Tvärtemot herr Hassler vill jag alltså bestämt göra gällande, att det framlagda förslaget ingalunda avviker från vad riksdagen uttalade år 1932, utan tvärtom i de punkter, där riksdagen uttalade sig, står i god samklang med riksdagens uttalande.

Till sist skulle jag i denna debatt, herr talman, vilja säga ett par ord i anledning av herr Österströms anförande. Det både förvånade och glädde mig att höra, att herr Österström klart och tydligt nu visade sig förstå de svårigheter, som möta att på detta område nå fram till en reglering, som tillfredsställer alla därav berörda parter, och att höra den sakliga och lugna ton, han använde i sitt inlägg. Jag blott livligt beklagar, att icke denna fråga redan från början kunnat få en behandling i en så lugn och saklig atmosfär som den, vilken nu präglade herr Österströms anförande. Den hetsighet och de försök att driva fram ovidkommande intressen och ovidkommande synpunkter, som tidigare gjort sig gällande vid behandlingen av denna fråga, har varit till stor skada för frågans sakliga behandling och till stor skada för alla dem, som äro beroende av denna frågas lyckliga utgång. Jag tänker därvidlag icke minst på lastbilsägarna, som sannerligen under den tre-månadersagitation, som bedrivits, fått spela en roll, som för dem själva blivit mycket dyrbar och hotar att bli ännu dyrbarare. Hade vi fått behandla denna fråga i lugn och med iakttagande av endast sakliga synpunkter och sakliga intressen, är jag övertygad om att den redan nu hade varit framme i ett betydligt lyckligare läge än som nu synes stå för dörren.

Herr Österström slutade sitt anförande, om jag hörde rätt, med att erinra om den gamla grundsatsen, att i tveksamma fall skall man icke handla. Den satsen är alldeles riktig, men utskottsmajoriteten, till vilken herr Österström hör, synes icke ha handlat efter den grundsatsen, ty utskottsmajoritetens förslag innebär sannerligen en inbjudan till handling — en handling, som i flera avseenden kommer att åtminstone för en part, lastbilsägarna, få ekonomiskt och socialt mycket kännbara följder.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! När jag nyss instämde i herr Kilboms yrkande om att riksdagen skulle avslå såväl propositionen som utskottsmajoritetens förslag, har jag därmed markerat min ståndpunkt i saken. Här vill jag blott understryka ett par saker. Jag anser för min del, att en reglering är nödvändig, och att den framför allt är nödvändig med hänsyn till de lastbilsägare och chaufförer, som direkt beröras härav, därför att de nuvarande förhållandena med ett ord sagt äro miserabla. Jag anser därför också, att regeringsförslaget betecknar ett framsteg, då det löser en hel del av de svåra problem, som för närvarande göra sig gällande, men det har också vissa brister, som genom en fortsatt beredning av denna fråga skulle kunna övervinnas. Jag har emellertid främst, när jag betraktat frågan, gått ut ifrån det nuvarande läget, där man nu riskerar att få någonting, som berörda grupper minst av allt vilja, nämligen det förslag, som utskottsmajoriteten samlat sig omkring. Just därför att jag tror att bästa möjligheten att komma undan detta är att riksdagen gör rent bord, har jag anslutit mig till herr Kilboms yrkande.

Det andra skälet är att detta yrkande också motsvarar de krav, som göra sig

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)
gällande, då man skall genomföra en reglering, och jag anser, att när det be-
gärts uppskov på ett år för att få tillfälle att ytterligare gnugga det problem,
som här föreligger, tala både billighetsskäl och sakliga skäl samt praktiska
skäl för att riksdagen väljer den vägen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställ-
de först propositioner angående punkterna A och B, nämligen på 1:o) bifall
till utskottets däri gjorda hemställan, 2:o) bifall till det förslag, som innefat-
tades i första stycket av herr Linders m. fl. hemställan i deras vid utlåtandet
fogade reservation, 3:o) bifall till det av herr Pettersson i Hällbacken under
överläggningen framställda yrkandet, i vad anginge punkterna A och B, samt
4:o) bifall till herr Kilboms under överläggningen gjorda yrkande, i vad an-
ginge förevarande punkter; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse
svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen.
Herr Eriksson i Falun begärde emellertid votering, varför herr förste vice tal-
mannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående
propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontrapro-
position. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande vete-
ringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punk-
terna A och B av utskottets förevarande utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det förslag, som innefattas i första sty-
cket av herr Linders m. fl. hemställan i deras vid utlåtandet antecknade reser-
vation.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-
positionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning
av upprensingsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda
om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verk-
ställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 85 nej, varjämte 11 av kammarens leda-
möter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkter.

Härefter gav herr förste vice talmannen vidkommande punkten C proposi-
tioner på 1:o) bifall till utskottets däri gjorda hemställan, 2:o) bifall till det
av herr andre vice talmannen Jeppsson under överläggningen framställda yr-
kandet, 3:o) bifall till herr Sandströms under överläggningen gjorda yrkande,
4:o) bifall till herr Petterssons i Hällbacken under överläggningen framställda
yrkande, i vad anginge punkten C, samt 5:o) bifall till herr Kilboms likaledes
under överläggningen framställda yrkande, i vad detsamma avsåge förevaran-
de punkt; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen
vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr andre
vice talmannen Jeppsson, i följd varav herr förste vice talmannen för bestäm-
mande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av
vilka den under 2:o) angivna nu förklarades hava flertalets mening för sig.
Beträffande kontrapositionen äskade emellertid herr Pettersson i Hällbac-

Ang. yrkesmässig trafik med automobil. (Forts.)

ken votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition i voteringen om kontrapropositionen i huvudvoteringen antagits den under 4:o angivna propositionen, efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten C av andra lagutskottets utlåtande nr 54 antager det under överläggningen av herr andre vice talmannen Jeppsson framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit herr Petterssons i Hällbacken under överläggningen framställda yrkande, i vad angår förevarande punkt.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Hällbacken begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 80 nej, varjämte 28 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit det under överläggningen av herr andre vice talmannen Jeppsson framställda yrkandet. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten C av utskottets förevarande utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr andre vice talmannen Jeppsson under överläggningen framställda yrkandet.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit det av herr andre vice talmannen Jeppsson under överläggningen framställda yrkandet.

Slutligen framställde herr förste vice talmannen särskilda propositioner beträffande var och en av punkterna D—F; och biföll kammaren därvid vad utskottet hemställt.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. lant-
arbetstidslag.*

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Genom en den 30 mars 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 230, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lantarbetstidslag.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft sju med anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 418 av herr *Löfvander m. fl.* och nr 419 av herr *Henriksson m. fl.* samt motionerna i andra kammaren nr 797 av herr andre vice talmannen *Jeppsson m. fl.*, nr 798 av herr *Magnusson* i Skövde, nr 799 av herrar *Hansson* i Rubbestad och *Andersson* i Grimbo, nr 800 av herr *Wallén m. fl.* samt nr 801 av herr *Lundell m. fl.*

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande proposition samt motionerna I: 418, II: 797, II: 798 och II: 800, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till lantarbetstidslag icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till lantarbetstidslag;

B. att motionerna I: 418, II: 797, II: 798 och II: 800, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 419, II: 799 och II: 801 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

beträffande utlåtandet i dess helhet av herrar *Linder, Sigfrid Hansson, Norman, Hage, Olovson* i Västerås, *Molander* och *Hermansson*, vilka hemställt,

A. att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; och

B. att de i ämnet väckta motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

beträffande vissa delar av utlåtandet av herr *Gardell* i Gahns.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Österström**, som yttrade: Herr talman! I avseende på föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 52 föreslås, att utskottets hemställan måtte föredragas punktvis, att punkten A. måtte företagas till avgörande på det sättet, att först föredrages utskottets förslag till lantarbetstidslag paragrafvis med slutstadgande, ingress och rubrik sist samt därefter utskottets hemställan, att lagtext icke må uppläsas i vidare mån än sådan av någon kammarens ledamot begäres samt att vid den paragraf i lagförslaget, varom överläggning först uppstår, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A.

Utskottets i punkten upptagna lagförslag.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningssättet upptogs först till behandling 1 §.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag)

1 §.

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring som nu nämnts, allt för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas *minst tre* arbetare, häri icke inräknad arbetare som användes till arbete vilket avses under a)—d) här nedan,

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användes *minst en* arbetare enligt samma beräkning.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete som utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande;

b) arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete, i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning *av arbetare som icke är fast anställd i rörelsen*;

c) husligt arbete;

d) arbete som bedrivs av staten.

(i utskottets förslag)

1 §.

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring som nu nämnts, allt för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas *flera än fyra* arbetare, häri icke inräknad arbetare som användes till arbete vilket avses under a)—d) här nedan, *varemot hänsyn i här berört hänseende skall tagas till arbetare, som uteslutande eller huvudsakligen användes till arbete med djurskötsel*,

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt i rörelsen till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas *flera än fyra* arbetare enligt samma beräkning.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) arbete som utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande;

b) arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete, i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning;

c) husligt arbete;

d) arbete som bedrivs av staten;

e) arbete som innefattar djurskötsel.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Förevarande ärende, andra lagutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag har stått på andra kammarens föredragningslista sedan den 6 juni och först nu kommit under behandling. När jag erinrar om denna väntetid, är det icke för att rikta någon anmärkning mot den ena eller den andra. Jag påminner därom närmast därför att det är så likt allt

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

vad som rör lantarbetarna. Här liksom eljest komma lantarbetarna i sista hand. Nu under en tid ha emellertid lantarbetarna här i landet gått omkring och väntat icke blott på en lantarbetstidslag utan också på en lagstiftning om begränsning av den nu uttagna arbetstiden för lantarbetarna. Det är ganska förklarligt, om lantarbetarna väntat, kanske med otålighet, och kanske hoppats något, därför att de i alla avseenden hittills varit eftersatta, och därför att man från borgerligt håll under senare tid har i olika tal givit uttryck åt sitt utomordentliga intresse för lantarbetarna och deras sak.

Jag skall tillåta mig att här i början av debatten bringa i erinran ett par uttalanden från borgerligt håll om det livliga intresse för lantarbetarnas sak, som gjorts här i kammaren. År 1933 frambars här i kammaren en motion, undertecknad av 17 ledamöter av kammaren, med herr Bäck som huvudmotionär. I denna motion heter det, bland annat, följande: »De sålunda rådande svåra förhållandena för jordbruket få på intet sätt utnyttjas såsom skäl för statsmakterna att år ifrån år undanskjuta frågan om vilka åtgärder skola från det allmännas sida kunna och böra vidtagas för att bereda den stora lantarbetarekåren de levnadsförhållanden, som äro mera likställda med dem, andra arbetaregrupper i samhället åtnjuta.» Vid behandlingen i kammaren av motionen eller, rättare sagt, vid behandlingen av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av motionen uttalade också motionären, herr Bäck, några ord, som jag tycker i dag skulle innebära vissa förpliktelser. Talaren yttrade nämligen följande: »Man frestas säga, att vi lantarbetare äro föremål för en något platonisk kärlek. I varje fall kan väl ingen begära, att lantarbetarna i längden kunna vara tillfredsställda med att bara inkassera detta stora och vackra intresse för våra frågor. Vi ha sannerligen rätt att fordra, att verkligen något positivt göres.» Jag instämmer i dag helt och hållet i vad herr Bäck anförde den gången. Emellertid, även om lantarbetarna icke i någon nämnvärd mån trott på det vackra talet från borgerligt håll och det levande intresset för lantarbetarnas sak, ha de väl ändå räknat med att ett för dem gagneligt resultat någon gång skulle kunna åstadkommas. Den igångsatta utredningen rörande lantarbetstidens hälsades bland lantarbetarna här i landet med stor tillfredsställelse. Många bevis i detta avseende kommo till uttryck eller lämnades. Resultatet av utredningen mottogs emellertid med blandade känslor. Framläggandet av Kungl. Maj:ts proposition skapade något av nya förhoppningar. Med de borgerligas vackra tal i minnet ha lantarbetarna, sedan propositionen framlades, gått och hoppats, att det nu skulle bli ett för dem lyckligt resultat av arbetstidsfrågans behandling vid innevarande års riksdag. Nu sedan utskottsmajoritetens förslag blivit bekant, tror jag mig utan överdrift kunna säga, att det går en våg av besvikelse — för att icke säga förbittring över landet. Det förslag, som utskottet kommit med, visar enligt min mening bättre än något annat, att det vackra talet om att man vill skapa rättvisa åt lantarbetarna, faktiskt icke är någonting värt.

Regeringens framlagda förslag har av utskottet på väsentliga punkter, ja, på avgörande punkter försämrats, förfuskats eller helt enkelt gjorts om intet. Detta gäller tillämpningsområdet, och det gäller arbetstidens längd. Jag stannar ett ögonblick vid tillämpningsområdet, där man inom utskottet synes ha räknat med att den stora allmänheten aldrig ägt och aldrig kan komma att äga någon kännedom om hur det går till vid ett jordbruk.

Enligt propositionen skulle under lagen falla jordbrukare med minst tre arbetare. Utskottsmajoriteten har föreslagit minst fem. Ja, det heter i utskottet »flera än fyra» för att man skall få laborera med fyra i stället för med

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

fem. Detta ser litet bättre ut, men jag översätter det till minst fem arbetare. Dessutom har utskottsmajoriteten från lagens tillämpningsområde utslutit kreatursskötarna, vilka enligt socialstyrelsens beräkning utgöra omkring 25 procent av de vid jordbruket fast anställda arbetarna. Utskottet gör gällande, att med utskottets förslag skulle lagen komma att omfatta omkring 35 procent av samtliga lönearbetare vid jordbruket. Då räknar utskottet med att gårdar om 50 hektar, d. v. s. i runt tal 100 tunnland åker och därutöver, selsätta minst fem arbetare. På det sättet kommer man upp till 35 procent. Det förhåller sig emellertid icke alls på det sättet. Jag skulle tro, att man får leta mycket länge, innan man hittar ett jordbruk med 50 hektar åker, som har fem arbetare fast anställda. Jag skulle tro, att man får gå upp till 75 eller till 100 hektar, innan man kommer till gårdar, som ha minst fem arbetare anställda. På det sättet tar man bort från lagens tillämpningsområde hela socknar, hela häradar, halva län. Jag känner mig fullkomligt övertygad om att med den begränsning, som utskottet föreslagit på denna punkt, äro vi redan nere vid ett tillämpningsområde, som omfattar icke mer än 20 procent av samtliga arbetare. Men reduktionen går vidare.

De arbetare, som egentligen äro jordbruksarbetare men vid sidan därav utföra arbete med kreatursskötsel, t. ex. ryktning, vattning, utfodring o. s. v., få icke detta arbete inräknat i den lagstadgade arbetstiden. Enligt socialstyrelsens beräkningar uppgår denna grupp också till 25 procent av samtliga lantarbetare. För de arbetare, som äro jordbruksarbetare i egentlig mening men om morgnar och kvällar arbeta t. ex. med kreatursvård, gäller lagen i fråga om arbete på åker och äng eller i fråga om annat utearbete, men när detta arbete är slut, tillstädjer lagen, att arbetet fortsätter med kreatursskötsel. På så sätt minskas också lagens tillämpningsområde, och det gäller som sagt icke någon liten grupp lantarbetare. Socialstyrelsen har som sagt räknat med att de utgöra 25 procent av samtliga. Jag tror, att vi därmed äro nere vid 15 procent av landets lantarbetare, som skulle komma i åtnjutande av en sådan förmån, som denna lagstiftning skulle giva. Men undantagen äro, som det heter, legio, ty de äro många.

Ackordsarbete, som utföres, skall under vissa förhållanden också räknas utanför den lagstadgade arbetstiden. Där har Kungl. Maj:t föreslagit i 1 §, att arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, dikning samt skogsarbete, i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning av arbetare som icke är fast anställd i rörelsen, skall vara undantaget från lagens tillämpning. Där har utskottet strukit orden »av arbetare som icke är fast anställd i rörelsen».

Kungl. Maj:t har i sitt förslag siktat på vissa grupper, icke ovanliga vid jordbruket. En man, som icke är anställd på gården, har åtagit sig dikningsarbete på ackord. Han går icke fram till gården på morgonen. Han »ställer icke upp», som man brukar säga på större gårdar. Han går direkt till dikningsarbetet, och när han utfört sitt arbete, går han hem. Han står icke under arbetsgivarens kontroll. En sådan arbetare vill Kungl. Maj:t undantaga. Detsamma gäller om arbete med rotfruktsupptagning. Där siktar man förnämligast på betskötseln. Men när utskottet skrivit så, att även de vid gården fast anställda i dylika fall undantagas från lagens tillämpning, då inträder den situationen, att sedan en man gått i arbete den lagstadgade arbetstiden, kan han skickas ut till dikningsarbete på ackord. Då gäller lagen icke längre. Det är detsamma, som om en timavlönad arbetare på en verkstad arbetade 8 timmar och, när han gjort detta, bleve satt under två timmar på ackordsarbete. Det är enligt min mening rena parodien på arbetstidslagstiftning. Man frågar sig under sådana förhållanden: vad blir det kvar av tillämpningsområdet? Går

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

man igenom utskottets förslag och gör man sig underrättad om hur det ligger till i det levande livet, kommer man faktiskt till det resultatet, att tillämpningsområdet blir helt ockuperat av undantagen.

Detsamma är förhållandet med trädgårdsskötsel. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle lagen äga tillämpning på företag, som har *en* arbetare anställd. Utskottet har ändrat det till minst fem. Motiveringen är, att det skall vara samma bestämmelse rörande antalet arbetare vid jordbruk och trädgårdsskötsel som vid industri. Här har man märkligt nog hävdad likställighet. I andra avseenden är man synnerligen angelägen om att framhålla skillnaden mellan jordbruksarbete och industriarbete. Flertalet trädgårdsarbetare bliva också ställda utanför lagen.

Jag kommer så till arbetstiden. På denna punkt skall jag icke läsa upp lagtexten. Kammarens ledamöter kunna ju, när tiden det medger, läsa den. Jag skall bara peka på vad som blir resultatet av tillämpningen av de olika förslagen.

Nu gällande riksavtal vid jordbruket stadgar med avseende på det län, jag representerar här i kammaren, Västmanlands län, en sådan arbetstid för lantarbetare, att under ett år kan tagas ut 2,694 arbetstimmar. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle arbetstiden bliva 2,535 timmar. Arbetstiden minskas alltså i förhållande till gällande kollektivavtal med 159 timmar per år. Om vi ställa utskottets förslag vid sidan av nu gällande kollektivavtal, så medger kollektivavtalet som nämnt 2,694 timmar, medan utskottets förslag medgiver uttagande av 2,741 timmar. Det blir en ökning i jämförelse med kollektivavtalet med 47 timmar per år.

Summan av det hela blir alltså, att lagen kommer att äga tillämpning på högst 15—20 procent av landets lantarbetare, och i de fall, där lagen tillämpas, kommer den att medgiva längre arbetstid, än vad nu gällande kollektivavtal föreskriver. För en sådan förmån, icke för landets arbetare, utan för jordbrukarna enligt min mening, anser utskottet, att jordbrukarna ändå skola åtnjuta kompensation. Kammarens ledamöter behagade läsa utskottsutlåtandet på sid. 11 överst, där man talar om nödvändigheten av kompensation för en arbetstidslagstiftning, som medger längre arbetstid, än vad gällande avtal nu föreskriver. Man har anledning fråga sig, om det kan vara någon mening med en arbetstidslagstiftning, så förfuskad som denna. Likväl har jag icke hjärta att yrka avslag, framför allt därför att jag hoppas, att andra kammaren skall godkänna Kungl. Maj:ts förslag och kanske därigenom skapa förutsättningar för en sammanjämkning, då första kammaren tagit utskottets förslag på denna punkt, vid vilken sammanjämkning man åtminstone kunde skära ned arbetstiden så långt, att den icke blir längre, än vad gällande avtal nu föreskriver.

Den reservation, som jag varit med om att avgiva, ansluter sig, som kammarens ledamöter finna, helt till Kungl. Maj:ts förslag. Det vore enligt min mening rimligt, om andra kammaren gäve sitt bifall till reservationen och sålunda till Kungl. Maj:ts förslag, ty vill man icke giva lantarbetarna det rimliga, som föreslås i propositionen och reservationen, då har man icke menat något allvar med det vackra talet, att man vill skipa rättvisa åt lantarbetarna.

Det ligger för övrigt på kammarens bord bland alla andra luntor ett utlåtande, där andra lagutskottet resonerat om beredskapslagstiftning för att få ett skydd mot strejker, som kunna vara av våldlig karaktär. Enligt min mening, och jag känner lantarbetarna i landet rätt väl, är denna lagstiftning, som regeringen föreslagit, en verklig beredskapslagstiftning på ett mycket ömtåligt område. Tror någon i denna kammare, att Sveriges lantarbetare, som i många år ha väntat på en reglering av arbetstiden, stillatigande komma att taga emot

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

ett meddelande om att riksdagen beslutat en arbetstidslag, som omfattar 15 procent av dem och ändå medger längre arbetstid, än som nu gällande kollektivavtal medgiver? Det tror jag icke. Striden kommer att föras över på det fackliga området. Vi få igen arbetstidsfrågan för lantarbetarna vid avtalsuppgörelserna. Vore det då icke, mina herrar, rimligt, att man stadgade en arbetstid, som lantarbetarna, vilka ju ha så små anspråk, skulle känna sig tillfredsställda med och som förde bort striden om arbetstiden från avtalsuppgörelserna? Jag är fullkomligt övertygad om att om Kungl. Maj:ts förslag hade av riksdagen bifallits, hade en tvistefråga, som alltid spelat en stor roll vid uppgörelserna inom jordbruket, frågan om arbetstiden, varit ur världen. Jag är fullkomligt övertygad därom, att de, som här gå mot Kungl. Maj:ts förslag, medvetet eller — det senare kanske är det riktigare — omedvetet provocera fram fackliga strider vid de förestående avtalsuppgörelserna inom jordbruket. Det vore enligt min mening bättre, om man löste den frågan nu. När Kungl. Maj:ts proposition icke ger en större minskning av arbetstiden än på i runt tal 150 timmar om året, då tycker jag icke, att man sträcker sig för långt i tillmötesgående mot lantarbetarna.

I varje fall, vilken utgången än blir, finner jag mig böra yrka bifall till reservationen, som i alla delar överensstämmer med Kungl. Maj:ts proposition.

I detta yttrande instämde herrar *Törnkvist* i Karlskrona, *Hermansson, Holm, Andersson* i Munkaljungby, *Landgren, Fält, Sundström, Eklund, Gustavson* i Västerås, *Andersson* i Surahammar, *Nordström* i Karlstad, *Berg, Borg, Cruse, Severin, Blomquist, Björk* i Tryde, *Andersson* i Malmö, *Stark* och *Jansson*.

Herr Sandström: Herr talman! Jag vill i allra största korthet angiva, varför vi i andra lagutskottet kommit till det resultat, som blivit fallet, då vi behandlat detta förslag till lantarbetstidslag.

Det har från flera håll i pressen, ute i landet och även i motioner inom riksdagen, kritiserats, att man överhuvud taget går in för denna lagstiftning, och man har framhållit, att våra grannländer icke ha en sådan lagstiftning. Särskilt har man påpekat, att Danmark, jordbrukslandet par preference, icke givit sig in på ett sådant experiment och att man ute i världen, i de stora kulturländerna, visserligen försökt sig på en lagstiftning på detta område, men att resultatet icke varit av uppmuntrande slag. Vidare framhålles, att jordbruksarbete är av annan och lättare natur än industriarbete. Det försiggår till större delen i friska luften, alltså under mera hygieniska förhållanden än industriarbetet. Vidare förekommer det så många vilopausar, att arbetet inom jordbruket icke har samma effektivitet som inom industrien. Man beräknar, att ungefär 70 procent av arbetstiden vid jordbruket är verkligt effektivt arbete. Så har man givetvis också framhållit jordbrukets svåra ekonomiska förhållanden och ansett att även det skulle vara ett skäl för att man icke borde giva sig in på denna lagstiftning.

Det är ju så, att dessa argument äro ganska vägande och starka. Men vi ha ändå i andra lagutskottet ansett oss böra gå in för denna lagstiftning, och när vi gjort det, ha vi låtit leda oss av det förhållandet, att detta är ett gammalt arbetarkrav, som länge stått på dagordningen, och att statsmakterna tillsatt en sakkunnigdelegation, som förberett och behandlat denna arbetstidsfråga. En annan bidragande orsak är, att våra stora jordbruk så småningom ha i viss mån ändrat karaktär. De ha i fråga om sina arbetsförhållanden mera närmat sig industriens förhållanden. Vidare ha de större jordbruken lättare än de små att genom rationalisering i någon mån gardera sig för de följder, som en nedsättning av arbetstiden för deras arbetare skulle medföra.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Slutligen förligger den omständigheten, att redan nu, då vi icke ha någon lagstiftning, hava för jordbruket inom en stor del av landets jordbrukande landskap gällande kollektivavtal redan föreskrivit en viss arbetstidsbegränsning, så att man sålunda de facto redan har en reducerad arbetstid för jordbruket. Man har, om jag icke minns orätt, beräknat, att gällande kollektivavtal, som innehålla bestämmelser om arbetstidens längd, skulle omfatta cirka 16,000 arbetare.

Allt som allt: Vi hava på mycket goda grunder ansett oss böra gå in för en sådan lagstiftning, som nu Kungl. Maj:t föreslagit. Vi hava alltså noga genomgått lagförslaget och ägnat det en grundlig realprövning i alla dess detaljer. Det har ju dock stått ganska klart för utskottet, att man på detta område, på jordbrukets område, måste gå fram med stor försiktighet och varsamhet, så att man icke åstadkommer svårbotlig skada för landets modernäring. Därför har det varit nödvändigt, enligt vad utskottsmajoriteten ansett, att vidtaga en del modifikationer uti Kungl. Maj:ts förslag.

Om man då först tar lagens tillämpningsområde, så har det i det hänseendet rätt en viss förvirring vid frågans förberedande behandling. Vi ha ju haft denna sakkunnigdelegation, som jag nyss nämnde om. De hava gjort en utredning angående storleken i fråga om antalet arbetare av de jordbruk, som skulle falla under lagen, och kommit till det slut, att lagen borde gälla jordbruk med minst två arbetare. Kungl. Maj:ts proposition har ökat på detta antal till »minst tre arbetare». Emot sakkunnigeutlåtandet på denna punkt avgavs emellertid reservation av de två framstående lantmän från riksdagen, som voro insatta bland de sakkunniga. Dessa hade för sin del föreslagit, att gränsen skulle sättas till »flera än fyra arbetare», alltså att lagen skulle gälla för jordbruksföretag, som hade flera än fyra arbetare anställda. I fråga om trädgårdsskötseln ställer det sig på det sättet, att där har vederbörande departementschef nedsatt antalet arbetare enligt sakkunnigdelegationens förslag från två till en och alltså föreslagit, att i fråga om trädgårdsskötseln skulle lagen tillämpas så fort det fanns en arbetare anställd vid företaget. Vi hava i utskottet ansett, att i fråga om denna detalj föreligger det alla skäl för att acceptera det antal, som reservanterna i sakkunnigdelegationen föreslagit. Utskottsmajoriteten har alltså gått in för att lagen skulle omfatta jordbruk, där i regel användas flera än fyra arbetare. Man har ansett samma förhållanden råda för trädgårdsskötseln som för jordbruksarbetet. De äro ungefär av samma natur. Trädgårdsarbetet är i varje fall icke drygare än jordbruksarbetet. Därför hava vi även för trädgårdsskötseln föreslagit samma antal: »flera än fyra».

Det förnämsta skälet för att utskottsmajoriteten har stannat vid detta beslut har varit, att den allmänna arbetstidslagen bestämmer detta arbetarantal för de företag, där den allmänna arbetstidslagen skall tillämpas. Vi hava icke kunnat finna, att jordbruket vore av en sådan art, att det där borde göras någon skillnad från den allmänna arbetstidslagens bestämmelser. Snarare borde det ju vara så, som jag även tidigare nämnde, att jordbruksarbetet såsom varande av lättare natur etc. icke skulle giva anledning till att behandla jordbrukets arbetsgivare sämre än de arbetsgivare, som falla under den allmänna arbetstidslagen.

Nu är det också så, att de större jordbruken hava lättare att anpassa sig efter olika förhållanden. De kunna genom arbetstidsindelning och vissa åtgärder mycket väl ställa det så, att de hava lättare att genomföra en arbetstidsbegränsning, utan att deras ekonomiska uppostringar bliva alltför stora. Alltså har utskottsmajoriteten ansett det vara riktigast, att arbetstidslagen gäller för jordbruk och trädgårdsföretag med flera än fyra arbetare.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

I fråga om tillämpningsområdet hade vi även att bestämma, vilka kategorier arbetare som skulle falla under denna lag. Här har utskottsmajoriteten gjort en avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag. Utskottsmajoriteten har ansett, att de, som syssla med djurskötsel, skulle undantagas från arbetstidslagens bestämmelser. Det har vid undersökning befunnits, att skulle man låta även djurskötare falla under denna lag, skulle det bli ett starkt behov av nya sådana befattningshavare. Man skulle sannolikt bli tvingad övergå till skiftgång för djurskötseln. Det har icke ansetts lämpligt att belasta jordbruket med de merkostnader, som därav skulle bli en följd.

Beträffande den ordinarie arbetstiden har utskottet i någon mån ökat det tillåtna timantalet per vecka utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det är i alla fall icke mer än fem timmar i veckan för själva jordbrukstiden och för januari, februari och december. Men för tiden april—september är det endast en ökning med två timmar i veckan. I det avseendet har utskottsmajoriteten liksom också beträffande djurskötseln, som jag nyss var inne på, följt sakkunnigmajoriteten. Det har utskottsmajoriteten sedan gjort hela vägen. Där vi hava gjort ändring i av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelser, har det varit i överensstämmelse med sakkunnigmajoriteten i den delegation, som har förberett lagen.

Det har även förefunnits motioner i kamrarna, som yrkat på dessa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag, och utskottet har gått in för dessa ändringar, där de hava varit förut föreslagna av denna majoritet av de sakkunniga.

Ja, herr talman, jag skall icke vidare gå in på dessa detaljer. Det är sannolikt, att det kommer flera talare efter mig, som komma att syssla med dem.

Jag skall med dessa korta ord be att få yrka bifall till andra lagutskottets lagförslag. Jag tror, att om riksdagen går in för en lantarbetstidslag enligt dessa bestämmelser, kommer det icke att medföra sådana vådor för jordbruket, att man behöver ångra denna lagstiftning.

Nu har det av herr Olovson här förut omtalats, i vilka avseenden han anser, att utskottets förslag brister. I ett avseende kan jag dock icke följa herr Olovson, nämligen då han säger, att vi, d. v. s. utskottsmajoriteten, förmena, att lagen skall gälla företag om minst fem arbetare. Det är nämligen skillnad mellan *flera än fyra* och *minst fem*. Man kan även hava bråkdelar av arbetare. Jag vill erinra, att det finnes torpare och brukare, som för sina ställen i stället för kontant arrende utgöra dagsverken, ett, två eller flera, i veckan. Om dagsverkenas sammanlagda antal stiger så högt, att vederbörande kunna anses vara anställda vid jordbruket, så kan det därigenom bli bråkdelar av arbetare att räkna med, när arbetsrådet skall bestämma, om företaget har reglementerat antal arbetare eller icke.

Emellertid sade herr Olovson, att lagen endast skulle omfatta — om jag uppfattade det rätt — 15 procent av arbetarna. Inom utskottet hava vi beräknat, att med det tillämpningsområde, som vi givit vid utformningen av lagen, skulle denna omfatta cirka 35 procent av jordbrukets arbetare. Jag vet icke, vad herr Olovson har för sakkunskap att bygga på. Men jag håller före, att utskottet kanske är mera tillförlitligt än den föregående ärade talarens löst framkastade påstående i denna del.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är naturligtvis rätt beklagligt, att en lagstiftning av denna natur skall komma att behandlas av en alldeles uttrötad riksdag under så pass liten uppmärksamhet, som nu sker. Men det är ju ingenting att göra åt den saken.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Det finnes en synpunkt, som jag gärna vill hava särskilt anmärkt i protokollet, eftersom den enligt min uppfattning har ett rätt betydande intresse. Vi hava här i landet under många år haft politiska strider rörande laglig reglering av arbetstiden. Emellertid, dessa politiska strider ledde slutligen till — jag höll på att säga under trycket av en halvrevolutionär situation i landet — att man på grund av löften, som gävos under denna situation, fick en arbetstidslagstiftning införd. Den begränsade sig till vissa grupper, närmast till industriarbetarna. Lagen beslöts vid 1919 års urtima riksdag, och bekämpades mycket häftigt av det dåvarande svenska högerpartiet. Den icke bara bekämpades häftigt då, utan högerns fiendlighet mot denna lagstiftning var så utpräglad, att högerns dåvarande ledare i denna kammare, amiral Lindman, redan 1920 vid den lagtima riksdagen, alltså några månader senare, för sin del yrkade, att lagen återigen skulle upphävas. Det är ju under sådana förhållanden ganska intressant att iakttaga, att bakom tanken på en lagstadgad reglering av arbetstiden för lantarbetare ställa sig nu, såvitt man kan bedöma, samtliga ledamöter av den svenska riksdagen utom de, som i första kammaren röstade för avslag på yrkande av en ledamot av bondeförbundet. Det vittnar ju om, att man åtminstone har funnit, att vissa arbetsförhållanden lämpligen kunna i lag regleras. Jag förmodar, att det kan vara av vikt för framtiden, då man får principstrider, som gälla huruvida man skall kunna lagstiftningsvis reglera vissa ting, som man tidigare har ansett absolut borde hänvisas till de fria avtalen, att hava detta faktum inregistrerat och för ögonen. Det vittnar nämligen i varje fall om möjligheter till en förskjutning i åskådningen.

Nu är det klart som dagen, att när jag kommer till det materiella innehållet i det lagförslag, som omfattas av utskottsmajoriteten, så kan jag ju icke uttala något slags tillfredsställelse med det, därför att jag tror, att när man erkänner den principen, att lagen skall tillämpas, så skall man göra det en smula vidhjärtat. Man skall icke göra det så snällt, att de människor, som äro föremål för lagstiftningen och till vilkas skydd denna lagstiftning anses skola verkställas, i själva verket icke ens kunna märka, att den har införts i deras liv, och att det blivit en lagstiftning på detta område. Den risken är ju med den läggning, som utskottsmajoriteten givit lagen, mycket betydande.

En lagstiftning bör, såvitt jag förstår, om möjligt innebära faktiska sociala framsteg. Men man kan mycket väl lagstifta på det viset, att det, som går under namnet av en social lag, kan få hämmande verkningar på framstegen. Var och en förstår ju, att för lantarbetsgivarna kan det betyda en ekonomisk uppoffring att tillmötesgå anspråk på sänkning av arbetstiden. Om det då finnes en lagstiftning, som, låt mig säga, praktiskt taget kodifierar eller upptager förmåner, som kunna påvisas åtminstone för någon del av landet, där kollektivavtalsregleringen gäller även arbetstiden, till och med vara sämre än den arbetstid, dessa kollektivavtal stipulera, då riskerar man faktiskt, att lagen snarare blir ett hinder för framsteg än en drivkraft i framstegsriktning. Ty det är klart, att de arbetsgivare, som överhuvud äro ovilliga att medverka till en ytterligare förkortning av lantarbetstiden, de kunna faktiskt åberopa ett beslut av de svenska statsmakterna, de kunna hänvisa till en lag, som alltså har bestämt, var gränserna för den dagliga eller veckoliga eller månatliga arbetstiden skola gå. Det stärker sålunda deras position i deras opposition mot minskning av arbetstiden.

Jag skulle vilja säga, att denna lag — det är för mig icke någon påverkan, som jag beklagar — måste om något komma att lära de svenska lantarbetarna, att förutsättningen för att de överhuvud skola kunna vinna något är, att de skapa så starka organisationer, att de skapa en så stark organisatorisk makt, att

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

icke ens denna lagstiftning och arbetsgivarna i förening kunna hindra ytterligare framsteg.

Jag tänker då närmast på frågan om arbetstiden. Det måste bli en lärdom, som lantarbetarnas — låt mig säga — speciella representanter i denna kamrars komma att draga och som de måste söka inpränta i de lantarbetare, som finnas.

Alltså, jag skulle vilja säga, att när åttatimmarslagen för industriens arbetare genomfördes, då betydde dess genomförande en mycket allvarlig sänkning av dittills genom kollektivavtal uppnädd arbetstid, om jag undantar t. ex. typograferna och ett par andra, i regel mindre fack av mera hantverksmässig karaktär. Men för de stora industrigrupperna i detta land innebar det ett verkligt betydande tillskott till den fritid, som de kunde disponera för hem och familj eller på annat sätt.

Men den lagstiftning, som man här vill genomföra, kan, såvitt jag förstår, endast i undantagsfall komma att få någon sådan betydelse. Jag tror, att för vissa delar av södra Sverige kan denna lag betyda ett framsteg ehuru ett, såvitt jag begripit den, obetydligt sådant. Om man velat från deras håll, som skola medverka till en lagstiftning på sådana områden, låt mig säga lära sig så mycket psykologi uti lagstiftningsarbete, att med denna lagstiftning bleve förenad åtminstone en anda av någon generositet, då skulle man nå syftet. Då skulle man nå resultat, som man icke med en så snålt tillmätt lagstiftning som denna kan tänkas komma att nå.

Det gör, att jag är ganska ledsen över att man på borgerligt håll har så absolut enstämmigt slutit upp kring herrar Jeppssons och Löfvanders ståndpunkt uti den förutvarande lantarbetstidsutredningen. Jag vet, att det är icke mycket att göra åt saken. Skall det bliva någon lagstiftning, är det icke regeringens förslag, som går igenom, utan det blir en lag, som bygger på dessa herrars ståndpunkt i lantarbetstidsutredningen. Men jag beklagar det. På sätt och vis hade det varit bättre, om man uppskjutit all lagstiftning i detta ämne, till dess människorna hunnit mogna till litet vidare synpunkter, då man skall taga ställning till dessa saker, än dem utskottsbetänkandet vittnar om.

När jag hör herr Sandström t. ex. låter det ju, som om han ville nu på allvar giva en gåva åt lantarbetarna. Men, herr Sandström, lantarbetarna komma aldrig att få en aning om, att de varit föremål för en sådan givmildhet, därför att, som sagt, denna lagstiftning praktiskt taget icke kommer att påverka en enda människas eller en enda familjs dagliga liv. Det beror naturligtvis i främsta rummet på den längd man ger arbetstiden i denna lagstiftning, men det beror icke bara därpå. Hade man åtminstone gått Kungl. Maj:ts tillmötes på den andra punkten, nämligen i fråga om lagstiftningens omfattning, då hade följden blivit, att ett antal arbetare hade fått en faktisk förkortning i sin arbetstid. Nu träffar man — naturligtvis icke alldeles utslutande, men i stort sett — bara de arbetare, som redan ha kollektivavtal, de som äro organiserade i lantarbetareförbund. I det väsentliga är det de större gårdarnas lantarbetare, som äro organiserade på detta sätt.

Jag vill icke underlåta att med några siffror ur kommitténs eget betänkande närmare klargöra vad omfattningen har för betydelse. Man anser, att det finns i landet omkring 307,500 brukningsdelar av jord. Av dessa falla såväl enligt Kungl. Maj:ts som enligt utskottets förslag 271,800 utanför all lagstiftning. Även efter regeringens förslag blir det alltså närmare 272,000 brukningsdelar, som icke skulle komma att beröras av lagstiftningen, på grund av bestämmelsen att minst tre arbetare skola vara anställda för att lagen skall bli tillämplig. Regeringens proposition skulle givit en reglering av arbetstiden för kanske 30,000, eller möjligen något mera, jordbruk. I utskottsför-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

slaget skär man ytterligare bort, efter vad jag skulle tro, åtminstone 27,000. Jag törs icke nämna en bestämd siffra, därför att man har lagt indelningen i hektar till grund för beräkningen hur många arbetare, som äro anställda i de olika jordbruken. Man har räknat efter jordbrukets omfattning, att först när man kommer upp till jordbruk med 50 hektar jord kan man räkna med mer än 4 arbetare anställda, och sannolikt finns det många sådana gårdar, som icke ha 5 arbetare anställda, men maximum av de 307,500 jordbruk i Sverige, som enligt utskottets förslag skulle komma att falla under lagen, torde bli 7,000 ungefär, d. v. s. det blir minst 300,000 som falla utanför lagstiftningen. Det är dessa två ting som göra, att, såvitt jag kan förstå, lagstiftningens socialpolitiska värde — om jag alldeles bortser från det principiella erkännandet, att även högern numera medger, att man i lag kan reglera sådana förhållanden — kommer, vad det materiella resultatet beträffar, att bli praktiskt taget intet.

Till vad jag förut sagt på den punkten skulle jag bara vilja ytterligare nämna, att det är olämpligt med hänsyn till aktningen för riksdagen och demokratin att stifta en lag, som uppgives vara till förmån för en viss samhällsgrupp, utan att denna samhällsgrupp får någon praktisk erfarenhet av de förmåner, som de lära ha blivit beviljade. Ingen kan ju förvåna sig över, att lantarbetarna, när de få denna skänk av statsmakterna, fråga sig vad det egentligen är för en slags — ja, ordet låter kanske litet hårt — men vad är det för slags drift med dem, då man påstår att man vill förbättra deras förhållanden och så ger dem en lag, som varken gör från eller till. Jag beklagar mycket, att man icke kunnat våga sig på att ena sig om Kungl. Maj:ts förslag.

Nu erkänner jag, att jag icke är den rätte mannen att föra denna diskussion riktigt, därför att min personliga kännedom om jordbrukets förhållanden är alltför begränsad, och jag måste ju erkänna, att min personliga erfarenhet hänför sig till mina tidiga barnaår, varför jag icke på något vis kan göra anspråk på någon vidare kunskap numera i dessa ting. Men jordbruksministern i den nuvarande regeringen har ganska klart uppvisat, att med hänsyn till den förbättrade räntabilitet som nu kan konstateras jämfört även med tiden före krisen — alltså icke bara med krisåren utan med tiden före krisen — skulle några verkliga ekonomiska svårigheter icke vållas för det svenska jordbruket av att acceptera en lagstiftning enligt regeringens förslag. För mig har det varit av mycket stor vikt att kunna skapa *principiell likställighet* mellan industriens och jordbrukets arbetare på detta område. Jag vill erinra herrarna därom, att det är en mycket vanlig uppgift man får som förklaring till varför jordbruksarbetarna drivas över till städer eller industrisamhällen, nämligen att det framför allt beror därpå, att i industrierna och industrisamhällena får arbetaren disponera över en längre fritid, än han kan göra räkning på vid jordbruket. Han blir så att säga sin egen under en längre tid av dygnet än han blir vid jordbruket. Och människorna sätta så pass stort värde därpå, att det är en av orsakerna till den överklagade utvandringen från jordbruket. Jag vill också erinra herrarna om att i den arbetslöshetsdiskussion, som föres i vårt land, har det varit ett icke ovanligt argument, att lantarbetarna vilja för död och pina icke lämna ett statligt reservarbete och gå tillbaka till jordbruket, om de kunna slippa det. Och varför? Ja, man har mindre åberopat löneförmånerna än den omständigheten, att man där har en åttatimmarsdag.

Om allt detta skulle haft någon betydelse, är det ganska egendomligt, att man i den svenska riksdagen i dag visserligen anser sig kunna lagstifta om saken, men ingalunda finner det möjligt att skapa denna principiella likställighet i arbetstidsavseende, som Kungl. Maj:t för sin del har sökt åstadkomma.

Men det finns en annan synpunkt, om vilken jag måste säga, att jag icke

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

vet, var den blivit av under behandlingen av denna arbetstidsfråga. Det står i utskottets utlåtande, att det är klart, att lantarbetarna skola lönekompenseras för den arbetstidsminskning, som lagens genomförande skulle betyda. Ja, Kungl. Maj:t skrev i sin proposition, att man förutsatte, att lönerna icke skulle komma att sänkas. Och, mina herrar, i den kungliga propositionen var det motiverat därför, att det icke är något tvivel om att den arbetstidslag, som där föreslagits, skulle komma att medföra ökade utgifter för jordbrukarna. Man menade då, att dessa ökade utgifter icke fingo tagas på lantarbetarnas bekostnad, utan dem fingo arbetsgivarna verkligen bekväma sig att betala. Men vad frasen har för betydelse i utskottets utlåtande har jag väldigt svårt att förstå, därför att det blir väl ändå icke många jordbrukare i det här landet, vilkas produktionskostnader kunna väntas bli någon krona dyrare på grund av det förslag, som utskottet har framlagt med kreatursskötarna undantagna från arbetstidens reglering och med en arbetstid, som praktiskt taget ansluter sig till den arbetstid, som redan är stipulerad i kollektivavtal.

Så vill jag också säga ett ord, som herrarna visserligen kanske icke bry sig mycket om, därför att det har mera psykologisk betydelse. Det förhåller sig på det sättet, att de svenska statsmakterna ha tagit hand om prissättningen på det svenska jordbrukets produkter. Det är icke den fria marknaden, som bestämmer, vilka priser den svenska jordbrukaren skall få för vad han producerar, utan det bestämmes i nämnder och i jordbruksdepartementet och grundar sig slutligen på vissa riktlinjer, som äro uppdragna av den svenska riksdagen. Att dessa prisreglerande åtgärder haft verklig betydelse kan ju var och en konstatera. Jordbruksministern meddelade i första kammaren, att han beräknade en genomsnittlig räntabilitet för det svenska jordbruket för närvarande på mellan 5 och 6 %. Detta vid en tidpunkt, då statens obligationer utan vidare säljas till 3 %, o. s. v. Det vill med andra ord säga, att jordbruket tillhör de mera lönande affärerna i vårt land, och detta är en frukt av de svenska statsmakternas arbete för prisreglering. Tror ni icke, att det skulle vara av värde för det svenska jordbruket självt, om ni visade den generositeten, att ni sade: vi äro villiga att låta lantarbetarna få sin skäliga andel i den förbättring, som jordbrukets ägare kunnat ernå? Jag försäkrar er, att vill ni skapa ett samhälle med någon verklig solidaritetskänsla, så måste ni övertala er själva och övertala de svenska bönderna att gå på sådana linjer. Det första allvarliga tillfället därtill erbjöds den svenska bondeklassen, då detta lagförslag presenterades för riksdagen. Och jag beklagar, att den svenska bondeklassens representanter icke ha kunnat sträcka sig tillräckligt långt för att skapa detta gynnsamma intryck i vårt land.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr förste vice talmanen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.29 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 17 juni e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr förste vice talmannen.

§ 1.

*Ang. lant-
arbetstidslag.*
(Forts.)

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra lagutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om 1 § i utskottets i punkten A upptagna lagförslag enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Lundell**, som yttrade: Herr talman! I den nu föreliggande frågan om lantarbetstidslag har jag tillsammans med några andra ledamöter utav denna kammare väckt en motion om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Det är icke min avsikt att här föra fram alla de argument, som tala emot ett införande av en särskild lantarbetstidslag, ty detta skulle ta alltför lång tid i anspråk. Ett av de viktigaste skälen emot en dylik lag är, som under debattens gång redan i någon mån berörts, den omständigheten, att det som lantarbetarna obestriddligen i första hand behöva är en ökad löneinkomst. Lantarbetarna äro, såsom under denna riksdagssession här i kammaren åtskilliga gånger framhållits, den lägst avlönade arbetargruppen i vårt land. En förkortad arbetstid för lantarbetaren måste emellertid i första hand för hans vidkommande komma att verka så, att han avlägsnas från just detta mål, en ökad årsförtjänst.

En annan mycket viktig sak som man i detta sammanhang har att hålla i minnet är den omständigheten att arbetstidsförhållandena vid jordbruket icke utan vidare få jämföras med arbetstidsförhållandena inom industrien. Den tid för vilken lantarbetaren erhåller betalning sträcker sig ju åtskilligt utöver den tid, som han tillbringar på den egentliga arbetsplatsen. Mycken tid, som lantarbetsgivaren får betala för, går åt till förflyttning av dragare, redskap och betesdjur. Även den tiden får ju lantarbetsgivaren betala för, fastän något egentligt produktivt arbete då icke blir utfört. I Kungl. Maj:ts förslag föreslås nu en längsta arbetstid under sommarmånaderna av 54 timmar i veckan. Detta gör med 6 arbetsdagar 9 timmar om dagen. Men dessa 9 timmar komma icke på långt när arbetsgivaren tillgodo på den egentliga arbetsplatsen. Beroende på avstånden på vederbörande gård blir ju detta timantal reducerat med 1 à 2 timmar om dagen, om man räknar med att arbetaren har att färdas fram och tillbaka till arbetsplatsen två gånger om dagen.

När man har att bedöma frågan om behovet utav en särskild lantarbetstidslagstiftning, så måste man vidare enligt mitt förmenande noga observera, att den allmänna arbetstidslag, som vi redan ha, i hög grad inverkar på arbetsförhållandena även inom jordbruket. De arbetare som sätta ett särskilt värde på en kortare arbetstid söka sig, i den mån de ha möjlighet därtill, alltid över till industrien eller till andra yrken. Till undvikande av detta och för att

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

lantarbetsgivaren skall få behålla åtminstone en del prima arbetskraft är han därför tvungen att söka höja lantarbetarens förmåner i både det ena och det andra avseendet, ty eljest skulle han endast få behålla sådana arbetare, som man icke vill använda inom andra näringar. Vi kunna alltså icke komma ifrån, att den allmänna arbetstidslagen i allra högsta grad verkar till förmån för lantarbetarna, och detta ehuru det icke finns någon arbetstidslagstiftning för dem. De som från jordbruket söka sig över till andra yrken göra nu detta efter mitt förmenande knappast i främsta rummet för den kortare arbetstidens skull utan framför allt på grund av den högre arbetsförtjänst, som där erbjudes dem. Det vore därför av största värde att man kunde ge lantarbetarna motsvarande lön, så att man finge behålla dem vid jordbruket. På grund av den allmänna arbetstidslagstiftningens verkan måste lantarbetsgivaren oavsett om det finns någon arbetstidslagstiftning för jordbruket och oavsett om bestämmelser finnas i kollektivavtalen förbättra de hos honom anställdas villkor i olika avseenden. Jag menar sålunda, att ett införande av en särskild arbetstidslag för jordbrukets vidkommande icke kan, utöver de fördelar som lantarbetarna på grund av gällande lagstiftning redan ha, tillföra dem några verkliga fördelar.

När man införde den allmänna arbetstidslagen skedde detta av två olika skäl. Ett av dessa var att man ville bereda arbetaren ökad tid till vila och förströelse och ökad tid till kulturella sysselsättningar. Till en del infördes denna arbetstidslag emellertid av det skälet att man ville fördela de redan existerande arbetstillfällena på ett större antal arbetare för att på så sätt minska tendensen till arbetslöshet. Såvitt jag kan minnas från den tidens diskussioner i arbetsfrågan, var ett av de viktigaste argumenten för ett införande av en allmän arbetstidslagstiftning just detta, att man ville fördela arbetstillfällena på ett större antal arbetare. När det nu gäller att införa en lantarbetstidslagstiftning kan denna sista synpunkt icke gärna spela någon nämnvärd roll. Förhållandet är nämligen det, att det för närvarande åtminstone är relativt gott om arbetstillfällen inom jordbruket. Efterfrågan på arbete inom jordbruket är just nu mycket liten, och man får ganska ofta läsa notiser i tidningarna om, att jordbrukarna ha svårt att få den arbetskraft som de behöva. Inom jordbruket finns det alltså icke några långa köer som stå och vänta på arbetstillfällen eller att tillgängliga arbeten genom en förkortning av arbetstiden skulle bättre fördelas än hittills. Med hänsyn härtill ligger spörsmålet om införandet nu av en särskild arbetstidslag för jordbruket annorlunda till än då det gällde att införa den allmänna arbetstidslagen.

Om jag nu går över till att med några ord beröra den här föreliggande frågan ur en annan synpunkt, så konstaterar jag, att de socialdemokratiska talare som redan yttrat sig i debatten i allt väsentligt bekräftat, att en lagstiftning sådan som den här ifrågasatta icke ger de arbetare som ha kollektivavtal någonting väsentligt utöver vad de redan ha tack vare sina kollektivavtal i fråga om arbetstidens längd. I den delen kan en sådan här lagstiftning sålunda icke bereda arbetarna några särskilda förmåner. Man kan däremot icke komma ifrån, att de bestämmelser som finnas intagna i detta lagförslag för lantarbetsgivarnas vidkommande komma att medföra en hel del slitningar och komplikationer. Å de gårdar, där man icke har kollektivavtal — och jag skulle tro, att även i fråga om den storleksordning som avses med utskottsförslaget dessa till antalet äro flera än de som ha kollektivavtal — blir det nog, i regel åtminstone, en viss nedsättning i den nuvarande arbetstiden. Skillnaden lär emellertid inte bli så stor, ty i stort sett smittar ju så att säga den arbetstid, som finns på de gårdar där man har kollektivavtal, av sig på de gårdar där man icke har kollektivavtal. Detta är åtminstone min erfarenhet från det län

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

och den bygd jag representerar, nämligen Mörebygden, där kollektivavtalet inom lantbruket icke fått någon större utbredning. Men den förkortning av arbetstiden som skulle inträda för lantarbetarna på gårdar, vilka icke ha kollektivavtal, skulle ju bli till nytta för lantarbetarna endast under förutsättning att de finge behålla sina förutvarande inkomster och sålunda icke nödgas vidkännas någon minskning i vare sig veckoförtjänst eller månadsförtjänst. Mot denna lilla fördel för lantarbetarna på dessa gårdar står emellertid den rätt betydande nackdelen för lantarbetsgivaren att nödgas föra journal över olika slag av övertid. En del av denna övertid skall föras upp och en del icke. Arbetsgivaren skall vidare hålla reda på hur mycket var och en hos honom anställd arbetare har kvar av detta maximibelopp på 200 timmar, vilket skall kunna tas ut i mån av behov.

Jag skall nu, herr talman, övergå till att med några ord beröra de olika paragraferna i det lagförslag, som finnes intaget i andra lagutskottets utlåtande nr 52. Om jag då först ser på § 1, så finner jag, att lagen skall äga tillämpning icke bara på jordbruk med binärningar utan också på byggnadsarbete för detta jordbruk med binärningar. Om nu frågan om arbetstiden vid byggnadsarbete för jordbruk skulle lösas på sätt som regeringen tänkt sig, skulle detta efter mitt förmenande resultera uti, att byggnadsarbete för jordbruk ställdes liksom i en annan klass än det byggnadsarbete som regleras av den vanliga arbetstidslagen. Under en tid av tre månader på vintern skulle arbetstiden få utgöra högst 41 timmar i veckan och under tre månader, fördelade på våren och hösten, högst 46 timmar i veckan. Enligt den allmänna arbetstidslagen åter har man rätt att ta ut 48 timmar per arbetsvecka. Under vintern eller den mörkaste delen av året spelar detta icke någon roll, menar man kanske, ty då kan byggnadsarbetet på grund av de rådande belysningsförhållandena icke hålla på så lång tid. Med den erfarenhet jag har utav byggnadsarbete vid jordbruket måste jag emellertid säga, att denna arbetstid på grund av belysningsförhållandena kan utsträckas betydligt över 41 timmar under de månader som här äro uppräknade, nämligen januari, februari och december. I södra delarna av landet är det ganska ljusst både i slutet av januari och än mer i februari. Jag vet detta av egen erfarenhet, ty senast förra året hade jag byggnadsarbeten i gång hemma på min gård ända från augusti och fram till riksdagens början i år i januari. Jag kan icke minnas att arbetstiden understeg 8 timmar om dagen, annat än på lördagarna. I stället för den allmänna arbetstidslagens bestämmelse om en 48-timmarsvecka skulle arbetsveckan, enligt Kungl. Maj:ts förslag, för jordbrukets vidkommande utgöra 41 timmar under denna tid. Under mellantiden eller månaderna mars, oktober och november föreligger intet som helst hinder på grund av belysningsförhållandena för att byggnadsarbetet på landsbygden skall kunna pågå 8 timmar om dagen, eller 48 timmar i veckan. Det praktiseras också på landsbygden att grundläggare, timmermän, murare och andra under denna tid arbeta sina 48 timmar i veckan och även mera. Eftersom det är fråga om uppförande av lantmannabyggnader skulle det då bli en ändring i det avseendet till högst 46 timmar. Jag undrar emellertid, om det kan vara riktigt försvarligt att sätta dessa arbetare i någon sorts särklass.

Går jag så över till stadgandet i 4 §, så vill jag därvidlag säga, att de tidsbestämmelser som där finnas intagna icke stämma överens med motsvarande tider i kollektivavtalen. Alla i denna kammare som haft att syssla med lantarbetareavtal veta, att man i kollektivavtalet brukar bestämma tiden till så och så många timmar i den och den månaden. Enligt denna paragraf åter skall tiden bestämmas per vecka och beräknas efter den månad vilken den första söckendagen i veckan tillhör. Följden av bestämmelsens utformning, så-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

dan den återfinnes i såväl regeringsförslaget som utskottsförslaget, blir väl närmast den — om man nu vill undvika en hel del små besvärligheter — att man får lov att ändra tidsbestämningarna i kollektivavtalen. — De tidsbestämningar som finnas intagna i utskottets förslag — om jag nu ser på detta — passa enligt mitt förmenande icke så särskilt väl ihop med belyningsförhållandena, en sak som jag kritiserade också på tal om § 1 fastän då i motsatt riktning. Jag tänker här närmast på bestämmelsen om, att när första söckendagen i veckan infaller i november månad, så skall arbetet få hålla på i 51 timmar per vecka. Jag tror, att detta blir ganska svårt att realisera, om första hälften av veckan infaller under november månad och den andra hälften under december. Man kan nämligen icke räkna med att i detta fall hålla på mer än 8 timmar om dagen, om man skall ha minst en timmes middagsrast, vilket för hel arbetsvecka gör 48 timmar. De överskjutande tre timmarna kan man knappast nyttiggöra. Härvidlag har man visserligen § 5 att tillgå, så att man kan skjuta över dessa timmar till en annan tid på året, då belyningsförhållandena äro bättre, men jag har det intrycket, att tidsbestämningarna härvidlag kunnat anpassas till belyningsförhållandena på ett bättre sätt än som skett.

Om jag sedan går till sjätte paragrafen, så är den ju på samma sätt som de föregående i allt väsentligt kopierad på motsvarande paragraf i den allmänna arbetstidslagen. Sjätte paragrafen är väl för övrigt mera exakt kopierad än någon av de föregående. Nu menar jag, att arbetsförhållandena inom jordbruket och arbetsförhållandena inom andra näringar äro så pass artskilda, att dessa bestämmelser komma att spela en helt annan roll för jordbruket än för andra yrken. Här står talat om natur- eller olyckshändelse, som ej kunnat förutses och som vållat avbrott i ett företags drift eller medfört överhängande fara för bland annat skada å egendom. Det är klart, att under denna rubricering kan man föra under skördetiden nästan vilka kraftiga regnväder som helst. Ett starkt regnväder medför ju en uppenbar fara för skada å en skörd, som står huggen ute på fälten. Skall arbetsgivaren, om han vill arbeta låt oss säga på en söndag och är rädd för att draga på de 200 timmarna, då giva sig till att skriva till arbetsrådet och begära att få räkna som nödfallsarbete under en eller två söndagar, som han vill utföra för att rädda sin skörd, vilken är i uppenbar fara att taga skada, och vilken utgör en mycket väsentlig del av hans egendom?

Det kommer nog att bliva rätt många framställningar till arbetsrådet om tillstånd till sådant där extra arbete och icke bara på grund av regn utan också t. ex. på grund av tillbud till stark frost under skörden av rotfrukter, som då hastigt behöver köras ihop. En sådan frost kan ju också utgöra en allvarlig fara för skada å egendom och paragrafen sålunda vara tillämplig. Jag vet inte, om de sakkunniga, som utarbetat detta förslag, tänkt sig, att paragrafen skulle komma till användning i sådana fall. Jag vet icke heller, om socialministern tänkt sig detta. Jag har emellertid det intrycket, att i själva textens avfattning finns det intet hinder för att paragrafen bör kunna användas vid sådana tillfällen. I så fall får den ju en helt annan och vidsträcktare användning än vad motsvarande paragraf i den allmänna arbetstidslagen, efter vad jag tror, har.

Jag skall tillåta mig säga några ord också om sjunde paragrafen. Där talas ju om det maximum av övertid, som får tagas ut, 48 timmar under loppet av fyra veckor och 200 timmar under loppet av 12 månader i följd, som det står. Hur skall det där nu taga sig ut för t. ex. en lantarbetsgivare, som fram i september kommit i sådant läge, att han icke har några arbetare, som icke redan fått taga ut dessa 200 timmar? Skall det då gå till på det viset, att

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

han går till en granne, som är i samma situation, och byter arbetare med honom? Jag kan icke se, att det finns något hinder för det i lagen, och det kan ju inte gärna heller förhindras i praktiken. I ett sådant läge är det väl mycket sannolikt, att arbetarna icke hade något emot att taga detta övertidsarbete, ty det är ju vanligt, att man räknar med högre betalning för övertidsarbete, men han skulle icke ha rätt att åtaga sig det, därför att hans övertidsmöjligheter vore uttömda. Och skulle lantarbetsgivaren — med vetskap om att arbetaren tagit ut dessa 200 timmar — inlåta sig på att låta honom arbeta ytterligare, så riskerar han dagsböter. Det vill han icke utsätta sig för, utan i stället går han naturligtvis till en granne och byter arbetare med denne.

Jag är litet förvånad över att man, då man i väsentliga drag följt den allmänna arbetstidslagen, icke också i förslaget till lantarbetstidslag infört den extra klausul, som finns i den allmänna arbetstidslagen och som möjliggör uttagandet av ett extra tillskott på 150 timmar i övertid. I det avseendet har man ställt lantbruket i en annan klass än andra näringar.

Sedan är det ett stadgande i denna paragraf, som jag finner vara rätt olyckligt formulerat, och det är de sista orden i andra momentet, som i utskottets formulering lyda: »under en tidrymd av tolv månader i följd». Detta tänker man sig skall tillämpas på följande sätt. Arbetsgivaren skall för varje månadsslut summera ned hur mycket övertid, som åtgått under de elva sista månaderna för olika arbetare, detta för att han icke skall överskrida de 200 timmarna under den tolfte månaden. Det blir ju för all del icke något märkvärdigt arbete, men jag skulle tro, att det kommer att förorsaka åtskilliga misstag, som arbetsgivaren kommer att begå utan att ha någon tanke på att på den punkten bryta mot arbetstidslagen. Det vore alldeles säkert lyckligare, om man antog den formulering, som finns i Kungl. Maj:ts förslag, »under loppet av ett kalenderår». Ännu bättre vore, om man antog en formulering, som arbetsrådet synes ha föreslagit: »under loppet av ett år, räknat från den 1 november». Det skulle bättre stämma överens med den vanliga anställningstiden för lantarbetarna.

Jag skall icke gå in vidare på en kritik av de olika paragraferna. Det finns nog en hel del detaljer, som jag tycker äro ganska litet lyckade och som komma att föranleda en hel del besvär, om detta lagförslag i den ena eller andra formuleringen träder i kraft. Jag vill till sist peka på en sak, som jag tycker mycket för litet observerats. Jag syftar på frågan om den alltmera ökade vinterarbetslösheten bland lantarbetarna. Lantbrukarna ha under den gångna krisen lärt sig att nedbringa arbetskostnaderna genom att använda så litet arbetskraft som möjligt på vintern och sedan använda större antal arbetare på sommaren, då behovet av arbetare är större. Jag är alldeles säker på att vare sig Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag går igenom, så kommer lagen att verka på det sättet, att säsongarbetslösheten ökas. Lantarbetsgivarna komma naturligtvis att försöka att hålla så litet antal arbetare, att lagen icke blir tillämplig på dem, och detta komma de att göra bl. a. genom att reducera antalet arbetare på vintern. Enligt min uppfattning kommer lagen alldeles säkert att få denna verkan. Därom kan naturligtvis var och en tänka vad han vill. Som lantbrukare har jag givetvis någorlunda inblick i mina yrkesbröders mentalitet, och jag är fullt övertygad om att man, vare sig Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag blir antaget, kommer att försöka minska antalet arbetare på vintern för att komma utanför lagens verkningsområde, och då får man en ur social synpunkt rätt otrevlig arbetslöshet under vintrarna mot kanske fortfarande en viss brist på arbetare på somrarna.

Meningen med dessa bestämmelser skulle ju vara att hjälpa lantarbetarna

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

och giva dem en lagligt begränsad arbetstid, men en sådan välvilja skjuter betydligt över målet, om begränsningen går så långt att den blir till en temporär arbetslöshet, som återkommer vissa delar av året, år efter år.

Jag skall icke, enär jag redan upptagit tiden ganska länge, säga så mycket mera. Jag vill bara till sist sammanfattningsvis säga, att skall det finnas en arbetstidslag för jordbruket, måste dess bestämmelser vara böjliga, men om bestämmelserna göras böjliga, kommer deras värde att så väsentligt reduceras, att de inte alls bliva till någon nämnvärd nytta för dem, som de skulle vara till nytta för. Reglering genom lag är därför olämplig. Man bör slutligen icke glömma bort vad jag framhöll redan i början av mitt anförande, att det är viktigare för lantarbetaren att få en högre arbetsförtjänst än att få arbetstiden minskad. Minskar man arbetstiden, minskar man också möjligheterna till uppnående av en högre årsförtjänst.

Herr talman! Jag ber att med stöd av de synpunkter, som jag här framhållit, få yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag.

Vidare anförde:

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr förste vice talman! Efter de klarläggande och märgfulla anföranden, som här hållits av statsrådet Möller och herr Olovson i Västerås, kanske det icke finnes anledning att taga till orda i denna debatt, men jag ber ändå att något litet få taga kammarens tid i anspråk med några synpunkter.

Jag kanske då skall börja med att erkänna, att jag för mitt vidkommande, även om jag naturligtvis under inga som helst förhållanden kan ansluta mig till den motivering, som framförts för avslagsyrkandet, ändå kan förstå dem, som från en rent *negativ* utgångspunkt yrka på avslag på här föreliggande förslag till lantarbetstidsreglering. Man har ju från dessa håll bestämt sagt ifrån, att man icke vill vara med om att genomföra denna lilla rättvisa för lantarbetarkåren. Man har med ett flertal olika motiveringar sagt ifrån, att man anser detta förslag icke böra genomföras.

Men vad jag däremot, herr talman, icke kan förstå, det är inställningen hos dem vilka påstå sig hysa ett *positivt* intresse för en lösning av denna fråga men samtidigt låta detta positiva intresse taga sig sådana underliga uttryck, som skett i föreliggande motioner och även i detta utskottsbetänkande. Vill man en lösning av denna fråga, så har man enligt mitt förmenande ingen annan möjlighet för ingen annan väg att gå än att bifalla den kungliga propositionen eller, som saken nu ligger till, bifalla de socialdemokratiska reservanternas förslag. Vill man däremot förhindra denna lagstiftning, vars principer man ju dock genom anslutning till utskottets förslag erkänt, då har man ju möjlighet att göra detta genom att bifalla utskottsförslaget, vilket enligt mitt förmenande endast utgör en bakdörr, som man vid lämpligt tillfälle har möjlighet att taga sig ut igenom. Jag kan emellertid under sådana förhållanden ej värja mig för den uppfattningen att det ligger helt andra motiv än ett intresse för denna frågas lösning bakom såväl utskottets förslag som de motioner, vilka väckts i anledning av den kungliga propositionen.

Herr andre vice talmannen Jeppsson har i sin motion nr 797 anført, »att en lag tillkommen utan hänsyn till det praktiska livets förhållanden blir till ingen nytta.» »Det måste vara klart», fortsätter han, »att lantarbetarna icke äro betjänta av en dylik lag.» Detta herr Jeppssons påpekande är ju så sant som det är sagt, och det finns enligt mitt förmenande endast ett fel i detta sammanhang, och det är, att denna argumentation gjorts till förmån för en lösning enligt utskottets förslag i stället för en lösning enligt den kung-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

liga propositionens linjer. Lantarbetarna bli ju icke betjänta med den lagstiftning, som blir följden av ett bifall till utskottets förslag. Det torde ur arbetarsynpunkt vara lika fördelaktigt att tills vidare icke ha dessa »bestämmelser på papperet, bestämmelser vilka i realiteten icke komma att medföra någon som helst fördel.»

Utskottet erinrar för sitt vidkommande att »för en reglering av lantarbetarnas arbetstid tala åtskilliga skäl, främst sådana av social natur», men utskottet föreslår dock vissa avvikelser, vilka påpekas såsom nödvändiga under skäligt hänsynstagande till jordbrukets och trädgårdsskötselns särskilda förhållanden. Enligt mitt sätt att se utgör den kungliga propositionen en gyllene medelväg i detta hänseende. Den har, såvitt jag förstår, på ett synnerligen lyckligt sätt tagit hänsyn till bägge parternas intressen. Den ger oss lantarbetare vad vi med hänsyn till jordbrukets och trädgårdsskötselns särskilda förhållanden kunna anse oss vara nöjda med, samtidigt som också näringens berättigade intressen fått sin plats, och det är därför som enligt mitt förmenande varje reglering av lantarbetarnas arbetstid, som överhuvudtaget skall få någon som helst betydelse för denna kår, måste grundas på den kungliga propositionen.

Herr andre vice talmannen anför också i den motion, som jag redan förut citerat: »Vidare tala varken hygieniska eller humanitära skäl för en så avsevärd inskränkning av lantarbetstiden som den i propositionen föreslagna. Jordbruksarbetaren har ett friskt och sunt samt relativt omväxlande arbete, olika allt efter årstiderna. Vårbearbetning av jorden, sådd, stängningsarbete, höskörd, trädesarbete, dikning, spannmålsskörd, höstplöjning, skogsarbete, tröskning, handhavandet av dragare och ett mycket stort antal andra artskilda uppgifter ge arbetet omväxling. Det är ett faktum att jordbruksarbetet sällan blir enformigt.» Ja, mina herrar, jag tror, att detta är en sanning med en ganska stor modifikation. Man kan exempelvis fråga sig, huruvida skogskörningarna under vintern, som herr andre vice talmannen talade om, äro så hälsosamma och hygieniska, då skogsköraren kanske redan under den första morgontimmen blir genomvåt och sedan får fortsätta sitt arbete hela dagen, intaga sina måltider utomhus, sittande på ett timmerlass eller en vedtrave. Man kan också göra sig den frågan, huruvida dikningsarbete, plöjning o. dyl. under en regnig höst i storm och blåst på ett öppet fält kan vara så hälsosamt och hygieniskt, så att en reglering av arbetstiden vid sådant arbete icke skulle vara berättigad. Man kan ju också fråga sig, huruvida tröskningsarbete flera timmar dagligen på en dammbemängd och dragig loge under den allra kallaste tiden på vintern är av den art, att det kan betraktas såsom särskilt hälsosamt och hygieniskt, lika väl som man kan fråga sig, huruvida ladugårdsarbete, som ju i regel får utföras under synnerligen olämpliga temperaturförhållanden, är så hygieniskt, att de arbetare, som syssla därmed, icke skulle vara berättigade att tagas med vid en arbetstidsreglering. Kan man verkligen med fog påstå, att ladugårdsskötarnas arbete är så omväxlande? Överhuvudtaget kan man icke betrakta lantarbetarnas arbete såsom mer hälsosamt eller hygieniskt än industriarbetarnas.

De socialdemokratiska reservanterna ha ju också varit inne på denna linje, då man sagt: »Visst torde det väl beträffande vissa slag av arbeten under gynnsamma väderleksförhållanden kunna sägas, att compensation för den längre arbetstiden i någon mån vinnes därigenom att arbetet får utföras ute i det fria. Men det kan med lika stor styrka sägas, att vissa slag av arbeten vid jordbruket under ogynnsamma väderleksförhållanden äro minst lika pressande som arbetet inom industriella företag.» Detta är ju fullkomligt i överensstämmelse med vad jag här sökt påpeka, och den motivering som fram-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

förts såväl i utskottets betänkande som i citerade motion kan således under inga som helst förhållanden vara bärande skäl för den begränsning, som utskottet föreslagit.

Det är även en annan sak som tarvar en liten kommentar. I såväl utredningsbetänkande som i motion 797 påpekar man den låga effektiva nettoarbetstiden vid jordbruket. Man har därvid kommit fram till en siffra av 70 procent. Jag kan för mitt vidkommande icke medgiva att denna uppskattning stämmer överens med de verkliga förhållandena. Man har såsom exempel anfört vissa tidsstudier från lantbruksskolan i Ultuna och kommit fram till ett resultat på 70 procent effektiv nettoarbetstid. Om jag icke är fel underrättad, har man även vid andra lantmannaskolor företagit liknande undersökningar och kommit fram till en effektiv nettoarbetstid av 80 procent, alltså 10 procent högre än det resultat man här kommit fram till. Det är ju givetvis helt naturligt, att man måste komma fram till ett sådant resultat, när man använder sådana utgångspunkter, som man gjort i den motion, jag tidigare citerat. Herr Jeppsson anför nämligen i sin motion att för ut- och inryckning i vissa fall kan åtgå 1 à 1 1/2 timme per arbetare (arbetskipage) och dag. »Det förtjänar också i detta sammanhang påpekas», skriver herr Jeppsson, »att arbetsdagen behöver ha en viss längd för att kunna utnyttjas för arbeten på långt ifrån gården belägna skiften. När för ut- och inryckningen till och från arbetsstället (minst två färder per dag i vardera riktningen) kan åtgå 1 à 1 1/2 timme per arbetare (arbetskipage) och dag, vilka färder ske under nettoarbetstiden, måste en arbetstidsbegränsning som den föreslagna minska den effektiva arbetstiden oproporionerligt. Och disproportionen blir blott större genom anställande av flera arbetare.»

Jag vill naturligtvis icke bestrida att hans påståenden i vissa fall kunna vara riktiga, men jag vill i alla fall hävda den bestämda uppfattningen, att i den mån man organiserar arbetet på detta sätt, måste detta ske i synnerligen liten omfattning. Min erfarenhet som lantarbetare säger mig, att i de fall, där man har så pass från huvudgården avlägsna brukningsfält eller bruknings-skiften, att det åtgår 3/4 eller 1/2 timma per gång för förflyttningen i ena eller andra riktningen, går man tillväga på sådant sätt, att denna ut- och inryckning företages endast en gång i vardera riktningen per arbetskipage och dag. Det brukar vara så, att arbetaren, om brukningsfältet är så långt avlägset, som regel får taga med sig middagsmåltiden. Samtidigt som man håller den bestämda middagsrasten på arbetsplatsen, måste man också tillse att hästarna få foder och vatten. Vidare är det så att man morgon och kväll får utföra vissa transporter såsom av gödningsämnen, säd, gräs och hö och dylikt, som skall transporteras till eller från arbetsplatsen. Jag kan icke godkänna att en arbetsgivare, som organiserar arbetet på det sättet, som i motionen angivits, skall få utgöra ett mönster härvidlag, för att man därigenom skall lyckas begränsa arbetstidsregleringen. Så vitt jag förstår är denna uppdelning i effektiv och ineffektiv arbetstid fullkomligt oriktig. Om man ändå skall göra denna uppdelning, är det i alla fall orimligt att göra den så, att man genom användandet av felaktiga beräkningsgrunder nedpressar den effektiva nettoarbetstiden, så som här är fallet.

Jag skall också, herr talman, säga några få ord om den omfattning, som utskottet här givit den föreslagna lagstiftningen. Jag måste då beteckna det såsom fullkomligt orimligt att tänka sig, att man här skall genomföra en arbetstidslagstiftning, som skall ställa över 3/4 eller mer än 75 procent av lantarbetarna utan varje reglering av arbetstiden, trots att man så att säga genomfört en lag på området. Av de organiserade lantarbetarna i svenska lantarbetareförbundet skulle icke mera än cirka 4.000 komma att inrymmas un-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

der lagstiftningens tillämpningsområde. Tar man då hänsyn till att i många av dessa fall lagen icke får någon som helst betydelse och att en hel del av lantarbetarna få en förlängning av sin arbetstid på grund av det föreliggande förslaget och att, som här tidigare påpekats, djurskötarna, som utgöra 25 procent av dessa lantarbetare, skulle komma att helt ställas utanför lagen, ligger det i öppen dag att en dylik lagstiftning under alla förhållanden är fullkomligt orimlig att genomföra. Det är ju emellertid förståeligt, varför man vill genomföra densamma. Man kan nämligen med den lagstiftning, som utskottet här föreslår, komma fram till det resultatet, att i realiteten icke mer än 3 procent av jordbrukarna beröras av lagstiftningen och det utgör ju givetvis en förklaringsgrund till den ståndpunkt, man här från borgerligt håll intagit.

Såvitt jag förstår ligger det dessutom en ganska stor fara i att genomföra denna lagstiftning ur den synpunkten, att det kommer att medföra en inskränkning av den manuella arbetskraften vid jordbruket. Det har genom företagna undersökningar visat sig att medeltalet varaktigt anställda lönearbetare vid det svenska jordbruket sedan år 1914 minskat med icke mindre än 5 stycken. Om man genomför denna lagstiftning med den begränsning, som utskottet här föreslår, är det helt naturligt att de jordbrukare, som nu ha exempelvis 7 anställda — det är för övrigt ett fåtal, som ha det — givetvis komma att ytterligare rationalisera driften och försöka pressa ner antalet av de anställda från 7 å 8 arbetare — om man nu har så många — under den gräns, som stadgas för att lagen skall bli tillämplig, för att på det sättet undslippa denna lagstiftnings bestämmelser. Man kan säga att så kan ske även genom bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Ja, det är klart, men samtidigt måste man säga sig, att det är väsentligt värre att pressa ner antalet arbetare från 7 å 8 ner till den gräns, som bleve gällande, om Kungl. Maj:ts proposition bifalles. Det blir också härigenom en betänklighets konsekvens genom denna lagstiftning. Jag ser alltså saken så, att lagen kommer att betyda en försämring även på så sätt att en ytterligare rationalisering kommer att bli följden.

Det har också erinrats om hurusom man försämrat Kungl. Maj:ts förslag genom att göra vissa ändringar beträffande bestämmelserna om det arbete, som utföres såsom ackordsarbete. Den saken har tidigare pekats på, och jag skall därför icke nu gå in därpå. Jag vill endast ytterligare understryka, vad som sagts på den punkten.

Det har av någon talare sagts att denna lagstiftning är att betrakta som ett experiment. Herr talman! Om man genomför denna lagstiftning efter andra lagutskottets recept, blir det — detta måste konstateras — verkligen ett synnerligen misslyckat experiment, som man berikar den svenska sociallagstiftningen med. Om lagförslaget går igenom efter utskottets förslag, går jag så långt, att jag måste beteckna detsamma som en ren parodi på lagstiftning. Jag är övertygad om att lantarbetarna, i den mån de få klart för sig vad riksdagen gjort, icke kunna beteckna denna lagstiftning såsom annat än ett slag i ansiktet. Det är, herr talman, endast svikandet av givna löften gent emot dem vilka under alla dessa år väntat på en gärd av rättvisa från statsmakternas sida i detta hänseende. Man har vid upprepade tillfällen — inte endast här i kammaren, utan i tidningspressen och från talarstolarna i landet — åberopat jordbruksnäringens nödläge och sagt, att när den tidpunkten kommer att jordbruket får bättre räntabilitet, skola vi också vara med om att genomföra förbättrade levnadsförhållanden för de i jordbruket anställda. Man har sagt, och detta givetvis med en viss rätt, att näringens möjligheter att betala bättre löner åt sina anställda äro beroende av näringens räntabilitet. Nu ha ju emellertid vi från socialdemokratiskt håll varit med om att giva

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

jordbrukarna stöd under dessa kritiska år. Vi ha varit med om att giva storjordbrukarna stöd uteslutande med hänsyn till att vi ha velat giva arbetsgivarna på jordbruksområdet möjlighet att förbättra lönerna för sina lantarbetare. Men när vi nu varit med därom, anse vi också, att det finnes alla skäl för att nu kräva ett infriande av de löften, som det från företagarehåll på jordbrukets område slösats med vid alla möjliga tillfällen. Herrarna böra väl ändå förstå, att alla dessa deklamationer om välvilja och intresse för lantarbetarna måste för oss bli värdelösa, när vi kunna konstatera, hurusom man punkt för punkt söker komma ifrån sina förpliktelser gent emot lantarbetarna. Herrarna få väl också ursäkta, om vi som representera denna eftersatta och betryckta arbetargrupp i samhället icke vilja applådera ett dylikt förslag till förmån, som man säger, för lantarbetarna. Enligt min mening har riksdagen nu ett ypperligt tillfälle att i handling omsätta det intresse, som man påstår sig hysa till lantarbetarna genom att vara med om att genomföra denna lilla gärd av rättvisa, som ett bifall till den kungl. propositionens eller den föreliggande reservationens förslag skulle innebära.

Det har sagts av herr Liedberg — endast för någon vecka sedan — att lantarbetarna fått en del med av det stöd jordbrukarna fått, och han lämnade för övrigt den uppgiften att lantarbetarna vid senaste avtalsuppgörelse fingo en löneförbättring med 10 procent. Jag vet icke, huruvida herr Liedberg har separata avtal med sina arbetare och därvid betalar så väsentligt mera än det gällande avtalet föreskriver. Om så är fallet måste väl detta tolkas så att herr Liedberg finner de avtalsenligt utgående lönerna alltför låga. Eller ligger det kanske möjligen till så, att han vill giva en antydning om att man i allmänhet bör ytterligare förbättra lönebestämmelserna? Emellertid måste jag konstatera, att detta herr Liedbergs påpekande under inga förhållanden kan vara med verkligheten överensstämmande. Den löneförbättring, som av senaste avtalsuppgörelsen blev en följd, inskränkte sig beträffande de statavlönade till ungefär $2\frac{1}{2}$ procent och beträffande dem, som ha timavlöning, till ungefär 4.8 procent, alltså icke ens hälften av den löneförhöjning, som herr Liedberg påstod skulle ha ägt rum.

Till sist vill jag, herr talman, endast påpeka att om det är meningen, att man här skall taga utskottets förslag som intäkt för att ytterligare genomföra en prisförhöjning å jordbrukets produkter, utan att detta på något som helst sätt kommer att medföra någon förbättring för lantarbetarna utan fastmera, som det här har påvisats, en försämring i väsentliga delar jämfört med de nu förefintliga avtalen, måste jag, herr talman, för mitt vidkommande bestämt reagera mot ett sådant handlingssätt. Lantarbetarna ha rätt att fordra en förbättring då näringens läge förbättrats!

Jag skall icke upptaga tiden med flera detaljer eller något bemötande av vad den föregående ärade talaren sagt. Jag vet att så kommer att ske av efterföljande talare i denna debatt.

Jag har emellertid med dessa ord velat klargöra min inställning till det föreliggande förslaget. Och jag måste därvid deklarerera att i valet mellan utskottets förslag och ett rent avslag förefaller det mig som om sistnämnda utväg skulle för tillfället vara ur lantarbetarsynpunkt den mest fördelaktiga. Med hänsyn emellertid till föreliggande omständigheter ber jag, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Linder, Sigfrid Hansson m. fl.

Herr andre vice talmannen **Jepsson**: Herr talman! Jag skulle icke ytterligare belasta riksdagsprotokollet med något anförande i denna fråga, då det finnes så många talare redan anmälda. Men då jag varit med i den utred-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

ning, som föregått framläggandet av detta förslag, anser jag mig emellertid pliktig att säga ett par ord.

Beräffande den siste ärade talaren hade jag tillfälle att höra endast en del av hans anförande och fick därav en bild av vad man från det håll han representerar kommer att säga i sommarens och höstens valrörelse. Då han slutade sitt anförande med att säga att i valet mellan utskottets förslag och rent avslag det senare alternativet skulle vara att föredraga, vill jag säga honom, att den saken nog är ganska lätt ordnad. Är det så, att han och hans meningsfränder anse att avslag är det bästa, tror jag icke, att det föreligger större svårigheter att få till stånd ett avslag här i kammaren. Då herr Eriksson i Sandby vidare säger, att det förslag som här föreligger från utskottets sida skulle, om det genomföres, bli ett misslyckat experiment, vill jag fråga honom: Hur vet han att det förslag som reservanterna gå in för, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag, skulle komma att bli ett mera lyckat experiment? Erfarenheterna från praktiskt taget alla de håll, där man sökt genomföra en lagstiftning på detta område, ha visat, att en sådan lagstiftning i regel misslyckats.

Då jag, herr talman, gick till arbetet inom den kommitté, som föranstaltat om den utredning, som föregått detta lagförslag, vågade jag — det tycker man kanske är märkvärdigt — icke hoppas på att utredningen skulle resultera i att man inom kommittén skulle nå fullständig enighet om principerna för en lagstadgad lantarbetstid. Det måste också göras ganska många försök, innan man kom till detta resultat. Socialministern sade under förmiddagen, att man borde lära sig så mycket psykologi, att man kunde visa någon generositet, när det gäller en lagstiftning sådan som denna. Härtill vill jag säga: Är det icke av psykologiskt värde, att man från alla håll är ense om principen och går in för den, i all synnerhet då den utformning av lantarbetstidslagen, sådan som den här föreslås, enligt min mening icke överträffas av någon nu tillämpad lagstiftning på detta område inom något land i världen. Jag kan i det sammanhanget icke yttra mig så särdeles mycket om Sovjetunionen, men herrarna skola själva få del av bevisen för detta mitt påstående. Jag tillåter mig därför nu syssla något med hur denna lagstiftning utfallit i andra länder.

Efter världskriget, men även tidigare har man i åtskilliga europeiska länder gjort försök i denna riktning, i de flesta fall med ringa eller ingen framgång. Tidsbegränsningen har ingenstädes kunnat stanna vid ett strikt genomförande av 8 timmarsdag eller 48 timmarsvecka. I de fall då 8 timmarsdag eller 48 timmarsvecka från början lagts till grund för regleringen har man sedermera i stor utsträckning nödgats införa undantagsbestämmelser. Fall förekomma också, då antagna lagar eftersättas eller icke kunnat i praktiken genomföras. Laglig reglering av jordbrukets arbetstid finnes i Tyskland, Tjeckoslovakien, Österrike, Italien, Spanien och i Sovjet-Ryssland. I Tyskland har man en lagstiftning, som föreskrivit en genomsnittsarbetsdag för år med $9\frac{2}{3}$ timmar per dag. Medeltalet för året blir alltså cirka 2,900 timmar. Lantarbetstidsutredningens förslag bygger på ett årsmaximum av 2,600 timmar i genomsnitt. Genom avtal kan man i Tyskland i vissa fall komma ner till bortåt 2,700 timmar, men i andra fall också nå högre än de 2,900 timmarna. I Tjeckoslovakien har man en 8 timmarsdag genom en lag av 1918, som gäller även för de i jordbruk och skogsbruk regelmässigt sysselsatta personer, vilka bo utom arbetsgivarens hushåll och uppbära dag-, vecko- eller månadslön. I praktiken har ock en betydande uppmjukning av lagen ägt rum, och för tjänstefolket i husbondens kost och för statare finnes ingen annan lagstadgad reglering av arbetstiden, än att arbetare skall erhålla 12 timmars ledighet

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

per dygn, varav 8 timmars oavbruten nattvila, ävensom på visst sätt bestämd söndagsledighet.

I Österrike förekommer liknande förhållanden som i Tjeckoslovakien. Genomsnittliga arbetstiden för andra än kreatursskötare är 10 timmar. I Italien har man en arbetstid, som omfattar allt lönearbete och en 8 timmars dag med 48 timmar per vecka. Vad jordbruket beträffar, säger lagen att den skall tillämpas endast å tillfälliga arbetare, under det att arbetstiden för andra former av löneavtal skall ordnas genom föreskrifter, som meddelas av jordbruksministeriet. Genom en lag av 1926 bemyndigas alla industriella, kommersiella och agrikulturella företag att öka den dagliga arbetstiden för sina arbetare och andra löntagare med en timma eller generellt till 9 timmars arbetsdag. I Spanien har man också 8 timmars dag. Parterna äga i vissa fall överenskomma om 9 timmar, men övertid kan medgivas med 2 timmar per dag eller 50 timmar per månad. Under sådd och skörd och vid vissa andra tillfällen kan en förlängning av den lagstadgade arbetstiden uppgå till högst 12 timmar per dag. Dessutom föreligger möjlighet till vissa undantag.

I våra nordiska grannländer finns ju, som kammaren vet, inga bestämmelser på detta område. Där är arbetstiden reglerad genom kollektivavtal. I Danmark, som ju i förhållande till folkmängden i större utsträckning är ett jordbruksland än vårt land, är arbetstiden genom avtal bestämd till 10 timmar per dag under tiden den 1 april—den 1 oktober. I Finland har man enligt avtal en arbetstid av 9 timmar om dagen i medeltal för år räknat. I de baltiska länderna råder liknande förhållande. I Polen utgör den i kollektivavtal bestämda arbetstiden $9\frac{1}{3}$ timmar per dag eller 2,800 timmar per år. I Nederländerna växlar arbetstiden mellan 2,700 och 2,960 timmar per år. Ständigvarande arbetare och kreatursskötare arbeta ofta ytterligare 2 å 3 timmar per dag.

Man skulle kunna anföra åtskilligt mera härom, men jag tror mig med detta ha visat, att i intet annat land genomförts eller i praktiken tillämpats någon lag, som går längre än det lagförslag, som framlagts av lantarbetstidsutredningen och som i huvudsak biträdades av utskottet.

Man har riktat sig emot utskottsförslaget framför allt på två punkter. Kungl. Maj:t och utskottet föreslå beträffande lagens tillämpningsområde, att lagen skall tillämpas på företag, som sysselsätta, enligt Kungl. Maj:ts förslag minst tre arbetare och enligt utskottets förslag flera än fyra arbetare. Jag vill i detta sammanhang säga till herr Olovson i Västerås, att det finns ingen anledning att förhåna vare sig mig eller min medreservant i kommittén för detta uttryck »flera än fyra arbetare». Det uttryck, som vi använt, är precis detsamma, som förekommer i den allmänna arbetstidslagen.

Jag vill klargöra, varför jag för min del stannat för den begränsning av lagens tillämpningsområde, som föreslås av utskottet. Det har skett framför allt av två skäl. Det ena är, att man i den allmänna arbetstidslagen har denna begränsning, och då har jag icke ansett skäl föreligga att på ett speciellt arbetsområde bestämma antalet arbetare, som erfordras för att ett företag skall falla under lagen, på annat sätt. Det andra skälet är, att om lagen kommer att tillämpas på ett visst antal företag och ett icke så litet antal arbetare, kommer detta indirekt att medföra den verkan, att reglerna för arbetstidens begränsning i praktiken komma att tillämpas även i många andra fall. Jag vet icke, om jag riktigt uppfattat ett tidningsreferat av socialministerns anförande i första kammaren. Om jag uppfattade detta referat rätt, så gav socialministern mig i viss mån rätt i vad jag nyss yttrade, då han sade, att den allmänna arbetstidslagen haft en sådan verkan. Jag tror, att detta skall bli förhållandet även med den nu föreslagna lagen. Man skulle sålunda kun-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

na vinna de fördelar, som åsyftas med lagen, utan att behöva pålägga ett stort antal arbetsgivare det tvång, som lagen i alla fall måste medföra. Jag tror, att mina yrkesbröder här i kammaren giva mig rätt i att det är knappast någonting, som bönderna så avsky som rapportskriverier, ifyllande av blanketter och journalföring. Begränsar man lagens tillämpningsområde, besparar man en hel del jordbrukare arbetet med dylikt skriverseri, men lagen kommer ändå att för deras arbetare medföra vissa verkningar. Jag har som sagt därför ansett mig kunna stanna för detta i fråga om lagens tillämpningsområde.

I fråga om arbetstiden bygger, som jag nämnde, arbetstidslagen på ett maximum av 2,600 timmar per år. Jag medger gärna, att detta årsmaximum icke ligger så värst under vad avtalen för närvarande giva, åtminstone här i mellersta Sverige och i vissa andra delar av landet, men å andra sidan bör man komma ihåg — åtminstone har jag för min del räknat med det — att om man bestämmer den ordinarie arbetstiden till högst 2,600 timmar per år, så komma jordbrukarna icke i den utsträckning som eljest skulle bliva fallet att använda sig av möjligheten att uttaga ytterligare 200 arbetstimmar i form av övertidsarbete. Jag erinrar om, att för anordnande av övertidsarbete erfordras tillstånd av myndighet.

Det kan tyckas, att den föreslagna arbetstiden icke är så kort som önskvärdt vore. Jag har för min personliga del ingenting emot att arbetstiden ytterligare nedbringas, men från de utgångspunkter, som jag anfört tidigare, har jag icke ansett mig böra påyrka det. Det skulle icke ha varit möjligt att, om arbetstiden ytterligare begränsats, få till stånd en så allmän uppslutning kring detta förslag, som man nu ernått. Därtill kommer att vare sig riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts eller riksdagen bifaller utskottets förslag, så blir det dock endast en mindre del av de i jordbruket arbetande personerna, som kommer att gå in under lagen. Under lagen faller icke den stora grupp av självägande småbrukare, arrendatorer och hemmansägare, som i grund och botten icke äro annat än arbetare. De få oftast arbeta längre tid än som upp- tagas i det föreliggande förslaget eller i gällande kollektivavtal. En annan grupp, ännu mera betydande, utgöres av lantbrukarhustrurna. Det finns i detta land inga, som ha en så lång och betungande arbetstid som jordbrukarnas hustrur. För dem kan man icke med några som helst lagstiftningsåtgärder av det slag, som här ifrågasättes, nedbringa arbetstiden. Det enda, som kan hjälpa, är att jordbrukarnas ekonomi blir sådan, att den tillåter användande i större utsträckning av lejd arbetskraft, men icke ens det hjälper alltid, ty på många ställen finns icke lejd arbetskraft till något pris att tillgå i den utsträckning, som skulle erfordras för att nedbringa de arbetstygda bondhustrurnas arbetstid till det maximum, som herr Eriksson i Sandby och andra betecknat såsom rent av upprörande. Jag tror, herr talman, att herr Eriksson och hans meningsfränder ha anledning att moderera sina uttryck. De böra här beakta både det ena och det andra.

Herr statsrådet nämnde i dag, att jordbrukets räntabilitet för närvarande är så pass bra, att den skulle kunna medgiva en sänkning av arbetstiden, varigenom man skulle erhålla en ökning av antalet anställda och på så sätt motverka arbetslösheten. Jag vill icke bestrida, att jordbrukets räntabilitet under de sista åren förbättrats och detta även på grund av de åtgärder, som vidtagits av regering och riksdag, men å andra sidan vill jag också hävda, att den omständigheten att räntabiliteten för jordbruket nu är så pass bra som den är beror icke uteslutande på de statliga åtgärder, som vidtagits, utan i än högre grad på att vi under de sista åren haft goda skördar, och det ha vi ju ingen garanti för att vi skola få i fortsättningen hur länge som helst. Hade

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

vi haft medelgoda eller dåliga skördeår, skulle jordbrukets räntabilitet ha varit lägre eller kanske rent av ingen.

Det var en sak till, som jag antecknade från herr Olovsons i Västerås anförande. Herr Olovson sade, att enligt det föreliggande lagförslaget skulle en jordbruksarbetare efter att ha arbetat under den i lagen fastställda tiden kunna skickas ut på ackordsarbete t. ex. dikningsarbete. Ja, herr Olovson, det går att säga det, men försök att göra det i praktiken! Det kan ju i varje fall icke ske på annat sätt än att vederbörande arbetare för att bereda sig större inkomst frivilligt utför ackordsarbete. Det kan man ju under alla förhållanden göra, om icke hos den ene så hos den andre, ty så långt kunna vi icke gå, att vi förbjuda en person att, om han vill skaffa sig extra inkomst, sedan han arbetat hos sin ordinarie arbetsgivare under den i lagen fastställda tiden, utföra arbete åt annan arbetsgivare.

Vidare sade herr Olovson, att om riksdagen icke går med på Kungl. Maj:ts förslag utan antager utskottsförslaget, kommer arbetstiden att genom kollektivavtal bestämmas kortare. Det är ju möjligt att så kommer att ske. Det av lantarbetstidsutredningen framlagda och av utskottet biträdda förslaget innehåller ju bestämmelser om maximitid. Kan man på förhandlingsvägen komma fram till en kortare arbetstid, så gärna det.

Herr talman! Jag vill till sist sammanfatta de skäl, som varit grundlägga för mitt ställningstagande i denna fråga. Jag har ansett det värdefullt, att utredningen framlagt ett förslag, som beträffande principerna varit enhälligt. Beträffande arbetstidens längd har jag ansett mig kunna gå med på förslaget, enär det i varje fall icke är sämre än de bestämmelser, som tillämpas i andra länder. Vidkommande lagens tillämpningsområde vill jag endast erinra om att den principiellt, i tillämpliga delar, har samma tillämpningsområde som den allmänna arbetstidslagen. Vidare anser jag — och jag tror, att socialministern häri ger mig rätt — att lagen kommer att ha sina verkningar även för många arbetare, som icke direkt hemfalla under lagen. Tack vare detta slipper man att ålägga ett stort antal arbetsgivare det tvång, som lagen medför.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Steneberg och *Mattsson*.

Herr **Elmroth**: Herr talman! Det vore ju önskvärt att kunna berika denna debatt med några nya argument, men i stort sett lär det icke gå. Från olika håll har framlagts de i sak bärande synpunkter, varpå man på olika håll grundat sitt ståndpunktstagande. Jag måste emellertid beträffande den arbetsmängd per viss areal odlad jord, som utskottet här rör sig med och som visst håller på att bli ett s. k. heligt tal, göra några korta erinringar.

Utskottet säger, att man bör räkna med en arbetsåtgång av 4—5 arbetare per 50 hektar odlad jord. Såvitt jag förstår, jävas utskottets uppfattning av det verkliga livets erfarenheter. Jag har här i min hand ett stycke statistik, som bevisar något helt annat än vad utskottet kommit till. Statistiken omfattar 449 undersökta jordbruk här i landet: i Skåne, Uppland, Södermanland, Östergötland, Örebro län, Halland, Västmanland, Skaraborgs län, Värmland, Kalmar län och Gotland samt Bergslagen. Arealen av de undersökta egendomarnas odlade jord utgjorde i medeltal 155.8 hektar. Totala arealen var 69.957 hektar. På denna jord hade under senaste redovisningsåret använts 6.2—8.42 arbetare per 100 hektar odlad jord. Det blir icke på långt när så många som utskottet räknat med. Lägg därtill, att vid utskottets beräkning lika litet som vid Kungl. Maj:ts medräknats ackordsarbetare, torpare, hemmavarande

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

barn, lantbruksinspektorer och annat arbetsbefäl, under det att man i den av mig åberopade statistiken räknat med all arbetskraft. Utskottet påstår, att det arbetareantal, per har odlad jord, som utskottet förklarar vara nödvändig, också är tillfinnandes. Jag tror bestämt, att utskottet varit litet för sent ute. Man bör nämligen komma ihåg, att det skett en avsevärd förändring under de senaste decennierna och framför allt under det sista sista decenniet. När de, som nu påstå den åberopade arbetsåtgången, voro aktiva jordbrukare — det är kanske länge sedan dess — var arbetarantalet per har odlad jord väsentligt mycket större än nu för tiden.

Utskottet säger, att enligt utskottets åsikt förefinnes anledning antaga, att införandet av en laglig arbetstidsreglering inom de större företagen kommer att indirekt hava sådan verkan på avtalen vid de mindre företagen, att arbetstiden även vid dessa i viss utsträckning kommer att anpassas efter lagens bestämmelser. Vad har nu detta med dessa saker att göra? Det innebär, så vitt jag förstår, endast att det verkliga livets män, de som ha att skriva avtal, bättre än lagstiftaren och framför allt bättre än utskottet ha förstått vad klockan är slagen, vad tiden fordrar. Utskottet har räknat med att man skulle komma fram bättre utan lagstiftning. Visserligen ligger det något i detta. Ett analogt förhållande äger rum beträffande kollektivavtalen. De tillämpas i ganska stor utsträckning även av sådana arbetsgivare, som varken själva äro organiserade eller ha organiserade arbetare. Men det förringar ju inte betydelsen av att nu från många håll framföres den tanken, att man på allvar bör taga ställning till frågan om en allmän arbetstidsreglering, därvid man naturligtvis bör taga hänsyn till det levande livets erfarenheter. Åtminstone bör man se till att få en arbetstidslag, som omfattar mer än de 15 % av lantarbetarna, som det sagts, att denna lag skulle omfatta.

Beträffande vad herr Lundell nyss anförde måste jag säga, att det var väntat. Det var likt herr Lundell. Jag tycker icke herr Lundell skulle med någon sorts skadeglädje — det är sannerligen ingenting att berömma sig av — åberopat, att i Södra Møre förekommer ringa eller liten tillämpning av kollektivavtal. Har man en sådan social uppfattning som herr Lundell, kan man icke komma fram till en lösning av denna sociala fråga utan då gäller det hela en kraftmätning mellan olika maktfaktorer, därvid den starkaste enligt naturens ordning måste vinna. Ingen möjlighet kommer då att finnas för det sunnda förnuftets väg, ingen hänsyn tages till det levande livets erfarenheter. Vi skola icke glömma att när man en gång verkligen på allvar vill — och det har även herr Lundell och hans meningsfränder förklarat sig vilja — göra något för lantarbetarna, då skall man gå dem till mötes på det sätt, som här föreslagits av Kungl. Maj:t. Därigenom tillgodoses åtminstone i någon mån dessa arbetares berättigade krav. Såväl Kungl. Maj:t som vi som följa Kungl. Maj:ts förslag äro härvid ute i mycket gott sällskap.

Om det kan intressera herr Lundell och hans medagerande vad en man som herr Lindman yttrade, när den allmänna arbetstidslagen debatterades i kammaren år 1919, skall jag här citera litet ur protokollet. Han yttrade följande: »Här talar man om att detta lagförslag rör endast industrien, och man vill icke göra någonting beträffande jordbruket. Och ändock är hela lagförslaget sådant, att det måste på det allra kraftigaste ingripa beträffande jordbruket. Först och främst blir naturligen följderna, att man förr eller senare måste införa samma arbetstid i jordbruket därför att man icke kan tänka sig, att på sådana ställen i landet, där jordbruk och industri finnas bredvid varandra, den ene arbetaren skall finna det rättvist att behöva arbeta tio timmar, då hans granne i samma hus arbetar endast åtta.» Och vice talmannen Hamilton yttrade vid samma riksdag och i samma debatt följande: — det kan möjligen in-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

tressera det avstyrkande folkpartiet att höra: »Lagen omfattar icke våra lantarbetare, men det är tydligt, att vi lantbrukare måste se till, att även jordbruksarbetarna framdeles få samma förmåner som industriarbetarna. Vi kunna icke begära, att de förra härvidlag skola intaga en särställning. Det skulle endast ha till följd, att de överginge till industrien och att landsbygden avfolkades mer än hittills.» Det är att beklaga, att andre vice talmannen i dag, sjutton år senare, är av en helt annan uppfattning, än hans ärade företrädare 1919.

Nu åberopar man, att om man inför denna lag vid jordbruket, kommer detta att medföra, att jordbrukets räntabilitet minskas och man säger, att det uppstår sådana praktiska svårigheter, att det är omöjligt att tillämpa lagen, och att det kommer att föra med sig vådor av olika slag. Framför allt — för att tala med herr Lundell, och det talet känna vi igen — kommer det att gå ut över de i lantbruket anställda arbetarna. Jag förstår mig inte på detta. Man har alltid sagt på samma sätt när det gällt att införa en reform, som på ett eller annat sätt tillgodosett en tidigare tillbakasatt klass. Det går inte, har man sagt, det blir ruin för näringen, och resultatet blir elände i landet. Det sade man på den tiden, när man gick ifrån att ha en arbetstid vid våra svenska storjordbruk från klockan 4 om morgnarna till klockan 8 om kvällarna. När man minskade denna arbetstid — inte lagstiftningsvis för all del! — till tio timmar, hette det från samma typ av talare, som nu yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag: det går inte; det är omöjligt. Ja, erfarenheten har visat, att det har gått och att det har gått alldeles utmärkt.

Herrarna kunna vara fullkomligt förvissade om att ett så berättigat krav, som Kungl. Maj:ts proposition avser att tillgodose, förr eller senare kommer att bryta sig igenom. Det är inte möjligt att förhindra det. Man kan försöka att så länge som möjligt spjärna emot, men utvecklingen har själv på olika sätt visat, att vi förr eller senare måste komma dithän. Det är nämligen inte möjligt att säga, att tio timmars arbetsdag för lantarbetarna — och därvidlag äro djurskötarna inte medräknade — är ett heligt tal, som vi inte kunna frångå utan att bryta mot både mänskliga och gudomliga lagar. Känna herrarna inte igen det talet i dag? Det hette likadant, när man införde åttatimmarsdagen vid industrien: det skulle bli ruin för näringen o. s. v. Jag behöver inte besvära mig med att åberopa vad som skett sedan dess.

Jag skall inte trötta kammaren utan skall efter dessa mycket korta erinringar med stöd av den erfarenhet jag har beträffande jordbruket och som talesman för de tusen och åter tusen av vårt lands lantarbetare med tillförsikt yrka bifall till reservationen. Och jag skall upprepa vad en annan talare sagt, nämligen att det vore frestande att i valet mellan ett avslagsyrkande och ett yrkande om bifall till utskottets hemställan gå på det förstnämnda. Under förhandenvarande omständigheter kan jag emellertid inte annat än yrka bifall till reservationen, även om det måste ske med beklämning med hänsyn till det kompakta motstånd, som rests från borgerligt håll här i kammaren.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! I sitt anförande under förmiddagen refererade socialministern till ett yttrande rörande jordbrukets räntabilitet, som jag vid denna frågas behandling hade i första kammaren. Det har sedermera från andre vice talmannens sida visserligen inte bestritts, att jordbrukets ställning för närvarande är god, men gjorts gällande, att detta läge är i hög grad beroende av de goda skördeutfallen under senare år.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Med anledning härav skulle jag vilja litet närmare utföra min talan angående jordbrukets nuvarande läge.

För det första tror jag inte, att man behöver fördjupa sig i frågan, huruvida jordbruket har ett relativt gott läge nu eller ej, ty varje människa, som känner förhållandena på landsbygden, vet, att det är så ställt, att jordbrukets läge för närvarande är relativt tillfredsställande. Men det blir sedermera en fråga att försöka visa, att detta läge inte, såsom här uppgivits, är i särskilt hög grad beroende av de goda skördeutfallen.

Som kammarens ledamöter väl känna till, bearbetas boksluten från de bokföringsföreningar, till vilka en del jordbrukare äro anslutna, och på grundval av detta material räknar man sig fram till vissa räntabilitetssiffror för jordbruket. Nu vill jag från början slå fast, att man inte får tillmäta de absoluta talen för dessa räntabilitetsberäkningar något särskilt vitsord. Materialet är litet och ganska ovisst, och därför kan man inte säga, att om utredningen visar en räntabilitet av 5, det riktiga talet också är 5. Det kan vara något helt annat. Detta material får man i stället använda på det sättet, att man får säga, att om vid två olika tidpunkter det sker en utredning på samma material, skall förskjutningen motsvara verkligheten något så när. Vi få alltså mer hålla oss till de relativa talen än till de absoluta.

Nu är det så, att professor Nanneson underkastat dessa bokförings- och räntabilitetsberäkningar en analys för att konstatera, i vad mån resultatet är beroende av goda skördeutfall. Han kom vid sin undersökning till det resultatet, att för bokslutet 1935 räntabiliteten med bortseende av de goda skördarna och med utgångspunkt sålunda från en normal skörd var 3.5 %. Samtidigt veta vi, att samma siffra var för femårsperioden före krisen 3 %. Följaktligen visar redan denna analys, att jordbrukets läge år 1935 var med bortseende från det goda skörderesultatet bättre än före krisen.

Jag har emellertid underkastat professor Nannesons kalkyler en viss kontroll, och därvid har det framkommit ett par omständigheter, som göra, att man måste säga, att resultatet är ännu bättre. För det första har professor Nanneson gått ut ifrån åren 1930—1933 såsom basår. Men rationaliseringen inom jordbruket har fortskridit raskt under själva krisen, och därför är det sannolikt, att resultatet är bättre än det professor Nanneson kommit till. Vill man utesluta 1930 och allenast taga 1933 som basår, skulle med samma material skillnaden mellan förkrisåren och 1935 inte vara $\frac{1}{2}$ % utan 2 %. Men härtill kommer, att professor Nanneson gått ut ifrån de priser, som gällde t. o. m. första halvåret 1935. Nu veta vi alla, att efter den tidpunkten priserna på jordbrukets produkter stegrats med 14 %, och man kan räkna med en nettostegring av 12 à 13 %. På grund av dessa omständigheter drager jag den slutsatsen, att även med bortseende från de höga skördarna räntabiliteten på det svenska jordbruket för närvarande åtminstone är ett par procent bättre än under åren 1924—1929.

Det kan därför inte vara riktigt att påstå, att jordbrukets läge skulle vara sådant, att det inte skulle kunna bära den ökade belastning, som skulle uppkomma genom ett bifall till reservationen i den fråga, som här nu debatterats. Jag vill tvärtom säga, att om det är något allvar med talet om att man från jordbrukarrepresentanternas sida gärna vill vara med om att förbättra lantarbetarnas villkor, finns det nu ett tillfälle att visa tillmötesgående utan att därmed riskera jordbrukets möjlighet att existera.

Herr **Johansson** i Djurnäs: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag tager till orda i denna fråga, då jag inte tillhör dem, som tidigare i utskottet varit med om att behandla densamma, men då det är en fråga, som direkt berör

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

den arbetargrupp jag representerar här i riksdagen, anser jag mig berättigad att säga ett par ord.

När man sitter och hör på debatten och även när man läser igenom de motioner, som på grund av den kungl. propositionen framlämnats, förvånar man sig litet över den argumentation, som från borgerligt håll förebringas för att bevisa, att en lagstiftning på detta område enligt propositionen skulle vara ogenomförbar. Man förvånar sig, säger jag, därför att man tidigare inom den svenska riksdagen vid upprepade tillfällen och likaså på landsbygden förklarat, att alla på borgerligt håll givetvis äro lika intresserade som socialdemokraterna av att lantarbetarna i socialt och ekonomiskt hänseende skola kunna likställas med övriga arbetargrupper i vårt land. Men, säges det, förutsättningen för att detta skall kunna ske är, att statsmakterna vilja gå in för att i prisstödjdande syfte höja priserna på jordbrukets produkter, så att det finns möjlighet för lantbrukarna att ge lantarbetarna en bättre existens. Nu ha lantbrukarna fått denna hjälp, och jag förmodar, att det är på grund därav, som socialministern ansett sig kunna framlägga den proposition vi i dag diskutera. Han har tydligen ansett, att det inte bara är en liten del av den jordbrukande befolkningen i vårt land som skall draga nytta av statsregleringarna utan även de hundratusentals svenska lantarbetarna och deras fattiga familjer skola komma i åtnjutande av åtminstone en liten smula av denna hjälp. Men då kastar man om från den borgerliga sidan och säger, att de som lagt fram propositionen och de som till äventyrs sympatisera med densamma inte förstå vad frågan gäller. Ja, man säger det kanske inte precis i dessa ordalag, men man säger, att vederbörande inte förstå de praktiska svårigheter, som skulle uppstå vid jordbruket, om en sådan lag skulle tillämpas. Jag stöder detta mitt uttalande på en motion, som jag har här i min hand och som är undertecknad av inte mindre än 27 st. av kammarens borgerliga ledamöter. Då motionen också ligger till grund för det lagförslag, som andra lagutskottets majoritet i dag presenterat för kammaren, vill jag med några ord bemöta de invändningar och påståenden som man gör däri och som skulle motivera, att en lagstiftning enligt propositionen skulle vara ogenomförbar.

Man börjar i motionen med att tala om vilken arbetstid, som för närvarande råder vid jordbruket enligt socialstyrelsens utredningar, och förklarar vidare, vilken arbetstid, som nu är rådande enligt 1935 års kollektivavtal. Siffrorna äro ganska intressanta, och jag kommer senare att en liten smula beröra dem. Man övergår sedan till att tala om de praktiska svårigheterna vid genomförande av en lagstiftning, och så säger man, att »varken hygieniska eller humanitära skäl» tala för en så avsevärd inskränkning av lantarbetarnas arbetstid som den i propositionen föreslagna. Varken hygieniska eller humanitära skäl! Det skulle vara av ganska stort intresse, om någon av motionens undertecknare ville gå upp här och litet närmare förklara, vad man menar med hygieniska och humanitära skäl. Menar man, att lantarbetarna bo så förträffligt och ha så trevliga bostäder, att redan detta skulle motivera, att de skola ha längre arbetstid än andra arbetargrupper i vårt land? Eller menar man, att lantarbetsgivarna till skillnad från industriarbetsgivarna äro så hyggliga och så humana mot sina arbetare, att detta skulle motivera ett avslag på den framlagda propositionen?

Vidare talar man om vilket friskt, sunt och relativt omväxlande arbete, som förekommer vid lantbruket. Ja, det sista är åtminstone sant. Det förekommer mycket omväxlande arbete vid jordbruket. Men om lantbruksarbetet också är sunt och friskt, kan i varje fall diskuteras. En talare har tidigare påpekat här, vilka risker en lantarbetare är utsatt för, och jag skulle vilja fråga: när arbetet är så sunt och friskt, vad beror det då på, att en lantarbetare

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

vid fyllda 60 år är full av gikt och reumatism och nästan oduglig att utföra något arbete? Åtminstone förklara arbetsgivarna det själva, när man på landsbygden skall försöka träffa avtal mellan dem och arbetarna, att de arbetare, som äro över 60 år, kunna de inte tillämpa kollektivavtalet för, därför att dessa inte duga till att göra ett fullgott arbete, och att de förbehålla sig rätt att betala dem efter särskild överenskommelse. Jag tror i stället, att det friska och sunda arbetet är upphovet just till att dessa arbetare vid så unga år bli fördärvade. Man vill väl inte komma och göra gällande, att något övermått på mat och dryck eller utsvävande nöjen och nattliv skulle göra lantarbetarna oförmögna till arbete vid den åldern?

Sedan övergår man till att tala om jordbruksarbetet och förklarar, att det inte finns möjlighet att förkorta arbetstiden vid jordbruket mera än vad som stadgas i kollektivavtalen. Den som vill göra gällande något annat, heter det, förstår inte ett dugg, vad praktiskt arbete vid lantbruket vill säga. Jag har själv varit sysselsatt i det svenska jordbruket nästan i hela min tid och kan göra anspråk på att en liten smula begripa de praktiska förhållandena vid jordbruket. Man talar om att en inskränkning av arbetstiden inte skulle gå för sig och menar, att motståndarna vilja göra gällande, att det inte är fråga om att tränga ihop arbetet på kortare arbetstid utan om att anställa flera arbetare.

Ja, säger man, det där låter ju i första hand rätt så bestickande. Men återigen så bevisar man, att man förstår inte det praktiska arbetet, och så försöker man i denna motion framlägga bevis, varför en sådan lagstiftning skulle vara absolut omöjlig. Ärade kammarledamöter! Var bra och hör upp, ty det är verkligen slående bevis, som här presteras för ett avslag på denna proposition. Man säger: »Om exempelvis vid ett tröskverk sysselsätts sex arbetare, men ekonomiskt ej flera, och därvid avverkas en viss mängd per 10 timmar, är det givet, att med samma verk ej kan avverkas samma mängd per 8 timmar, även om arbetarnas antal ökas till sju eller åtta. Och, för att taga ett annat exempel, om en jordbruksegendoms fält ligga så i förhållande till sädesladan, att vid inkörningen av grödan två, tre eller fyra körare utgöra ett lämpligt arbetslag, vore det ju meningslöst att — för att kompensera en förkortad arbetsdag — anställa ännu en kördräng och utrusta honom med hästar och vagn, enär hans insättande i följd med de förutvarande endast skulle föranleda stockning i arbetet.»

När socialministern framlade denna proposition, var han fullständigt på det klara med, trots att han icke är vare sig lantarbetare eller lantbrukare, att det inte skulle vara ekonomiskt lönande, som man här säger i sin motion, om man har sex arbetare på en gård, och dessa gå åt vid tröskverket, att tillsätta ännu en eller två arbetare, som ingenting ha att göra, utan finge stå med händerna i byxfickorna hela dagarna. Herrarna ha själva på föregående sida i denna motion förklarat, att i jordbruket förekommer det en rad av omväxlande arbeten. Men i ivern att bevisa, att lagstiftning här skulle vara omöjlig, har man helt enkelt glömt bort, att det finns någonting annat att utföra vid ett jordbruk än tröskning och inkörning av säd. Hur bära herrarna sig åt för närvarande, när ni skola slå av gräset eller med självbindaren skära av säden? Sätta ni då alla dessa sex arbetare, som äro anställda på detta jordbruk, på slåttermaskinen eller självbindaren, där de få sitta, tills arbetet är utfört? Nej, så går det inte till, utan de arbetare, som inte sysselsätts med detta, få utföra annat arbete, som ovillkorligen måste utföras vid ett jordbruk. Då frågar jag: varför skulle det inte gå lika bra, då det är fråga om att tröska? De arbetare, som inte gå åt vid tröskverket, kunna givetvis sysselsättas med andra arbeten, som ovillkorligen måste utföras. Jag tror heller inte, att det skulle

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

förorsaka lantbrukarna så värst stora ekonomiska uppoffringar mer än det som åtgår för att anställa en man mera än vad man tidigare haft. Då man inte behöver betala ett enda öre vare sig för tröskverket eller maskinen mer än de effektiva timmar, som man utnyttjar desamma, då spelar det inte så förskräckligt stor roll, om tröskningen skulle pågå en dag längre, då man ju i alla fall har annat arbete gjort. Man kan inte beräkna, om man skall genomföra en lagstiftning på detta område eller om man skall höja lantarbetarnas löner, att detta inte skall kosta arbetsgivarna ett enda öre. Vilken förbättring skall det bli i lantarbetarnas förhållanden, om det inte skall kosta lantbrukarna någonting alls? Jag bara frågar.

Om det nu är svårt att genomföra en begränsad arbetstid för de ordinarie lantarbetarna, så förklarar man ifråga om kreatursskötarna, att det finns ingen möjlighet att företaga en förkortning av arbetstiden för dem, och till stöd härför drar man fram vissa gränssfall. Man tar t. ex. en ladugård, där för närvarande äro sysselsatta två ladugårdskarlar, och säger man: om den kungliga propositionen skulle genomföras, innebär detta, att det skulle bli en förlängning av arbetstiden där med 20 timmar i veckan, d. v. s. arbetstiden skulle förkortas för var och en, med 10 timmar, och alltså skulle det bli 20 övertidstimmar. Då frågar man: hur skall då lantbrukarna bära sig åt? Man kan inte begära, att man skall få en arbetare anställd för att utföra 20 timmars arbete i veckan och betala honom därefter. Då finns det bara ett enda alternativ kvar, och det är att anställa en arbetare och betala full lön, trots att han inte har mer än 20 timmars arbetsvecka att utföra, och det kan naturligtvis inte, säger man, vara ekonomiskt lönande för jordbrukarna.

Det finns naturligtvis vissa gränssfall. Men är det så absolut säkert, att alla ladugårdar i det här landet äro så inrättade, att de passa för en arbetstid av 10 eller 11 timmar per dag och 1, 2 eller 3 ladugårdskarlar? Nej, det finns åtskilliga platser i vårt land, där inte en ladugårdskarl kan sköta arbetet och där det är för mycket att anställa två, därför att de ha inte full sysselsättning. Hur gör man då? Anställer man då en för att han skall få 10, 15 eller 20 arbetstimmar i veckan och få full betalning för detta, och när han utfört sitt arbete, får han gå hem och lägga sig på soffan och sova hela dagen? Nej, så snälla äro inte våra svenska jordbrukare. Anställer man två ladugårdskarlar, få de utföra en hel del annat arbete, som inte tillkommer en vanlig ladugårdskarl, eller eljest anställer man en pojke på 16—17 år, som utför en fjärdedels eller en halv mans dagsverke och betalar honom därefter. Varför skulle det då inte gå lika bra att förfara på det sättet, om en förkortning av arbetstiden skulle inträda.

Men trots att man här i riksdagen vill göra sådana påståenden, så finns det dock arbetsgivare — vi ha sådana arbetsgivare i Örebro län, där vi ha en hel del hyggliga arbetsgivare, jag vill inte påstå, att de äro representerade i den svenska riksdagen, men de finnas ändå — som förklara, att vi måste få en reglering till stånd på detta område. Ty det är orimligt att begära, att dessa ladugårdsskötare skola arbeta en tid av 10, 11 eller 12 timmar per dag och även söndagarna, och om vi skola kunna få kvalificerat folk i de svenska ladugårdarna, måste vi gå in för en reducering av arbetstiden. De säga själva, att de vilja inte vara med om att förkorta den egentliga arbetsdagen, därför att det kunde uppstå förtret och förhinder, men det går mycket bra, säga de, om man ordnar det så, att man i kompensation för denna långa arbetstid och för att dessa människor även få arbeta på söndagarna, ger dem en fridag i veckan, eller om arbetarna själva anser det bättre att ta ut dessa ledighetsdagar i en sammanhängande semesterledighet, så står det arbetarna fritt. Jag menar, att hade man haft något intresse ifrån lantbrukarnas sida att verkligen göra

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

något för sina arbetare, så hade det gått mycket bra att genomföra en sådan lagstiftning.

Jag kan heller inte godkänna de ekonomiska beräkningar, som man i denna motion kommit till. Man säger nämligen på sidan 7: »Till sist måste hänsyn tagas också därtill, att kostnaden för användandet av maskiner, dragare, redskap och dylikt ökas därigenom att deras användningstid per år och dag minskas, varigenom kostnaden per arbetstimme givetvis ökas.»

Men, mina herrar, det hade väl varit tillräckligt, om ni tagit med dragarna! Jag förstår verkligen inte, hur detta skall kunna öka kostnaderna för maskiner och redskap. Jag skulle förstå detta argument, om det vore så, att dessa lantbruksmaskiner vore avsedda för en viss kapacitet hela året om, t. ex. 10 timmar per dag, men så är väl inte förhållandet i jordbruket. Vem av lantbrukarna i denna kammare vill komma upp här och säga: Jag har en radsåningsmaskin, en självbindare eller en slåttermaskin, som jag använder varje dag året om i 10 timmar per dag? Det tror jag inte någon vill göra. Dessa maskiner äro avsedda för en viss kapacitet, och om de användas en dag längre på året samtidigt som man minskar arbetstiden under de andra dagarna i motsvarande grad, förstår jag inte, att kostnaderna för lantbrukarna skulle kunna bli så mycket större härigenom.

När man nu har talat om dessa enligt min mening uppkonstruerade fall, kommer man äntligen in på lantarbetstidsfrågans lösning, och då förklarar man, att vad man hittills sagt är endast kritiska synpunkter, men därmed har man inte sagt, att det skulle vara onödigt med en lantarbetstidslag. Nej, tvärtom, säger man, är den behövlig, allrahelst ur sociala synpunkter, och så tillägger man: »Om jordbruket skall erhålla en laglig begränsning av arbetstiden, är det för näringens egen skull ofrånkomligt att lantarbetstidslagen utformas självständigt efter lantarbetarnas behov och jordbrukets möjligheter.» Man anser alltså, när man framlagt detta lagförslag, att lantarbetarna inte ha behov av någon kortare arbetstid än den de för närvarande ha kommit till. Lådu- gårdskarlarna ha inte något behov av kortare arbetstid än 11 à 12 timmar per dag, söndag och vardag! Det är alltså kontentan av den lagstiftning, som i dag föreligger.

Men så är man ändå så generös, att man vill vara med om att skriva ned en lag på papperet, som inte tillerkänner lantarbetarna en enda timmes förkortning av arbetstiden. Men man kan inte ens vara med om att ge alla lantarbetare den förkortning, som man här vill vara med om att genomföra, utan man måste inskränka sig till att säga, att lagen skall avse endast sådana gårdar, där minst fem arbetare äro anställda. Och så säger herr Sandström i sitt anförande, när han var uppe, att vi ha byggt detta lagförslag på de sakkunnigas utredningar och på majoritetens bland de sakkunniga förslag. Ja, man har varit så hygglig, att man följt majoriteten nästan över hela linjen. Man har inte följt reservanternas en enda gång, där de ha föreslagit någon förbättring för lantarbetarna, men här ha ett par reservanter föreslagit en försämring gentemot majoritetens utlåtande, och det har utskottet accepterat. När det innebär en försämring för lantarbetarna, då har man accepterat reservationen, men annars har man följt majoriteten hela tiden.

Så säger man både i denna motion och i utskottets utlåtande, att trots de blygsamma förbättringar, som genomföras till lantarbetarnas förmån, kan man inte komma ifrån att det kommer att förorsaka arbetsgivarna ganska betydande ekonomiska upppoffringar; och detta måste också riksdagen beakta, när den går att besluta om stödåtgärder för jordbruket. Ty i annat fall kan man ju riskera, säger man, att lantarbetarnas löner måste nedskäras, och det är väl ändå inte meningen. Då frågar jag: hur skola dessa ekonomiska upp-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

offringar kunna uppstå för jordbrukarna, när de inte ha velat vara med om att ge lantarbetarna en enda timmes förkortning av arbetstiden utan i stället på en punkt förhöjt densamma? Jag avser då givetvis de lantarbetare, som sortera under kollektivavtalet. Ty inte ens herrarna vilja väl göra gällande, att de lantarbetare, som tidigare ha utnyttjat lantarbetarna till en längre arbetstid än vad kollektivavtalet bestämmer, enligt motionens utredningar med 142 timmar per år, skulle för detta sitt handlingssätt belönas av staten, dessa arbetsgivare, som alltså ha på sina stackars fattiga lantarbetares bekostnad tillskansat sig större inkomster. Jag tycker det kunde även ifrån det hållet vara åtminstone en liten smula gräns för vad man begär.

Det sadet i kammaren för några dagar sedan, då vi diskuterade folkpensionerna, att man riktade inte sina anklagelser mot bondeförbundet, därför att det hade givit sig ut för att vara ett rent klassparti, som slår vakt om landsbygdens befolkning och dess intressen, utan man riktade sin kritik mot de folkfrisinna. Jag skulle i dag vilja säga, att jag riktar mig med så mycket större skärpa mot bondeförbundarna just därför att de ha givit sig ut för att vara ett klassparti, som slår vakt om landsbygdens befolkning och dess intressen. Det är också de, förmodar jag, som i största utsträckning fått nytta av de prisregleringar, som vidtagits på jordbrukets område. Men ni vilja i dag inte vara med om att i kompensation bereda era egna arbetare så mycket som en enda timmes förkortning av arbetstiden, utan i stället äro ni med om att förklara, att dessa arbetare ha inte behov av en kortare arbetstid än den, som är föreslagen i detta utskottsutlåtande. Jag förmodar, att härnäst herrarna komma ut på landsbygden och tala om för lantarbetarna, vilket stort intresse ni ha att de i socialt och ekonomiskt avseende skola likställas med andra arbetargrupper, skola de komma ihåg den björntjänst ni här göra dem i dag genom att besluta en lagstiftning, som icke innebär någon som helst förbättring.

Jag vill till sist, herr talman, också säga några ord till herr Lundell. Han förklarade nämligen i en polemik mot jordbruksministern förra lördagen, då vi diskuterade stödåtgärderna för jordbruket, att jordbruksministern skulle sagt vid upprepade tillfällen, att man endast använde lantarbetarna som någon sorts bulvaner för att genomdriva bättre förhållanden för jordbrukarna själva, utan att lantarbetarna finge ett dugg med av detta. Det bestred herr Lundell och förklarade, att arbetsgivarna redan för fyra år sedan erbjudit Svenska lantarbetareförbundet en löneförbättring i så måtto, att det skulle uppföras en fast lön och en rörlig lön för lantarbetarna, så att när jordbruksprodukternas priser steg, skulle också lantarbetarna få större inkomster. Hade vi tagit detta, menade herr Lundell, hade också lantarbetarna för närvarande fått del av den hjälp, som lantbrukarna nu genom förbättrade priser ha fått. Men det avslogs från Svenska lantarbetareförbundet, och vad motivet för detta var, visste inte herr Lundell riktigt, men han förmodade, att det var valtaktiska skäl. Han trodde, att om vi genomförde ett sådant lönesystem för lantarbetarna, skulle de få så pass bra betalt, att de skulle komma i ett motsatsförhållande till industriarbetarna, och vi skulle inte få dem att rösta med oss vid valet.

Jag beklagar, att man kan komma med sådana påståenden i den svenska riksdagen, ty herr Lundell glömde ju ändå att tala om, vad förutsättningarna voro för ett sådant rörligt lönesystem, eller kanske herr Lundell kom ihåg det, fastän han inte ville tala om det. Förutsättningen för att ett sådant lönesystem skulle komma till stånd var, att lönen skulle sänkas för dessa fattiga lantarbetare från 630 till 470 kronor, och på dessa 470 kronor skulle sedan utgå ett rörligt lönetillägg, som arbetsgivarna själva beräknade skulle inbringa för lantarbetarna 50 kronor per år. Som alla känna till, gick det inte att

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)
pressa ned dessa löner så lågt, utan man stannade vid 610 kronor per år. När denna lön var fastställd, fanns det ingen arbetsgivare, som längre ville stå för att det skulle tillämpas ett rörligt lönesystem. Vad de valtaktiska skälen beträffar, kan jag ju omtala, att denna överenskommelse träffades med Svenska lantarbetareförbundet långt efter valrörelsen 1932, närmare bestämt i februari månad 1933.

Om herr Lundell vill draga sig litet till minnes, hur förhållandena egentligen ligga till, tror jag, att herr Lundell skall komma ihåg, att det var den nuvarande socialministern, herr Möller, som ingrep och sade ifrån, att om det socialdemokratiska partiet och den socialdemokratiska regeringen skulle vara med om att genomföra stödåtgärder för jordbruket, fingo lantarbetarnas löner icke sänkas. Om jag inte är alldeles fel underrättad, tillkom inte den socialdemokratiska regeringen förrän efter valrörelsen 1932. Man kan möjligen driva en sådan agitation ute på landsbygden, där ingen som känner till saken är med och hör på. Men jag tycker verkligen, att det är upprörande att här i riksdagen komma med sådana påståenden och sådana lögner. Trots att jordbruket har tillförts väsentliga förbättringar under de år som gått och trots att jordbrukarna själva vid upprepade tillfällen sagt: när vi få bättre ställt, skola vi nog vara med om att förbättra lantarbetarnas löner, vill man nu inte vara med om att ge dem en bättre ställning, därför att det skulle kosta jordbrukarna någon liten slant. Jag tror, att det kommer att dröja, innan jordbrukarna kunna förbättra lantarbetarnas lönevillkor utan att de behöva göra några ekonomiska uppoffringar. Därför tror jag också, att de svenska lantarbetarna komma att få vänta ganska länge på dessa förbättringar. Nu skola ni inte tro, att vi på lantarbetarhåll äro så synnerligen ledsna, därför att detta lagförslag inte har utformats bättre. Vi bekiaga, att man inte vill vara med om att genomföra denna lagstiftning, men jag försäkrar er, att vi från lantarbetareförbundets sida komma att fortsätta kampen på det fackliga området och där söka genomdriva den förkortning av arbetstiden, som de svenska lagstiftarna nu inte vilja vara med.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herrar *Falk* och *Holm* instämde häruti.

Herr **Gardell** i Gahns: Jag har inte deltagit i utskottsbehandlingen i denna fråga, utan endast varit med vid definitiva beslutets fattande. Jag har därför icke kunnat göra mina åsikter gällande eller inverkat på utskottets beslut.

Det var med mycket stort intresse jag läste den kungl. propositionen. Vad som först väckte min uppmärksamhet var, att Kungl. Maj:t hade föreslagit, att varje arbetsgivare, som hade minst 3 arbetare, skulle falla under lagens tillämpningsområde. Detta förvånar mig i allra högsta grad. Man behöver nämligen inte ha stor erfarenhet på jordbrukets område för att förstå, att denna lag även i viss mån då kommer att sträcka sina verkningar till de arbetsgivare, som ha mindre än 2 arbetare i sin tjänst. Det kunde då lika gärna ha sagts, att alla skulle vara underkastade den nya lagen. Om det är beroende på att någon av dem, som utarbetet Kungl. Maj:ts proposition, har ett så litet jordbruk, att han inte blir underkastad den nya lagen, kan jag icke yttra mig om.

Något som i ännu högre grad förvånade mig var, att från Kungl. Maj:ts sida före propositionens framläggande icke har gjorts några som helst ekonomiska beräkningar över vad förslaget skulle komma att kosta för jordbruket. Jag tycker verkligen, att man skulle ha kunnat göra en sådan beräkning. När man vet, vilka priser jordbrukarna få för sina produkter, och

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

vilka löner de få betala, skulle man väl kunna räkna ut, huru stor arbetskostnaden blir per hektar. Resultatet av en sådan uträkning skulle med all säkerhet bli, att en förkortning av arbetstiden väsentligt kommer att fördyra produktionskostnaden. Den saken är fullt klart. Det är verkligen egendomligt att inte ens ett enda hushållningssällskap gjort någon sådan ekonomisk beräkning. Dessa ha ju tillgång till både teoretiskt utbildade jordbrukare och folk med praktisk erfarenhet. Det borde därför varit mycket lätt för dem att verkställa en sådan beräkning. Såvitt jag har kunnat finna, har ingen myndighet försökt att göra någon kalkyl över arbetskostnaderna per hektar jord i förhållande till de priser, som jordbrukarna för närvarande utfå för sina produkter. Flertalet av hushållningssällskapen ha endast utan vidare avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag.

Den föregående ärade talaren berörde ju i sitt anförande en hel del spörsmål. Bland annat talade han om att skördemaskiner och slättermaskiner kunde användas varje dag året om och att dessa i mycket väsentlig mån förbilligat jordbrukets driftkostnader. Det är ingen som påstår att de användas varje dag. Vi måste ju dock i alla fall räkna med att en sådan maskin kostar pengar i inköp och amortering även den tid den stor obegagnad. Sedan var han inne på folkpensioneringen och den föreslagna dyrortsgrupperingen. Mot hans påstående därvidlag vill jag bestämt invända, att det faktiskt är mycket dyrare att leva på landet än i städerna. I en stad har folk både varmt och kallt vatten i sina bostäder. Stadsborna slippa att underhålla utfartsvägar och ha ju inga som helst pålagor av olika slag utan ha det bekvämt på alla möjliga sätt. I staden behöver jag bara gå in i vilken butik som helst och köpa mina varor för att få dem gratis hemkörda och hemburna. Men på landsbygden är det sannerligen inte på det sättet. Handlanden får ej köra hem varorna. Där får ju inte förekomma någon kringföringshandel, så det blir dyrare i alla avseenden. Om jag skall köpa en kostym, är den lika billig, om inte billigare, i Stockholm som i landsorten. Jag kan därför icke komma ifrån, att det i många avseenden är betydligt billigare att leva i Stockholm eller i någon annan stad än i landsorten. Detta kan man ju också förstå, när man ser, att tjänstemän, som haft sin sysselsättning på landsbygden, så fort de bli pensionerade, flytta in till städerna. Det är nämligen för dyrt för dem att bo kvar på landet. När en jordbrukare skall sälja sina varor, måste han forsla dem till köparen och likaledes får han ju själv hemtransportera de varor, som han köper i butiken. Detta kostar naturligtvis pengar, men det är det aldrig någon som tänker på.

Sedan sade den föregående talaren, att trots att vi här i riksdagen genomfört åtgärder, som betydligt förbättrat jordbrukets priser, vill man inte från arbetsgivarnas sida vara med om att på något sätt höja lantarbetarnas löner. Jag vill då endast erinra om vad utskottet sagt på sid. 11 i sitt utlåtande: »I detta sammanhang vill utskottet erinra därom, att vid innevarande års riksdag väckts motioner (I: 35 av herr Nilsson, Petrus, m. fl. och II: 106 av herr Pehrsson i Bramstorp m. fl.) med hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning rörande möjligheten att låta en höjning av prisnivån för jordbruksprodukter komma jordbrukets arbetskraft till godo.» Detta skulle man ju kunna tolka så, att det är utskottets mening, att denna höjning av priserna uteslutande skulle komma jordbrukets arbetare till godo. Man får väl i alla fall medge, att det för närvarande råder stor brist på arbetskraft inom jordbruket. Huruvida denna är beroende på bristande social lagstiftning eller på för låga priser på jordbrukets produkter, så att jordbrukarna helt enkelt icke äro i stånd att betala sina arbetare högre löner, därom är jag inte kompetent att döma. Jag vågar dock hävda den uppfatt-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

ningen, att även om vi betala aldrig så höga löner, så kunna vi i alla fall inte inverka på att i vår tid känslan för landet och lusten att bo där betydligt svalnat. Alla människor vilja i våra dagar flytta in till städerna; där är det billigare att leva och där ha de det på alla sätt bekvämt. Tänk bara så mycket billigare det är för ungdomen i en stad, när den vill ut och roa sig. Om jag ej är någon vän av dansen så får jag dock medge att ungdomen i städerna har dansbanorna alldeles inpå knutarna. De kunna på ett par ögonblick kläda om sig och gå till dansbanan varenda kväll och få dansa nästan alldeles gratis. Det kostar nämligen ingenting att taga sig dit. Men när ungdomen på landet vill gå ut och dansa en kväll, måste den resa lång väg och det kostar pengar. Och när de komma fram till dansbanan, få de betala entré. För min del skulle jag gärna vilja vara med om åtgärder för att få folk till landet. Under nuvarande förhållanden är det emellertid alldeles omöjligt att få fram någon jämställdhet mellan landsbygden och städerna. Det enda sättet att få ut folk på landsbygden är att avskaffa dyrortsgrupperingen för städernas vidkommande och i stället placera landsbygden i dyrortsgrupp. De höga levnadskostnader i städerna äro emellertid uteslutande beroende på de höga hyror, som råda där. Den höga hyresnivån är i sin tur beroende på att tjänstemännen få så höga löner, att de därmed kunna betala så enorma hyror. När nu tjänstemännen ha så höga löner, komma murarna och säga att de vilja ha lika mycket.

Jag begärde emellertid ordet för att säga, att då jag var med om att fatta det definitiva beslutet i utskottet vände jag mig mot § 8, där det står att arbetsgivare skall föra dagbok, i vilken han skall anteckna allt övertidsarbete som förekommer. Dessa dagböcker skola förvaras i tre år. I paragrafen står emellertid ingenting nämnt om när klagomål mot uppgifterna i dessa dagböcker få göras. Jag tycker för min del, att denna anordning är olämplig, och därför har jag avgivit en reservation i utskottet. Denna går ut på, att de eventuella anmärkningar, som göras mot uppgifterna i dagböckerna senare än tre månader efter deras införande, skola lämnas utan avseende. Man kan väl icke begära, att en arbetsgivare skall ha reda på när ett husligt biträde utför sådant arbete som faller under denna lag då inte ens utskottet kunnat avgöra detsamma och göra sådana anteckningar, och det kommer att uppstå en hel del krångel.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om utskottets motivering för sitt förslag i § 4. På sidan 24 i utskottsutlåtandet står rörande det husliga arbetet: »Mot förslaget att från lagens tillämpning undantaga husligt arbete har utskottet intet att erinra.

Spörsmålet huruvida och i vad mån tjänare, vilka vid sidan av det husliga arbetet i viss utsträckning deltaga jämväl i sådant arbete, som hör under lagen, skola vara underkastade lagens regler synes icke kunna lösas genom direkt föreskrift i densamma. Avgörandet härutinnan torde böra överlämnas till arbetsrådets praxis.» Detta skulle innebära att arbetsgivaren skall ligga på knä och be arbetsrådet varenda dag att få tillstånd att öka arbetstiden för dessa husliga arbetare. Det skulle bli ett förfärligt krångel. Det är synnerligen olämpligt och orimligt att skriva någonting sådant i motiveringen. Det är också med anledning härav som jag har reserverat mig på denna punkt, § 1 mom. c). Jag har även avgivit en särskild reservation beträffande § 8 till vilken jag yrkar bifall.

Herr Andersson i Tungelsta: Herr talman! Då jag lyssnade till den debatt som förts här och framför allt då jag märkte det ringa intresse, som visats särskilt från deras sida, som äro motståndare till att man överhuvud taget får igenom en lagstiftning till förmån för arbetarparten, gjorde jag den reflexio-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

nen, att man ifrån deras sida, som stå för utskottsutlåtandet eller väckt de motioner, som utskottet har följt, helst såge, att det överhuvud taget inte blev någon lagstiftning till gagn för lantarbetarna. När man emellertid nu av olika skäl anser sig böra gå in för en sådan lagstiftning, är man angelägen om att denna skall göras så verkninglös som möjligt.

Jag anser mig i denna debatt böra erinra om att de arbetare, som det här gäller, utgöra en av vårt lands i socialt och ekonomiskt avseende mest eftersatta arbetargrupper. Vi skola komma ihåg, att lantarbetarnas löneförhållanden äro så dåliga, att om en lantarbetare har att sörja för en familj med flera barn i skolåldern, är hans lön så knappt tilltagen, att en sådan familj knappast kan undgå att ständigt lida brist på det nödvändigaste. Jag vill också erinra om de dåliga bostadsförhållanden, som vi alltjämt ha att räkna med för lantarbetarnas vidkommande. Dessutom ha vi den oskäligt långa arbetstiden, framför allt under sommaren. Därtill kommer, att de yngre arbetarna i regel endast sysselsättas under sommarmånaderna, och sedan få de under resten av året reda sig bäst de kunna. Då lantarbetarnas förhållanden gestalta sig på detta sätt, bör det inte förvåna någon — och jag riktar mig särskilt till den siste ärade talaren — om landsbygdens ungdom inte är så värst benägen att bli jordbrukare, utan i stället söker sig till andra arbetsområden, där villkoren kanske te sig något ljusare. För min del är jag övertygad om, att om man överhuvud taget vill hålla landsbygdens ungdom kvar vid jordbruket, om man vill ha kunnigt och intresserat folk till jordbruksarbetare och kreatursskötare, måste man göra klart för sig, att den enda utvägen är att ge jordbrukets arbetare villkor någorlunda jämställda med andra arbetargrupper. Att döma av de uttalanden, som tidigare gjorts ifrån de borgerliga partiernas sida vid olika tillfällen, då det gällde åtgärder för förbättrande av priserna för jordbrukets alster, skulle man ju kunna hoppas, att riksdagen nu ganska enigt skulle kunna gå in för en lagstiftning på detta område i syfte att förbättra lantarbetarnas villkor. Varje gång det har varit fråga om sådana åtgärder till höjande av jordbrukets prisnivå, har man nämligen ifrån olika håll motiverat sina förslag med, att det var nödvändigt att få till stånd en bättre räntabilitet för jordbruket, ty endast i så fall kunde jordbrukarna ge sina arbetare bättre löner. Jag skulle emellertid vilja fråga: ha lantarbetarna verkligen erhållit förbättrade löner, sedan vi nu fått till stånd bättre priser på jordbruksprodukter och förbättrad räntabilitet för jordbrukarna? Alla veta ju, att så icke skett. Det skulle inte falla mig in att förneka, att det finns ett visst samband mellan å ena sidan jordbrukets lönsamhet och å andra sidan dess möjlighet att betala arbetarna tillfredsställande löner. Om jordbrukets arbetare och de mindre jordbrukarna skola kunna erhålla en god levnadsstandard, är det alldeles uppenbart, att jordbrukarna måste ha rimligt betalt för sina produkter.

All erfarenhet hittills har visat, att lantarbetarna inte få bättre löner endast därför att jordbrukarna få bättre betalt för sina produkter. Trots alla uttalanden, som man gjort från de borgerliga partiernas sida om att man är beredd att gå med på en reglering av lantarbetarnas arbetstid, visar det sig ju nu att man från det hållet inte vill biträda en arbetstidslag som gör lantarbetarna någorlunda jämställda med övriga arbetargrupper. En arbetstidslag, som endast omfattar en fjärdedel av lantarbetarna och som ställer en så viktig grupp som kreatursskötarna helt utanför lagen, måste ju från lantarbetarnas sida betecknas som skäligen verkninglös. Det är ju allmänt känt och omvittnat — och jag ber att särskilt få understryka detta — att till och med från lantarbetsgivarnas och trädgårdsarbetsgivarnas sida har man vid otaliga tillfällen gett tillkänna, att man anser, att arbetstidslagen bör ges sådan omfattning

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

att den omfattar flertalet lönearbetare inom dessa områden. Jag ber, herr talman, att få erinra om att lantarbetstidslagens representant i den utredning, som verkställt och som ligger till grund för propositionen, direktör Carell, för sin del mycket bestämt hävdade den linje, som Kungl. Maj:t följt i sin proposition.

Som alla känna till, råder det brist på yngre kunniga kreatursskötare. Jag är övertygad att det för denna brists avhjälpande är nödvändigt, att man även beträffande denna arbetargrupp ser till att arbetarna få en något rimligare arbetstid än de för närvarande ha. Jag är dessutom övertygad om att denna brist på kunniga kreatursskötare vid normal arbetstillgång i övrigt kommer att bli ännu mera kännbar än vad den för närvarande är. Jag är förvissad om att det inte kommer att bli möjligt att råda bot på detta missförhållande på annat sätt än att man på allvar går in för att förkorta arbetstiden för kreatursskötarna och ger dem den fritid, som ju särskilt ungdomen sätter så stort värde på. För övrigt ber jag få erinra om att kreatursskötarna kanske är den arbetargrupp som har den längsta arbetstiden här i landet. De få börja sin arbetsdag vid en tid på dygnet, då de flesta andra människor ligga i sin bästa sömn. De få sluta sin arbetsdag i regel ett par tre timmar senare än alla andra arbetare. Med undantag i bästa fall för var tredje söndag är kreatursskötarnas arbetstid likadan i helg som söcken. Det ekonomiska resultatet av ett jordbruk är ju i mycket hög grad beroende av den arbetare, som sköter kreaturen, och av det intresse och den kunnighet som denne visar. Jag tror, att man grundligt misstar sig, om man tror att det i längden skall bli möjligt att få kunniga och intresserade kreatursskötare, om man inte vill förbättra deras arbetsförhållanden. Ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition skulle därför, enligt min mening, stå i mycket god överensstämmelse även med arbetsgivarnas intresse. Det är ju i allra högsta grad ett arbetsgivarintresse att få kunnigt och dugligt folk till kreatursskötare. Det är därför också, när allt kommer omkring, ett arbetsgivarintresse, att dessa arbetare känna med sig, att de äro uppskattade på ett sådant sätt som de förtjäna.

Beträffande regleringen av arbetstiden i allmänhet måste jag säga, att det som vi från vår sida anse som det mest olyckliga i utskottets förslag, är att man inte tagit någon hänsyn till de berättigade krav, som från lantarbetarnas sida resas på en förkortning av arbetstiden under sommarmånaderna. Enligt utskottsmajoritetens förslag kommer ju arbetstiden under inte mindre än tolv veckor under den ljusa årstiden att bli precis densamma, som den redan nu är. Det är ett allmänt och enligt min mening mycket berättigat önskemål bland lantarbetarna, att de under sommarmånaderna skola få sluta sin arbetstid senast klockan 18. Detta kan ju inte anses vara en orimlig önskan. Om man bifaller Kungl. Maj:ts proposition, blir det också möjligt att ordna arbetstiden på det sättet. Enligt utskottets förslag blir det däremot även efter den nya lagens genomförande precis på samma sätt som nu, det vill säga att lantarbetarna få arbeta till klockan 19 på kvällarna. Man skall inte komma och säga till mig eller någon annan, som på allvar försökt sätta sig in i förhållandena, att det för arbetsgivarna är ekonomiskt omöjligt att ordna arbetstiden på det sättet att arbetarna under sommaren alla dagar i veckan skola få sluta senast klockan 18. Det finns många framsynta arbetsgivare som redan nu ordnat arbetstiden för sina lantarbetare på det sättet. Det finns därför ingen som helst anledning att förutsätta, att det inte skulle vara möjligt för samtliga arbetsgivare i landet att genomföra en sådan reglering, om endast den goda viljan finnes. Jag anser, att tiden är inne för att man från samhällets sida bör låta jordbrukets arbetare få den erkänsla, de äro värda, genom att man här går in för att i någon mån jämställa dem med övriga arbetargrupper.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Beträffande arbetstiden vill jag till sist säga, att rationaliseringen och de tekniska framstegen knappast på något område inom det ekonomiska livet och inom produktionen medfört så avsevärda och påtagliga resultat som inom jordbruket. Den mänskliga arbetskraften har där i stor utsträckning ersatts med maskiner, och dragarna ha fått vika för traktorer och bilar. Även utvecklingen i övrigt har bidragit till att stegra jordbrukets produktion såväl kvantitativt som kvalitativt. Under detta rastlösa och framgångsrika arbete till jordbrukets fromma ha lantarbetarna blivit bortglömda. Jag vågar påstå, att de flesta lantarbetsgivarna i vårt land inte ägnat sina arbetare ens tillnärmelsevis samma intresse och omsorg som de ägnat sina djur. Jag tror heller inte att lantarbetsgivarna komma att ändra sinnelag i det stycket, även om de få något bättre betalt för sina produkter. Det kommer nog att bli precis på samma sätt som förut, och lantarbetsgivarna komma nog icke att gå längre än de tvingas att göra genom samhällets ingripande eller genom arbetarnas egna organisationer.

Herr Lundell sade, att en stegrad säsongarbetslöshet skulle bli följden av ett bifall till utskottets förslag. Herr Lundell framhöll, att han kände mentaliteten hos arbetsgivarna och påstod, att följden av detta lagförslag skulle bli, att man i större utsträckning än hitintills började tillämpa en mera säsongbetonad anställningsform. Man skulle således endast anställa arbetarna under sommaren, och när man kom fram till vintern, skulle man avskeda dem. Om herr Lundell verkligen kände till den sanna mentaliteten hos arbetsgivarna, skulle han också ha klart för sig, att de komma att förfara på detta sätt alldeles oavsett om detta lagförslag antages eller ej. Redan nu tillämpa lantarbetsgivarna i så stor utsträckning som de finna ekonomiskt fördelaktigt säsonganställning av arbetare, och de komma säkerligen att göra det i fortsättningen också.

Genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition ha kammarens ledamöter möjlighet att visa, att det ligger allvar bakom allt detta välvilliga tal om att man vill ge lantarbetarna samma arbetsvillkor som andra arbetargrupper i samhället. Jag tycker verkligen, att de borgerliga ledamöterna böra taga detta tillfälle i akt. I all synnerhet som detta säkerligen skulle medföra, att man ifrån lantarbetarnas och andra stora arbetargrupperns sida komme att hysa mycket större förståelse än eljest för de prisregleringar i olika avseenden, som företagits beträffande jordbrukets produkter, regleringar, som naturligtvis i största utsträckning kommit att gå ut över dessa stora konsumentgrupper i form av ökade livsmedelspriser. Man har hitintills under denna krisperiod kunnat glädja sig åt att man från industriarbetarnas och de andra stora konsumentgruppernas sida med mycket stor förståelse accepterat de olika regleringarna på jordbruksprodukternas område, som medfört förbättrade priser för jordbrukarna men också höjda priser för konsumenterna. Man har från konsumenternas sida hyst en rätt stor förståelse för dessa regleringar med tanke på att även lantarbetarna och småbrukarna skulle få en rimlig ersättning för sitt arbete. Det borde väl då vara riksdagen värdigt att söka visa, att man verkligen menar allvar med allt det välvilliga tal, som vi hört här så många år även om detta för lantarbetsgivarna skulle medföra någon ekonomisk uppoffring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson i Dunker: Herr andre vice talman! Jag måste bekänna, att jag är en liten smula förvånad över de många hårda ord, som en del talare fällt här i dag om det föreliggande utskottsutlåtandet. Det låter nästan som om ett antagande av utskottets förslag skulle göra förhållandena sämre

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

för hela den svenska lantarbetarkåren än vad de äro förut. Så är ju dock ingalunda fallet. Här har Kungl. Maj:t framlagt ett förslag, som — det kan man gott säga — går ganska långt i fråga om en laglig reglering av lantarbetarnas arbetstid. Utskottsmajoriteten går med på en lagstiftning på detta område, men vill inte, att man från början skall gå så långt som Kungl. Maj:t föreslagit. Jag kan inte riktigt förstå, att detta skulle kunna vara något så anmärkningsvärt och klandervärt, som man här velat göra gällande. Hur ofta är det väl man här i världen får allt man vill i samma ögonblick, som man lägger fram sitt förslag eller kommer med sina krav. Det är väl snarare på alla områden och inte minst inom lagstiftningen så, att man får söka sig fram och ta ett steg i taget. Hur ofta har det inte inträffat, att riksdagen helt avslagit lagförslag första gången de lagts fram, utan att man därför använt så starka och hårda ord, som man gjort om utskottets ståndpunkt i dag. Utskottet har ju för sin del tillstyrkt en lagstiftning fastän i begränsad omfattning. I vårt avlånga land äro ju förhållandena så olika, att vad som kan vara möjligt att genomföra i en del av landet skulle säkerligen stöta på mycket stora svårigheter på andra håll. Om det kanske varit möjligt att här i Mellansverige redan nu gå längre än vad utskottet föreslagit, fruktar jag, att man i andra delar av landet, t. ex. Västergötland, Småland och Gotland, skulle stött på ett mycket kraftigt motstånd. Är det inte då klokare, att man från början går litet försiktigare fram, så att man inte riskerar att inom en snar framtid behöva ta ett steg tillbaka?

Vad är det man vinner med en lagstiftning av den omfattning, som utskottet föreslagit. Jo, lantarbetarnas arbetstid över hela landet kommer att lyftas upp i nivå med vad den är på de platser, där förhållandena nu äro som bäst. Detta måste väl ändå anses vara ett ganska betydande framsteg. Nu säger man, att lagen endast omfattar en ringa del av lantarbetarna, under det att den stora massan skulle bli lämnad helt utanför, och för dessa skulle lagen inte bli till någon som helst nytta. Det är väl emellertid ganska klart, att lagens blotta tillvaro i hög grad kommer att påverka förhållandena även vid de jordbruk, som ej äro direkt berörda av lagen. Det har ju erkänts från alla håll, att blott det förhållandet, att det finns kollektivavtal, har påverkat förhållandena för ett mycket större antal arbetare än de som äro organiserade och direkt beröras av avtalet i fråga. Man har därför all anledning att tro, att även denna lag om arbetstidens begränsning skall komma att verka i samma riktning. Jag är också säker på, att de allra flesta av jordbrukarna ganska snart komma att tillämpa arbetstidslagens bestämmelser. Jag tror även att de jordbrukare, som inte göra det, helt enkelt komma att bli utan arbetare.

Vad skulle man då vinna på att inte inränga även de mindre jordbrukarna under lagens tillämpningsområde? Herr andre vice talmannen har ju här framhållit, att man vinner en smidigare tillämpning av lagen, om man följer utskottet och i viss utsträckning låter denna reglering av arbetstiden ske på frivillighetens väg. Därigenom komma ju också alla de mindre jordbrukarna att slippa ifrån all journalföring. Det kan ju tyckas, att detta är en ganska enkel sak, men den som känner till den motvilja, som på många håll bland jordbrukarna råder mot allt som har med journalföring att göra, förstår, att man blott genom denna detalj kunnat riskera, att lagen inte kommit att bli bestående så länge.

Då man här vänder sig mot att utskottet inte gått så långt som många kanske önskat, vill jag erinra om att utskottet dock tagit ett första steg i riktning mot vad man önskar uppnå. Utskottet har ju föreslagit en försökslagstiftning, som skall gälla under tre år. När dessa tre år gått, tror jag för

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

min del, att det mycket väl kan bli möjligt att ta ytterligare ett steg till förbättring av lantarbetarnas arbetstid.

Det var med stort intresse, som jag före middagen hörde herr statsrådets och chefens för socialdepartementet anförande. Jag tyckte, att genom hans anförande gick en varm känsla av intresse även för denna grupp av medborgare i samhället, men han förklarade också, att han inte hade någon egen erfarenhet av jordbrukets förhållanden. Och det kan man förstå, ty hade herr statsrådet haft en egen erfarenhet av jordbruket och dess förhållanden, tror jag inte, att herr statsrådet hade lagt fram sin proposition med den utformning, som den nu har fått, åtminstone inte utan att man samtidigt från regeringen och regeringspartiet hade ställt garantier för att jordbruket skulle kunna bära de ekonomiska uppoffringar, som ett antagande av propositionen skulle ha medfört. Säkerligen många, som i likhet med socialministern inte känna till jordbrukets ekonomiska läge, tro, att det är ganska lysande tider för det svenska jordbruket för närvarande, tack vare alla hjälpåtgärder som vidtagits. Men tyvärr är det inte på det sättet. När det gällde att bedöma jordbrukets möjligheter att bära en arbetstidslag enligt propositionens förslag, fick ju socialministern senare hjälp av jordbruksministern, men jag får säga, att de siffror, som herr Sköld anförde, verkade rätt underliga. För några dagar sedan förklarade herr Sköld här, att jordbrukets räntabilitet för närvarande var 3.5 %. I dag sade herr Sköld, att jordbrukets räntabilitet är för närvarande 2 % högre än den var för perioden 1924—1929. Den skulle sålunda på den tiden inte ha varit mera än 1.5 %, eftersom den är 2 % högre nu. Men alla känna vi ju till, att priset för jordbrukets produkter ligger för närvarande 15—20 % lägre än ifrågakvarande period tidigare. Det förefaller, som om herr Sköld med sina siffror skulle kunna bevisa litet vad som helst. Men den, som har litet mera praktisk erfarenhet av jordbruket, ställer sig mycket tveksam till dessa sifferuppgifter. Jag undrar för resten, om herr Sköld från sitt eget jordbruk kan redovisa en räntabilitet, som ligger 2 % högre än under perioden 1924—1929? Jag tror det skall bli ganska svårt att visa den saken.

Kommer man ut till de praktiska jordbrukarna, som inte ha annat att leva av än vad jordbruket kan ge, får man en bättre inblick i förhållandena. Man får en bitter erfarenhet av hur tusen och åter tusen jordbrukare, stora och små, i detta land ännu i dag få föra en hård och svår kamp för att överhuvud taget hålla sig kvar på sina jordbruk. Herr Andersson i Tungelsta förklarade för en stund sedan, att förhållandena för jordbruket ha förbättrats så avsevärt, att man skulle mycket väl kunna gå med på den av Kungl. Maj:t föreslagna förkortningen av arbetstiden. Denna skulle, menade han, icke medföra oöverstigligen svårigheter, och han framhöll, att lantarbetarnas löner inte förbättrats trots att jordbrukets ekonomiska läge, som han menade, har förbättrats så avsevärt. Nej, lantarbetarnas löner ha inte ökat sedan 1929. Det erkännes, men det är klart för envar, som känner jordbrukets ekonomiska läge nu och 1929, att i jämförelse med det året är det inte bättre nu än då. Men under den tid, som förflutit sedan dess, då jordbruket haft en så utomordentligt svår depression, ha inte lantarbetarnas löner sjunkit i samma utsträckning som jordbrukets räntabilitet under tiden försämrats.

Jag vill till sist säga, att jag för min del är övertygad om att det stora flertalet av våra lantbrukare gärna skola ge sina arbetare både kortare arbetstid och högre löner så snart de ekonomiska förutsättningarna härför finnas. Det är också enligt min mening ofrånkomligt, att så ganska snart sker, om inte åtminstone den yngre arbetskraften skall vända jordbruket ryggen. Suggningen av den yngre arbetskraften från jordbruket till industrien och stä-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

derna är för närvarande utomordentligt stor. För min del har jag aldrig kunnat förstå, varför arbetet i jorden, arbetet med att producera livsmedel, nödvändigt skall vara sämre betalt och ha sämre villkor än arbetet i övriga näringar och yrken. Det är sannerligen på tiden, att det blir en ändring i det avseendet.

Ja, herr talman, jag skall inte uppehålla tiden längre. Jag ville bara med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan, som jag finner vara ett första ehuru litet och, jag vill erkänna det, stapplande steg på vägen mot bättre arbetstid för våra lantarbetare.

Herr Paulsen: Herr talman! När utskottet började med att förorda en reglering för jordbruket, började det bra. Den har varit av värde, denna deklaration, men invändningarna kommo snabbt. Man ville inte vara med om att giva det stora flertalet arbetare förkortad arbetstid, endast en liten del. Vad det skall tjäna till, kan jag inte förstå, ty det är behov av förkortad arbetstid för våra jordbruksarbetare på både större och mindre gårdar. Vi hörde av herr Andersson i Dunker, att det vore väl för det mindre jordbruket, om det sluppe journalföringen. Jag tycker inte att det är något skäl. Vidare säger man att, om jordbruket skulle kunna bära kostnaderna av en förkortad arbetstid för arbetarna, måste det ske en prisstegring på jordbrukets produkter. Det låter bra. Men tror någon, att en prisstegring på jordbrukets produkter skulle leda till förkortad arbetstid för arbetarna. Det skall ingen inbilla mig. Lika litet som en prisstegring på jordbrukets produkter lett till bättre löner för lantarbetarna, lika litet kommer en förkortad arbetstid att följa därav. Det som skall leda till bättre löner är en stark organisation, och möjligen kan frågan om tillgång och efterfrågan ha betydelse. Det som skall leda till förkortad arbetstid är också en stark organisation, som skaffar många människor till riksdagen, som äro villiga att hjälpa lantarbetarna till detta.

Vad arbetstidens reglering för djurskötare vidkommer, gör man väldiga invändningar mot den saken. Jag kan inte förstå, varför man inte vill reglera arbetstiden för djurskötarna. Om en djurskötare ensam sköter sysslan, har han samma arbetstid hela tiden, då kreaturen äro inne, och en annan arbetstid då de äro ute på bete. Men nog tycker jag, att det vore lätt att ge arbetarna kortare arbetstid under sommaren, då djuren äro ute på bete. Jag anser, att det finnes ingen svårighet att klara den saken.

Vad vidkommer begränsningen med hänsyn till arbetsstyrkans storlek, är jag för min del inställd på att följa reservanternas. Jag hör ju själv till de lantarbetsgivare, som skulle hemfalla under lagen, men jag vill för min del säga, att jag ser inga svårigheter att gå med på den saken. När jag ser på de människor, som ha sin anställning hos mig som arbetare i mitt jordbruk, så måste jag säga, att om jag slår ut deras arbetstid på hela året, så kommer man inte till åtta timmars arbetsdag. Om man vill ordna det förnuftigt, inte med lika lång arbetstid hela året, utan mindre då man har minst att göra, så är det inte svårare att ordna den saken än det var exempelvis att ordna saken för sinnessjukhuspersonalen.

Jag har i mycket färskt minne, hur det var, när industriarbetarnas arbetstid ordnades. Då höjdes det ett väldigt skri om hur dyrt och hur betungande det skulle bli, hur förlamande det skulle bli för industrien, för exportindustrien framför allt, den skulle inte kunna hålla stånd och hålla sig uppe. Var det någon av alla profetiorna, som slog in? Nej, inte en enda. Det blev också en lag på viss tid att börja med, men när tiden var ute, hördes det inga som helst röster, som yrkade att man skulle återgå till den gamla ordningen. Man

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

hade vant sig vid den. Det är klart, att man arbetar bättre under en kort tid än under en lång tid, och att arbetet blir sämre, om man skall släpa sig fram och vara dödstrött. Lika bra som det gick med förkortning av arbetstiden för industrien, lika bra kommer det att gå för jordbruket.

Herr Sandström sade, att han ansåg, att utskottet hade måst korrigera Kungl. Maj:ts förslag för att inte vålla obotlig skada. Tänk, en sådan om-tanke! Jag undrar just, vilken skada jordbruket skulle taga, om man toge Kungl. Maj:ts förslag?

Vidare säger han, att om man skulle låta djurskötarna komma under arbetstidslagen, måste man komma in på skiftgång, och det bleve för dyrt. Jag vill säga, att har en djurskötare så många kreatur att sköta, att arbetet behöver gå i skift, då har den djurskötaren för mycket att göra, och då är det på tiden, att man reglerar arbetstiden.

Herr Lundell säger, att om förslaget går igenom komma lantbrukarna att minska antalet arbetare på vintern och öka det på sommaren. Gör man inte det redan nu? Vad leder det till? Jo, det leder till jämmen över bristen på arbetskraft vid jordbruket. Människor, som inte ha arbetsfolk hela året, jämma sig över bristen på arbetare, men när man jagar arbetarna på porten, så snart de icke behövas för att fullgöra arbetet, skall man inte förundra sig över att man inte har folk, när man verkligen behöver dem.

När man som jag började syssla med jordbruk för egen del de sista åren av förra århundradet, låter man inte inbilla sig, att det inte går att reglera arbetstiden för lantarbetarna. Herrarna kunna vara förvissade om att ni komma att med eller mot er vilja drivas till att ge lantarbetarna förkortad arbetstid, och det kommer inte att dröja så länge förrän ni göra det, vare sig ni vill det eller inte. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Holm*.

Herr **Herou**: Herr talman! Jag skall bara avge en kort motivering för mitt yrkande om bifall till den socialdemokratiska reservationen. Det var en kväll, då vi diskuterade undantagslagstiftningen mot vissa partier, som man menade voro upproriska. En borgerlig talare — jag tror han hörde hemma i bondeförbundet — sade då, att till skillnad mot andra länder skulle man inte bara lagstifta mot sådana partier, utan man skulle också genomföra en sådan social omvårdnad, att man trodde, att effekten skulle bli sådan som man avsåg med lagstiftningen. Här ha vi ett lysande exempel på vad talet om social omvårdnad är värt, då herrarna skola taga ståndpunkt i praktiska frågor, när det gäller social omvårdnad om en folkgrupp, som ni själva erkänna vara den mest tillbakasatta i samhället. Jag måste verkligen instämma med de representanter i kammaren, som påvisat den otacksamhet, som lantmännen från borgerligt håll visat mot de lantarbetare, som stått solidariska mot jordbruks-hjälpen, då de nu, när jordbruket kommit upp i ett läge, där man kan tala om skäligen lönsamhet, där storagrarnerna kunna taga emot en icke föraktlig företagarevinst, resa motstånd mot det av regeringen framlagda förslaget om reglering av lantarbetarnas arbetstid. Vad som förvånar en mest är, att bondeförbundet mönstrat upp på den sidan så enhälligt som det gjort. I den mån de representera småbönderna, måste jag fråga, vad de små jordbrukarna i landet kunna ha för intresse av att lantarbetarna ha för lång arbetstid. Är det inte uppenbart, att en förkortad arbetstid vid de stora jordbruken kommer att stärka småbrukarnas ställning mot storbrukarna? Den ståndpunkt, som her-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

rarna intaga till detta blygsamma förslag, kommer att visa alla lantarbetare, att här hjälper intet annat — och på den punkten måste jag ge herr Paulsen rätt — än att det måste bli en stark organisation och kamp om makten.

Man kan inte utan att vara orättvis påstå, att man i regeringens förslag har sträckt sig för långt. Det är inte så, att man där har gjort lantarbetarna jämställda med andra arbetargrupper, då det gäller arbetstiden. Man måste verkligen protestera mot den orimliga försämring, som utskottet har presterat. Om jag räknat rätt, så finner jag, att man enligt utskottets förslag skall under 13 veckor ha en arbetstid av 46 timmar i veckan, under 13 veckor en arbetstid av 51 timmar i veckan och under 26 veckor en arbetstid av 56 timmar i veckan. Det gör något över 2,700 arbetstimmar per år. Sedan kommer övertidsarbete under 200 timmar. Det förefaller, efter de exempel, som givits på lagstiftningen i andra länder, som om de borgerliga, då de gjort upp sitt förslag, hämtat det från nazismens Tyskland. Där har man en sådan arbetstid, som föreslagits av utskottet. Det framgår, när det visar sig, att den genomsnittliga arbetstiden för egentliga jordbruksarbetare uppskattats till 2,680 timmar, att utskottets förslag överskrider t. o. m. den arbetstid som är vanlig även där man icke har kollektivavtal.

Jag anser, att efter de stora anföranden, som här hållits i ämnet, jag kan nöja mig med denna korta motivering för mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr **Andersson** i Surahammar: Herr talman! Jag har tidigare instämt med herr Olovson i Västerås och kunde därför avstå från att yttra mig. Dessutom har det hållits så många anföranden, att det kanske inte är så mycket nytt att komma med. Jag vill i alla fall säga några ord i frågan.

Det är verkligen så, att lantarbetarna i många år väntat på, att det skulle bli en lagstiftning angående deras arbetstid, och när den nuvarande regeringen tillsatte utredningskommittén 1933, hälsade lantarbetarna detta beslut med stor tillfredsställelse. När kommitténs förslag d. v. s. majoritetens framkom, blev det en viss besvikelse över detta förslag. Sedan blev det återigen glädje bland lantarbetarna, när Kungl. Maj:ts proposition kom, som i huvudsak överensstämde med de båda socialdemokratiska reservanternas i kommittén avlämnade förslag. Men när man tager del av andra lagutskottets utlåtande kan man ej bli glad.

Det är en del saker här, som nämnes i utskottets utlåtande och ävenså i den motion, som avlämnats av herr Jeppsson m. fl. Det säges, att lantarbetaren har ett friskt och sunt arbete. Detta bör i någon mån klarläggas. Det kan vara sant, att det är så många gånger t. ex. under sommartiden, då skörden pågår. Då är det ett sunt och friskt arbete, men det är inte så lång tid som det är så. Det finns exempel även från sommartiden på motsatsen, t. ex. när det är fråga om inkörning av hö och säd. De arbetare, som då skola vistas i lador och logar och taga emot hö och säd, de ha inte alla gånger så friskt och sunt då de få arbeta i en oerhörd hetta och luften är så full av damm, så det knappt går att andas. Är det ett sunt och friskt arbete? Likadant är det t. ex. under tröskningen, då man skall arbeta på en loge t. ex. under 10 timmars arbetsdag, när luften är så tjock, att man knappast kan andas. Är det ett sunt och friskt arbete? På samma sätt är det, såsom herr Eriksson i Sandby påpekat, under hösten, då man håller på med dikning och plöjning. Det kan då regna hela dagen, eller också man får vistas i skogen vintertid i töväder, då snön ramlar av träden så att man blir alldeles genomvåt. Innan man kommer hem på kvällen, då man kanske hela dagen gått genomvåt, kan man, som det många gånger händer då kyla inträffar, vara fullständigt stelfrusen. Är det ett friskt

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

och sunt arbete? Jag tror, att man gjort sig skyldig till en betydande överdrift vid sina uttalanden i det hänseendet.

Det är en annan punkt i motionen, som också återfinnes i utlåtandet, där det talas om effektiv arbetstid och att den verkliga arbetstiden inte kan uttagas, som också bör påpekas. Det anföres, att det går så lång tid till uttryckning o. s. v. Men det gäller inte allt arbete. Det är många gånger som arbetet pågår hemma på gården med mottagning av hö och säd eller tröskning. Det måste då bli effektiv arbetstid där, då arbetet ovillkorligen måste pågå effektivt enligt ordinarie arbetstid. Det finns även andra arbeten, som många gånger pågå hemma vid gården och inte alla gånger så långt ute på gårderna. I de flesta fall är det så, att de arbetare, som inte ha hästar, bruka ha cykel och åka ut och hem igen till middag och kväll. Det tar inte många minuter. Man har alltså betydligt överdrivit saken.

Här står i motionen, att en åttatimmars arbetsdag vid jordbruket skulle leda till, att effektivt arbete inte kommer att utvinnas under mer än 5.5 timmar. Men nu är det ju ej fråga om åttatimmars arbetsdag, och att tala om en effektiv arbetstid av endast 5.5 timmar även om det skulle vara 8 timmar är betydligt överdrivet.

Jag kommer så till själva lagförslaget. Vad beträffar tillämpningsområdet har det tidigare påpekats, att det skall komma att beröra omkring 35 % av jordbrukets arbetare och att man räknar gårdar om 50 hektar. Om man tar hänsyn till gårdarnas storlek, undrar jag, vilka gårdar av den storleken som ha 5 arbetare. Jag tror, att det finns gårdar på 100 hektar, vilka efter de indragningar av arbetskraft, som skett under de sista åren, inte ha 5 arbetare. Ur den synpunkten blir det inte så många gårdar, där lagen kommer att tillämpas. Det blir, som det framhålles i den socialdemokratiska reservationen, en del större gods och bruksegendomar. Så är det även beträffande trädgårdsarbetet. Jag undrar vid hur många trädgårdar lagen kommer att få tillämpning. Jag tror inte, att det i Västmanland finns en enda trädgård, där lagen kommer att tillämpas. Ävenså måste det anses som en mycket stor orättvisa att djurskötsel ej är medtagen.

Det är också en annan punkt under § 1 moment 2, som jag vill säga något om. Där har Kungl. Maj:t föreslagit, att ackordsarbete skall vara undantaget i den mån detta arbete utföres av arbetare som inte är fast anställd i rörelsen. Det har utskottet ändrat, så att det står »i den mån dessa arbeten utföras mot ackordsersättning». Alltså skulle även de ordinarie arbetarna som utföra ackordsarbete komma under denna bestämmelse. Det är så, åtminstone under sommarhalvåret, att det i stor utsträckning är de ordinarie arbetarna som utföra ackordsarbete. Så är det med dikning eller för övrigt det som omnämnes i lagförslaget, och under vintern är det i regel de ordinarie arbetarna som utföra skogsarbete. Jag anser därför, att detta kommer att medföra en stor orättvisa, att lagen ej skall tillämpas för sådant arbete.

Komma vi sedan till arbetstidens längd, har det påpekats här under debatten, att det blir ingen förkortning av nuvarande arbetstid enligt utskottets förslag, snarare förlängd, vilket också är verkliga förhållandet åtminstone för Västmanlands vidkommande. Så är det en punkt i utskottets förslag, enligt vilken arbetsgivaren skall äga rätt att under högst 12 veckor under tiden april—september utsträcka arbetstiden med 2 timmar i veckan. Jag tycker, att detta nästan är oförskämt, ty under sommartiden böra lantarbetarna ha kortare arbetstid liksom andra arbetare. Man kan ju förstå att det blir under högsommaren, som dessa timmar komma att uttagas. Detta förslag kan således inte hälsas med någon stor glädje bland lantarbetarna.

Ävenså en annan punkt, enligt vilken arbetsgivare får flytta arbetstiden

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)
från november och december för att utöka den under februari och mars månader, där blir det en försämring mot nuvarande avtal.

Bland de i samband med denna proposition avlämnade motionerna märkes en, nr 801, avgiven av herr Lundell m. fl. Där står följande passus: »Den i lantbruket anställda har ju alltid vissa möjligheter att, därest hans arbetsvillkor synas honom för otillfredsställande, flytta över till andra sysselsättningar.» Det är nästan som om herr Lundell m. fl. skulle anvisa lantarbetarna att sluta sitt arbete vid jordbruket och flytta till annat arbetsområde. Det stämmer inte överens med de klagomål, som man så ofta hör från lantbrukarna över brist på arbetskraft vid jordbruket.

I en annan motion, av herr Hansson i Rubbestad och herr Andersson i Grimbo, säges det, att det är inte den långa arbetstiden, som avskräcker arbetarna från jordbruket, utan fastmer den låga avlöningen. Jag kan försäkra herr Hansson i Rubbestad och herr Andersson i Grimbo, att lika mycket som det är den låga avlöningen är det den långa arbetstiden.

Det var ett yttrande, som jag i detta sammanhang vill nämna, som fälldes i lördags natt av herr Persson i Falla, när det gällde anslag till arbetslöshetens bekämpande. Han ansåg det vara orätt att anslå miljoner till arbetslöshetens bekämpande, när det var brist på arbetskraft vid jordbruket. Vad kommer det an på? Jo, just den låga avlöningen och den långa arbetstiden. Det är verkligen så att den långa arbetstiden vid jordbruket bidrager till att lantarbetarna söka annat arbete. Jag kan för övrigt instämma med herr Andersson i Tungelsta, när han erinrade om hur industriens arbetare utan knot mottagit livsmedelsprisens höjning på grund av hjälpen till jordbruket, som staten lämnat. Jag kan instämma i att de inte gjort det. Där jag bor finns det omkring 1,000 industriarbetare, och ingen har knotat över att det blivit något höjda levnadskostnader, utan de ha tagit det med jämnmood. Men jag vet, att de fordrat, att lantarbetarna också skola få något med av den hjälp, statsmakterna lämnat jordbruket.

Det var ett par saker, som herr Andersson i Dunker yttrade under debatten. Han ansåg, att det inte är så ofta, som man får, vad man vill, när det gäller lagstiftning i riksdagen. Det är alldeles riktigt, och i detta fall anser jag, att lantarbetarna få ingenting av vad de önska. Vidare frågade han här, om det kan anses klandervärt, att utskottet kommit med detta förslag till lagstiftning. Ja, man kan säga, att det är klandervärt, att utskottet inte kommit till annat resultat. Så säger han, att man skall vänta och se, hur det blir, när lagen tillämpas. Det kan hända, men jag anser, att lantarbetarna väntat så länge, att de inte äro hågade att vänta så mycket längre. Nu är det verkligen på tiden, att lantarbetarna få se resultatet av de löften, som lämnats från borgerligt håll. Herr Olovson har tidigare påpekat ett yttrande, som herr Beck fällde år 1933. Jag hoppas, att herr Beck i den kommande voteringen kommer att visa, att han menade något med vad han då yttrade.

Det kunde vara en hel del att tillägga, men det är så mycket sagt i denna sak, att jag inte skall yttra mig vidare. Jag hoppas, att andra kammaren verkligen vill rädda sitt anseende och giva lantarbetarna denna lilla gård av rättvisa genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, vilket överensstämmer med den socialdemokratiska reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! På nu ifrågavarande område har man att göra med olika förhållanden inom olika delar av landet, något som

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

synes mig inte ha blivit tillräckligt beaktat. Om man skall ha en ny lag, så skall det vara något behov av en sådan. Nu heter det, att man skall hjälpa lantarbetarna, och det har sagts, att det är den mest tillbakasatta av alla befolkningsgrupper i landet och den, som har minst betalt och får leva under de mest enkla förhållanden. Det är alldeles riktigt, och man bör göra vad som kan göras. Så ser jag saken. Men när det gäller att hjälpa dem, är det inte så, att man gör det genom att lagstifta om förkortad arbetstid, utan det skall ske så, att de få bättre betalt och därigenom kunna skaffa sig bättre förhållanden. Skall man förkorta arbetstiden, avlägsnar man möjligheten att öka betalningen, ty, som utredningen utvisat, fördyrar det ändå driftkostnaderna med upp till 35 kronor per hektar, och då är det omöjligt att betala mer. Det är bättre betalning och bättre levnadsförhållanden lantarbetarna behöva.

Sedan har det sagts hårda ord om arbetsgivarna. Jag vill säga, att det går inte att behandla folk hur som helst. Om en jordbruksarbetare har dåligt betalt, så är det tydligt, att vid förbättrade tider det först blir brist på jordbruksarbetare. Då gå de åt andra håll. Min uppfattning är, att de jordbrukare, som få bra arbetare, räkna dem som riktiga klenoder. Arbetsgivaren värderar en duktig arbetare mycket mer än arbetaren värdesätter platsen. När det är så, är det arbetarna som behärska området. Om inte arbetsgivaren gör det, så värderar inte arbetaren sin plats utan går ifrån den, och den, som är oresonlig, får inga arbetare, och får han sådana, så är det mindervärdiga, lytta, halvidioter o. s. v. Nu skall man förkorta arbetstiden, så att inte arbetarna överansträngas. Men det finns ingen överansträngning, och om sådan möjligen förekommer någonstädes, kommer den säkerligen att fortsätta, hur man än lagstiftar. I lagen har intagits en bestämmelse, att lagen skall tillämpas endast vid de större jordbruken. I regel är det emellertid så, att där har man den kortaste arbetstiden. Alltså lagstiftar man för de jordbruk, där den korta arbetstiden redan finnes, medan de jordbruk undantagas, där man har den längsta arbetstiden. Det är ett roligt sätt att lagstifta för att hjälpa folk, att man inte bryr sig om dem, som behöva utlovad hjälp. Om vi få denna lag, så kommer det, såsom utredningen visat, att fördyra driftkostnaderna. Jag inbillade, mig att jordbrukarna på det hela taget ha stora reserver och möjligheter att anställa arbetare. Jordbrukaren kan anställa mycket arbetslöst folk, om han har råd och om det lönar sig. Få vi denna lag, som enligt utredningen skall fördyra driften, så blir det också ökade kostnader, det fordras flera bostäder, mera redskap och dragare, om man skall fortsätta med driften. Annars får den läggas om till mera extensiv drift, vilket från allmän synpunkt sett ej alltid är som sig bör. Få vi denna lag, blir det nog klen med täckdikning och nyodling, och de rotfasta stenar, som ligga i åkrarna, få nog då ligga mera trygga än hittills. Det blir dyrare att få bort dem.

Sedan talar man om, att det är ingen, som är avog mot jordbrukarna. De som levat på landet ibland dem, veta, hur inskränkt de få leva. Statsrådet var inne på att sådana jordbruksarbetare, som gå ut på nödhjulsarbete eller beredskapsarbete, inte gå tillbaka till jordbruket på grund av att det är för lång arbetstid. Nej, inte därför, utan därför att de få mindre betalt. Arbetarna i industrien t. ex. räkna ut, hur mycket de behöva för att leva och hur många familjemedlemmarna äro. Men så går det inte att göra för lantarbetarna, utan de få rätta sig efter omständigheterna. Det får gå och det går, men hur de kunna reda sig, många av dem, är inte gott att räkna ut.

Det talas ofta om tidens lyten, och som sådana räknas bristande arbets-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

duglighet och bristande arbetsvilja. Ja, det finns personer, som knappast någon gång i livet gjort nytta. Det finns även de, som aldrig försökt göra nytta. Sådana borde väl hållas efter, men härvidlag göres intet. Få vi denna lag, så kan folk utan någon risk att bli vare sig trakasserade eller störda av lagen eller dess väktare fortsätta att lata sig hur mycket som helst och detta tolereras. Men om de göra för mycket nytta, kommer lagen och klöser till dem. Det är en rolig lagstiftning. Så säges det, att sådana här sociala lagar skola rätta till — förbättra mänskligheten. Jag tycker, att det är löjligt med det här pjunket. Man pjunkar bort folk med sådana här lagar mera än man hjälper dem. Det är också något annat, som jag tänker på, vilket inte tidigare framhållits. Få vi denna lag, få vi in i hemmen något, som stör familjefriden och hemtrevnaden. Kommer denna lag till, ligger det nära till hands, att denna trevnad störes.

Jag instämmer med herr Lundell och yrkar avslag på lagen och utskottets förslag.

Herr **Skoglund**: Herr talman! Jag hörde icke allt vad kammarens ålderspresident hade att säga, men jag tyckte mig förstå, att han hyste allvarliga betänkligheter mot en arbetstidslagstiftning för jordbruket. Jag ger honom såtillvida rätt, att det säkerligen är svårt med en dylik reglering å jordbrukets område, beroende på jordbrukets egenart. Å andra sidan måste jag dock erkänna, att det icke kan vara riktigt, att jordbrukets folk skall befinna sig i en avsevärt sämre ställning än andra yrkesgrupper. Det nu föreliggande förslaget från utskottsmajoritetens sida betraktar jag såsom ett försiktigt framgående på en väg, som man vet är svårframkomlig, och där man därför icke vill gå fram så hastigt, att det kan medföra olägenheter av sådan natur, att man sedan måste slopa det hela. Om man går för brådstörtat fram, kommer man enligt min uppfattning icke att förbättra levnadsvillkoren eller skapa bättre avlöningsförhållanden för de grupper, som man här vill gynna. Men väl kan man därigenom åstadkomma en hastig omgruppering mellan de olika yrkena. En kortare arbetstid kan visserligen under vissa förhållanden medföra, att jordbruket får större möjlighet att anställa arbetskraft och kanske också lättare att behålla den arbetskraft, som man förut har, men en långt utsträckt lagstiftning kan också medföra, att jordbruket på grund av ökade driftkostnader måste läggas om till mera intensiv drift, där ett betydligt mindre antal arbetare kunna finna sin bärning.

Vad beträffar det mindre och medelstora jordbruket måste vi även räkna med något utöver det rent ekonomiska, något som jag skulle vilja kalla psykologiska skäl. Vid dessa jordbruk är det väsentligen jordbrukaren själv och hans familj, som utför arbetet, och endast en mindre del av arbetet utföres av lejd arbetskraft. Genomföra vi alltför stela former och alltför hårda och stränga bestämmelser i fråga om arbetstiden, kommer detta att medföra svårigheter för familjemedlemmarna, och resultatet blir förmodligen, att ett mindre antal anställda få sysselsättning. Om man icke direkt försöker reda sig utan lejd arbetskraft, så försöker man i alla händelser ha mera tillfälligt engagerad sådan och icke på längre tid anställda.

Frågan är då närmast, vad man vinner socialt sett på att utvecklingen skulle gå i den riktning, som socialdemokraterna önska. Flera arbetare ha såväl i dag som tidigare varit inne på vad man i socialt hänseende vill åstadkomma för lantarbetargruppen. Ja, man vinner kanske, att det blir något bättre för en del lönearbetare, men man vältrar över svårigheterna på jordbrukets egna innehavare och på jordbrukarens egen familj, som komma att få ännu längre arbetstid än de förut haft. Det blir kanske därför icke en sådan social för-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

bättring i sin helhet, att det är värt att gå längre än att man kan bedöma vad följderna bli.

Det är också något annat, som vi skola komma ihåg, när vi resonera om jordbrukets arbetsförhållanden. Jordbruket har visserligen en stor grupp både duktiga och utomordentliga lönearbetare, men vid jordbruket äro också sysselsatta en del människor, som jag skulle vilja kalla för arbetskraft av mindre god kvalitet. Detta betyder icke, att de icke äro hederliga och präktiga, men de sakna den duglighet och den kunskap samt den arbetsintensitet, som äro erforderliga för att de skola hävda sig i det hårt rationaliserade arbetet inom industrien. Skulle de icke få sysselsättning i jordbruket, falla de mycket lätt samhället till last. Nu kunna de utnyttjas i jordbrukets drift till fördel både för sig själva och för andra.

Jag skall, herr talman, icke göra några längre utläggningar om orsaken, varför jag stannat för utskottets förslag. Jag har gjort det därför, att jag velat vara med om att försöka förbättra förhållandena för jordbruksarbetarna, men jag har icke kunnat vara med om Kungl. Maj:ts proposition, därför att jag befarar att vi då tämligen fort skulle få en bakläxa, vilket icke skulle bli till någon fördel vare sig för jordbruksarbetarna eller jordbruket.

Socialministern höll här på förmiddagen ett anförande, som jag hörde. Han gjorde därvid en del långt gående uttalanden om jordbrukarnas ovillighet att försöka förbättra förhållandena för arbetarna och en del — jag vågar nästan säga — insinuationer, som voro av den art, att det kunde vara anledning att bemöta dem. Jag skall inskränka mig till att påpeka, att han själv yttrat att han mycket litet kände till jordbrukarnas förhållanden. I detta uttalande ser jag förklaringen till vad han sagt i sitt anförande. Han nämnde till slut, vill jag minnas, att han betraktade det lagförslag, som utskottet framlagt, såsom skäligen betydelselöst. För min del vill jag säga, att utskottsförslaget långt ifrån är betydelselöst för jordbruksarbetarna, för vilka det skulle medföra avsevärda fördelar, om denna lag genomfördes, och det är icke heller betydelselöst för jordbruket, som skall bära de ökade driftkostnader, som följa med denna lags genomförande. Jordbruket har nämligen en egenhet, som jag icke vet om socialministern känner till, den nämligen att det lämnar icke lika stort utbyte varje år. Goda och dåliga skördar växla om varandra, men jordbrukets folk fordrar i alla fall och bör ha rätt att få sin avlöning både det år, då det är en god skörd, och under år av missväxt. Detta gör, att man, om man ser på längre sikt, bör gå varsamt fram. När för övrigt herr statsrådet nämnde, att det blott var ett litet antal arbetare, som kunde falla under lagen, medan det stora flertalet jordbruksarbetare bli ställda utanför, tror jag, att ett genomförande av denna lag kommer att indirekt verka till förmån för alla i jordbruket anställda. Det kommer kanske icke att ske lika fort och lika hastigt samt i lika stor utsträckning, som föreslås i propositionen, men det kommer med tiden rätt fort att medföra, att de fördelar, som man söker vinna med denna lag, även komma dem till godo, som arbeta vid sådana jordbruk, som icke falla under lagen. Detta komma vi fram till på en väg, som icke är så hård och icke medför samma svårigheter, som om vi utsträcka lagen så långt, som Kungl. Maj:ts förslag avser.

Ja, herr andre vice talman, med dessa ord har jag velat motivera, varför jag velat vara med om en lagstiftning av den art, som utskottet föreslår. Jag tror, att man därmed försöker att göra någonting, som är till fördel för de svenska jordbruksarbetarna, men vi ha icke gått längre än att också det svenska jordbruket skall med god vilja och med ett rimligt stöd från statsmakternas sida beträffande prisen på jordbrukets produkter förmå bära de kost-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)
nader, som följa av denna lagstiftning. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Aronson: Herr andre vice talman! Jag begärde ordet för att upptaga till granskning några av de uttalanden, som här gjorts i avsikt att försvara Kungl. Maj:ts proposition. Med hänsyn till att tiden nu är långt framskriden, och att kammarens fålamod kanske håller på att prövas intill bristningsgränsen, måste jag avstå från att granska alla dessa problem, som det vore nog så intressant att upptaga till närmare prövning, men jag skall i varje fall tillåta mig att göra en något hastig överblick över det hela. Jag ber då att få förutskicka, att jag själv vill taga ansvaret för vad jag nu kommer att säga. Jag talar nämligen icke på något partis vägnar, utan jag uttalar här min egen uppfattning, som jag kommit till på grund av en livslång erfarenhet om jordbruksarbetarnas och jordbrukets förhållanden.

Jag skall då först be att få säga, att jag har litet svårt att förstå dem, som äro så ytterligt missnöjda med utskottets förslag därför, att detta förslag skulle, såsom de tyckas mena, ge alldeles för litet. Jag ser saken på så sätt, att när man tagit det steg, man nu tager, är det sedan endast en tidsfråga, när vi ha denna lag tillämpad över hela området. Det lärer väl icke vara tänkbart, att ett sådant system skall kunna upprätthållas, där man delar upp jordbruksarbetarna, såsom här sker, i två klasser, där den ena klassen skall bli gynnad av denna lagstiftning, medan den andra skall komma att ställas vid sidan av densamma. Om man någonsin kan tala om en klasslag så lär väl detta kunna ske i förevarande fall. Jag är, som sagt, övertygad om att det system, som man nu påbörjat, aldrig kan upprätthållas. Alltså kommer jag till den slutsatsen, att med antagande av utskottets förslag, vilket, som jag förmodar, blir kammarens beslut, man får räkna med att det endast är en tidsfråga, när vi ha lagen gällande för alla jordbruksarbetare. Detta är min grundsyn på saken, och sedan gör jag däröver mina reflexioner. Jag kommer då till den uppfattningen, att denna lag, slutgiltigt tillämpad, blir mera äventyrlig för de mindre och medelstora jordbrukarna, än den blir för de större. De större jordbrukarna ha nämligen bättre möjlighet att anpassa sig efter lagens fordringar. De ha möjlighet att extensifiera sina jordbruk och på det sättet göra sig mindre beroende av den mänskliga arbetskraften. Denna möjlighet ha icke de mindre jordbrukarna, och på grund härav komma de att drabbas hårdare av denna lagstiftning.

Jag skulle, eftersom jag har äran att se socialministern här, vilja till honom direkt framställa den frågan, om han ändå icke anser, att till och med den lag, som han här föreslagit, blir orättvis, detta därför att den lämnar en del av arbetarna utanför lagens tillämplighetsområde. Då man håller så hårt på att den är till förmån för de jordbruksarbetare, för vilka den kommer att gälla, är det alldeles givet en orättvisa mot de andra, som icke komma inom lagens tillämpningsområde. I rättvisans intresse måste väl alltså slutmålet bli, att lagen skall gälla för alla jordbruksarbetare. Jag tror icke, man kan komma ifrån det.

Så fäste jag mig vid några uttalanden, som herr Olovson i Västerås hade och som jag fann synnerligen intressanta. Han nämnde, att vad man här medelst denna lag begär, är ingenting värre, än att arbetstiden för jordbruksarbetarna skulle minskas med 159 timmar per år. Jag säger för min del, att det är just ingenting att tala om, ty man skulle mycket väl kunna finna sig i denna av-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

prutning i arbetstidens längd för jordbruksarbetarna. Emellertid är det nog icke så mycket dessa färre timmar per år, som ha betydelse, utan fastmer detta, att en lag som denna hindrar rationell fördelning av arbetet, d. v. s. man kommer att bli bunden i stela former. Lagen kommer att verka som en tvångströja för jordbruket. Jordbruksarbetet är nämligen av sådan beskaffenhet, att det icke låter sig formas efter cirkel eller linjal; man måste, om man vill driva yrket rationellt, göra detta efter mera fria linjer. Jag skall blott nämna ett exempel, som visar hur besvärlig och hindrande lagen kan bli. Det förekommer ofta, åtminstone i Dalarna, att man har en del av sin jord liggande rätt långt från stamhemmanet — en timmes väg eller mera. Man är där och arbetar, och när arbetsdagen är slut har man kanske två timmars arbete ogjort. Om man nu har en sådan lagstiftning som den ifrågavarande, måste, även om den tillämpas med den rörlighet, som inom vissa gränser är tillåten, lagen i alla fall medföra i ett fall som detta, att man nödgas lämna detta arbete och gå hem och sålunda spilla bort de timmar, som vägen kräver, tack vare dubbelresan, som måste göras på grund av att arbetet icke kunde göras färdigt första dagen. På det sättet förspiller man avsevärd tid. Detta är ett exempel på hur denna lag snör in jordbruket i former, som bli ganska olidliga och svåra att bemästra. Om man sedan tänker på väderleksförhållandena, som jag icke närmare behöver redogöra för, tror jag, att litet var kan förstå, att det kan finnas tider vid jordbruket, då det gäller att forcera arbetet för att försöka få så mycket som möjligt utträttat, även om det skall ske med en förlängd arbetstid, under det att återigen vid andra tillfällen övertiden kan gottgöras genom en för arbetaren samlad ledighet. Ett sådant system måste ovillkorligen vara det för båda parterna fördelaktigaste. Genom en förnuftig fördelning av arbetstiden i jordbruket har man större möjlighet att ställa det så, att det blir tillfredsställande både för arbetsgivarna och arbetarna, om man får röra sig under de fria former, som nu äro rådande.

Herr Elmroth citerade vad amiral Lindman hade yttrat vid 8-timmarslagens antagande. Han skulle ha sagt, att man måste även ha en förkortad arbetstid inom jordbruket. Det håller jag fullkomligt med om, men jag tror, att amiral Lindman menade, att detta blir en indirekt följd av 8-timmarslagens tillämpning inom industrien, ty man kan icke upprätthålla en alltför stor skillnad beträffande arbetstiden för arbetarna i jordbruket och för dem i industrien. Så tror jag, att det förhåller sig med den saken.

Sedan skulle jag vilja uttrycka min förvåning över herr Anderssons i Surahammar syn på saken, då han tycks mena, att det hela ligger helt enkelt så till, att om man vill ha mera folk i jordbruket skall man bara ge dem kortare arbetstid och mera betalt. Det är ett mycket enkelt system, men jag trodde verkligen, att den ärade talaren hade en liten aning om, att de ekonomiska lagarna ha någonting att säga även i avseende på den saken. Det är icke möjligt att betala hur mycket som helst för ett arbete, om de produkter, som arbetet frambringar, icke betalas högre, än att arbetsgivaren lider förlust på arbetet.

Till sist skall jag be att få med ett par ord bemöta herr Paulsen. Han gjorde gällande, att en lönsamhet inom jordbruket är till ingen nytta för jordbruksarbetarna. Detta tal är dock alldeles stridande mot min erfarenhet. Huru var det exempelvis under kristiden, när jordbrukets produkter stodo mycket högt i pris? Ja, jag skall icke yttra mig om andra förhållanden än sådana, som jag har egen erfarenhet av. Jag kunde under denna tid icke få en duglig arbetare för mindre daglön än 8 kronor jämte fritt vivre. Ett annat exempel kan jag också nämna från samma tid. Jag hade en arbetare, som utförde dikningsarbeten på ackord. På detta arbete förtjänade denne arbetare

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

mellan 25 och 36 kronor om dagen. Ingen må väl undra över om jag med dylika erfarenheter i minnet bestrider, att jordbruksarbetarnas förhållanden icke påverkas förmånligt av, att jordbruket har möjlighet att betala dem mera.

När man sedan också vill göra gällande, att man icke skulle kunna få några förbättrade förhållanden för jordbruksarbetarna på annat sätt än genom en lagstiftning, vill jag erinra om att, oaktat vi hittills icke ha haft någon arbetstidslag för jordbruksarbetare, är det dock en betydande skillnad på arbetstiden inom jordbruket nu och på den tid då de flesta av oss voro unga. Förhållandena ha ändrat sig ofantligt och det utan någon lagstiftning. Jag är övertygad om att i den mån utvecklingen gör det möjligt, skall också denna förbättring fortgå även utom de tvingande och besvärande lagbestämmelser, varmed man nu avser att tynga vårt jordbruk.

Jag ber, herr andre vice talman, att få yrka bifall till herr Lundells m. fl. motion nr 801.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr förste vice talman! Jag är förvissad om att, ifall Sveriges lantarbetare haft möjlighet att i radio åhöra denna debatt, de skulle varit mycket glada, ty sådana toner av välvilja mot arbetarna, som här i afton hörts, har man knappast i det vanliga livet väntat sig. Men jag är ändå icke riktigt säker på att de skola vara lika glada, när de få höra, att denna välvilja blott sträcker sig till frågan om en förkortad arbetstid, ty enligt min uppfattning är detta icke något större önskemål för de svenska lantarbetarna. Tvärtom har jag den uppfattningen, att det mest trängande önskemålet hos lantarbetarna är att få bättre betalt. I min trakt ha vi arbetsgivare i allmänhet en reglerad arbetstid för lantarbetarna, och jag tror, att en lantarbetare aldrig blir så glad som när arbetsgivaren frågar honom om han vill utföra något övertidsarbete, ty då får han dubbelt så mycket betalt, och det gör han då så gärna. Det är nog högre lön man önskar men icke kortare arbetstid. Man har gjort gällande, att det är den långa arbetstiden, som är orsaken till att det är så svårt att få arbetare i lantbruket. Jag är icke övertygad om den saken. Det visar sig ju också, att i goda tider för jordbruket blir det rätt gott om folk. Vi kunna t. ex. taga åren 1919 och 1920, då jordbruket stod på en högkonjunktur. Då gingo många från industrien till jordbruket. Men då fingo de också en lön, som översteg vad som betalades vid industrien. Om man slår upp Statistisk årsbok för 1925, finner man, att medan arbetslönen för en manlig arbetare år 1913 stod i 683 kronor, steg den år 1920 till 2,105 kronor, och en stattare, som år 1913 erhöll 720 kronor, fick år 1920 2,350 kronor. Jag tycker, att detta är exempel nog för att visa, att bättre konjunkturer för jordbruket ge också lantarbetarna högre löner. Jag är förvissad om att den uppfattningen blir allt mer och mer rådande hos lantarbetarna, att ju bättre ställt jordbruket har, desto bättre blir deras avlöning. Det är därför för dem en given sak, att det bör vara samma strävan hos dessa båda, både lantarbetare och arbetsgivare, ty de äro beroende av varandra. Får arbetsgivaren det dåligt, blir det en given följd, att också lantarbetaren får det dåligt.

Beträffande den förkortade arbetstiden tycker jag, att man bör taga lärdom av de erfarenheter från utlandet, som herr andre vice talmannen omnämnde. Till och med statsrådet har i sin proposition tydligt påvisat, att där man i utlandet gått in för en strängt genomförd åttatimmarsdag, har man sedermera i stor utsträckning nödgats genomföra undantagsbestämmelser. Fall förekomma också, säger han, då antagna lagar måst eftersättas och icke kunnat genomföras i praktiken. Jag tycker, att sådana exempel skall man icke låta gå sig förbi utan att taga lärdom av dem.

Herr Paulsen nämnde i sitt anförande, att han på sin egendom hade en ar-

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

betstid, som i genomsnitt per år icke gick upp till 8 timmar per dag. Det är icke bara herr Paulsen, som har ordnat det så bra, utan det är i regel så överallt, där det är hyggliga arbetsgivare. Vi veta ju också, att under de sista femton åren har det införts kollektivavtal i över hälften av samtliga län, varigenom arbetstiden är reglerad till i genomsnitt 2,600 timmar per år. Det förslag, som utskottet har kommit med, upptar också 2,600 timmar, och alltså kommer detta förslag icke att nämnvärt förbättra arbetstiden. Jag kan för min del därför icke inse, att här föreligger något behov av en lagstiftning, utan anser, att den utveckling, som under de sista åren har gjort sig gällande, må få fortgå även i fortsättningen. Det kommer att leda till lika lyckliga resultat som att stifta denna lag.

Herr Johansson i Djursnäs omnämnde också från Örebro län hyggliga arbetsgivare, som med sina arbetare hade kommit överens om att ifall de vissa dagar ville arbeta längre tid, skulle de få fritt andra dagar, när de själva så önskade. Detta är ett system, som jag kan försäkra gagnar bäst både lantarbetare och arbetsgivare. Det finns ingenting bättre än att på frivillighetens väg komma överens om dessa saker. Jag förmodar, att icke heller herr Paulsen kommer att tycka om att han skall behöva föra dessa journaler och underkasta sig dessa inspektörer. Om jag känner honom rätt, tycker han inte om sådana saker. Jag tycker för min del, att man skall icke införa sådana lagar bara för lagens egen skull, även om de icke medföra någon vidare praktisk nytta. Tar man utskottets förslag, blir det nämligen faktiskt icke bättre än vad det nu är.

Jag kan därför icke för min del inse, att det finns skäl att taga utskottets förslag, utan ber, herr talman, att få yrka avslag därå.

Med herr Hansson i Rubbestad förenade sig herr *Bengtsson* i Kullen.

Herr Lundell: Herr talman! Jag skall endast be att få avge några repliker i anledning av ett par yttranden, som ha förekommit under debatten.

För att först taga herr Elmroth, måste jag säga, att jag uppriktigt sagt icke förstod vad han menade med sitt uttalande. Han vände sig mot mig och sade, att mitt första anförande var likt herr Lundell. Det kan ju icke ge mig någon särskild upplysning. När jag hade sagt, att i Mörehäradena icke fanns så mycket kollektivavtal, så var det från min sida endast ett konstaterande av ett faktum utan uttalande av något som helst omdöme om detta. Jag påpekade i detta sammanhang endast, att kollektivavtalsbestämmelserna influera på de omkringliggande gårdarna även i södra Kalmar län, där dock gårdar med kollektivavtal äro rätt fåtaliga. Jag vet inte, om det kan ligga något förgripligt i detta, som kunde framkalla en på det sättet turnerad replik från herr Elmroth.

Sedan vill jag säga ett par ord till herr Johansson i Djursnäs. Jag fäste mig också vid hans uttalande om att det fanns en del hyggliga arbetsgivare i Örebro län — samma uttalande som herr Hansson i Rubbestad nyss sade några ord om — som vore på det klara med att arbetstiden bör förkortas även för djurskötare, och att så även skedde hos dessa arbetsgivare. Enligt min uppfattning är det just ett mycket tydligt exempel på att lagstiftning icke är allt, och att det inte är säkert, att det blir bättre genom lagstiftning. Det är nog icke bara i Örebro län, som det finns hyggliga arbetsgivare, utan det finns även i mitt län.

Sedan erinrade herr Johansson om ett uttalande, som jag hade gjort härom dagen, när vi diskuterade priserna på jordbruksprodukter, då jag hade påpekat, att lantarbetstidsgivarföreningen år 1932 efter den avtalsuppsägning, som

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

då skedde, hade erbjudit lantarbetarförbundet en sammankoppling mellan jordbrukets salupriser och lantarbetarlönerna. Jag sade, att när detta då avvisades från lantarbetarförbundet, berodde det sannolikt på valpolitiska överväganden. Nu säger herr Johansson i Djursnäs helt frankt, att jag ljuger. Detta är ju ett uttryck, som man icke brukar använda i denna kammare i någon större utsträckning. Jag vill inte heller själv använda samma ord gentemot herr Johansson, utan jag vill säga, att herr Johansson tycks ha dåligt minne på den punkten. Herr Johansson påpekade för att verifiera sitt påstående, att överenskommelsen i den konflikt, som då rådde, icke träffades förrän efter det den socialdemokratiska regeringen hade tillträtt och att nuvarande socialministern tryckte en smula på lantarbetsgivarna genom att förklara, att regeringens inställning till jordbrukets prisfrågor komme att i någon mån bero på hur denna konflikt avvecklades. Det är nog alldeles riktigt, att det icke träffades någon överenskommelse förrän valen voro över. Den träffades, såvitt jag kommer ihåg, icke förrän fram mot jul eller nyår. Jag tror i varje fall, att jag fick betala ett retroaktivt lönetillägg för november och december på grund av den överenskommelse, som då träffades. Jag har nämligen själv haft kollektivavtal i många år. Detta är emellertid icke något bevis för att det icke pågick underhandlingar under tiden före valet. Herr Johansson känner säkert till hur tidigt lantarbetaravtalet måste uppsägas. För närvarande gäller tre månaders uppsägningstid, och jag vill minnas, att det på den tiden var fyra månader. Avtalet måste alltså sägas upp omkring midsommar, och det skedde nog också det året från lantarbetsgivarföreningen, och sedan pågingo förhandlingar under ett par månaders tid. Detta är jag fullt övertygad om, så att jag ljuger icke på den punkten. Jag har alltjämt kvar den uppfattningen, att den inställning, som man från lantarbetarförbundets sida vid den tidpunkten hade till detta problem, berodde delvis åtminstone på valpolitiska överväganden.

När vi emellertid nu ha kommit in på denna sak, så vill jag erinra om att jag härom dagen på tal om detta direkt frågade, om svenska lantarbetarförbundet numera vill ha denna sammankoppling mellan lantbrukets produktpriser och lantarbetarlönerna. Jag fick ett svar av herr Elmroth, men det var icke ett svar på vad jag frågade. Den omständigheten, att jag icke fick något svar på frågan, innebär ju i viss mån också ett svar. Skulle herr Johansson i Djursnäs emellertid nu vilja lämna ett annat svar, så tillåter jag mig framställa precis samma fråga, om lantarbetarförbundet vill ha en sådan sammankoppling mellan jordbrukets produktpriser och lantarbetarlönerna. Allt emellanåt framkastas ju den tanken, att det nog vore bästa sättet att ordna denna sak, att det bleve ett dylikt automatiskt samband. Jag vill dock för min del tillägga, att skulle man ordna lantarbetarlönerna riktigt rationellt, skulle de sättas i samband icke bara med jordbrukets produktpriser utan även med skördeutfallet. Jordbrukets räntabilitet är ju så kolossalt olika under olika år, att skall man ha fixa löner, som skola kunna betalas även under de sämsta åren, måste de bli låga. Går man däremot med på att lönen skall variera efter skördeutfallet och priserna, kan det i medeltal bli betydligt högre löner.

Det var endast dessa saker, som jag här ville påpeka. Jag har, herr talman, samma yrkande som förut.

Herr **Johansson** i Djursnäs, som nu för kort gemäle erhöill ordet, yttrade: Herr talman! Herr Lundell sade, att jag skulle ha riktat den beskyllningen mot honom, att han hade stått här och ljugit. Man använder icke detta ord i denna kammare, sade han, och han ville icke använda samma ord mot mig.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Ja, det kan ju hända, herr Lundell, att jag använde det ordet, men jag vill också påstå, att det var riktigt. Herr Lundell påstår ju fortfarande, att det skulle ha varit valtaktiska skäl, som hade spelat en roll för lantarbetarförbundets avslag. Det kan emellertid näppeligen ha varit valtaktiska skäl, alldestund överenskommelsen icke träffades förrän i februari månad 1933. Hade det varit valtaktiska skäl före valet, så kunde det icke ha varit det i februari 1933, då valet för länge sedan var överstökad. Men, herr Lundell, jag kallar det icke för en förbättring av lantarbetarnas löner, när man ville sänka dem från 630 till 470 kronor och sedan bjuder en rörlig del, som skall kunna gå upp till 50 kronor, d. v. s. sammanlagt 520 kronor. Detta skulle ju ha blivit en minskning för lantarbetarna på 100 kronor. Kan man verkligen påstå, att det behövs valtaktiska skäl för att avslå en sådan begäran från arbetsgivarhåll? Jag tycker hela detta förslag var alldeles orimligt. Även om man är lantbrukare, kan man väl icke tycka, att det skulle ha varit rimligt och klokt av lantarbetarförbundet att gå med på något sådant.

Nu frågar herr Lundell, om herr Johansson i Djursnäs i dag vill vara med om dessa rörliga lönetillägg. Jag ber herr Lundell uppmana arbetsgivarföreningen att vända sig till svenska lantarbetarförbundet med den frågan, och jag kan försäkra herr Lundell, att vilja ni ge en förbättring av lönerna, komma vi givetvis att diskutera frågan.

Härpå anförde:

Herr **Beck**: Herr andre vice talman! Jag skall åtlyda herr talmannens uppmaning att fatta mig kort, och jag skall fördenskill icke alls gå in på vad vare sig den ena eller den andre här har sagt utan skall endast avge en deklARATION. Det är denna, att jag ser detta lagförslag från mer än en sida. Jag måste se det från såväl arbetarnas som jordbrukets synpunkt. Att lantarbetarna behöva få det bättre, därom behöver vi icke tvista. Den saken är erkänd, så att den behöva vi inte resonera om. Frågan är emellertid, om jordbruket för närvarande har en sådan bärkraft, att det tål några stegrade utgifter. Det är ju detta, som man först måste göra klart för sig, innan man går att fatta beslut, som ovillkorligen måste leda till större utgifter för jordbruket.

Man har här vittnat om att jordbruket numera har en så god räntabilitet, att det tål ökade utgifter. Det kan emellertid icke vara förmålet att erinra om den kris, som denna näring just har genomgått. Tro herrarna, att jordbruket har fått igen en fjärdedel av den skuldsättning, som jordbrukarna fingo åsamka sig under de år, som krisen varade? Det går icke så lätt att reparera den skadan, som herrarna tyckas tro.

Det är nu också omvittnat, att detta lagförslag inte ger mycket, men det erkännes från alla håll, att det ändå ger något. För min del är jag nöjd med, om vi få denna princip genomförd och sålunda taga det första steget för att sedermera kunna bygga vidare på detta och förbättra det hela. Det är säkert bättre att taga litet i början och sedan förbättra det än att nu gå alltför långt.

Vad jag sade år 1933 minns jag väl — jag har här protokollet över hela debatten — och det är därför, att jag minns detta så väl, som jag, herr andre vice talman, ansluter mig till utskottets hemställan.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag skall uppriktigt bekänna, att jag begärde ordet, när jag såg, att herr Beck gjorde det. Jag förstod nämligen, att han skulle anknyta till sitt uttalande år 1933, vilket jag tillät mig citera något av i mitt första anförande. Herr Beck förklarade den gången, att vi lantarbetare, som han sade, äro föremål för en något platonisk kärlek. Han menade, att nu kunde inte lantarbetarna vänta längre. I den motion,

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

som han frambar år 1933 under den svåra krisen, förklarade han, att de rådande svåra förhållandena för jordbruket finge på intet sätt utnyttjas såsom skäl för statsmakterna att år från år undanskjuta frågan om vilka åtgärder som från det allmännas sida kunde och borde vidtagas för att bereda den stora lantarbetarkåren levnadsförhållanden, som voro mera likställda med dem andra arbetargrupper här i samhället åtnjöte. Det var 1933. Nu, när det verkligen är fråga om att giva lantarbetarna ett litet handtag, d. v. s. antaga en lantarbetstidslag enligt regeringens förslag, som skulle medföra en förkortning av den nuvarande långa arbetstiden med 159 timmar per år, d. v. s. ungefär 3 timmar i veckan, då står herr Beck upp här och förklarar, att han nu, när jordbrukskrisen är över, måste tänka både på arbetare och arbetsgivare, och därför kan han icke vara med om regeringsförslaget, som förkortar arbetstiden, utan han ansluter sig till utskottsförslaget, som är så revolutionerande, att det medger 47 timmars längre arbetstid än vad det nu gällande kollektivavtalet medger. Jag måste säga mig, att herr Becks kärlek till lantarbetarna, vilka han med begränsad rätt själv säger sig tillhöra, är minst sagt platonisk. Jag tycker, att det skulle kännas svårt att bära på en så olycklig kärlek. Ty den är i högsta grad olycklig. Den är rent av tragisk. Emellertid, herr Beck får ju bära sitt öde, när hösten kommer.

Jag måste nu, som jag tror i debattens avslutning, konstatera, att de herrar, som i debatten vänt sig mot lantarbetarnas berättigade krav hava stått sig synnerligen slätt gentemot lantarbetarnas egna representanter.

Herr Andersson i Dunker, som var med om ock undertecknade herr Becks kärleksfulla motion 1933, var i sitt anförande utomordentligt försiktig. Jag satt och tänkte för mig själv, att karlen har rätt. Södermanland är ett sådant landskap, där man icke utan vidare utmanar lantarbetarna. Det är för resten Västmanland också. Det är bra med det.

Herr Andersson i Dunker förmenade, att det kommer nog att ordna sig med denna lag enligt utskottets förslag. Den kommer att verka även på de gårdar, för vilka den icke gäller. Han åberopade då, att kollektivavtalets arbetstidsbestämmelser hade influerat på arbetstiden på de andra gårdarna. Detta sista är riktigt. Men förhållandet är, att när kollektivavtalet genomfördes, föreskrev det lägre arbetstid, men den lag, som utskottet föreslår, medger längre arbetstid än avtalet medger. Då kan jag verkligen icke begripa, hur denna lag skulle kunna komma att verka i arbetstidsminskande riktning på de andra gårdarna.

Herr Andersson i Dunker var övertygad om, att jordbrukarna gärna skulle komma att förbättra arbetarnas villkor, bara detta bleve ekonomiskt möjligt. Och herr Andersson i Grimbo förklarade, att vad lantarbetarna behöva är mer betalt. Ja, det är klart, att de behöva och vilja ha det. Men både herr Andersson i Dunker och framför allt herr Andersson i Grimbo liksom även herr Hansson i Rubbestad påstå att om bara jordbrukarna få mer betalt för sina produkter och få bättre inkomster, komma lantarbetarnas löner att höjas. Skedde så under kriget? Herrarna kunna lugna sig. Jag var med på den tiden, när livsmedelspriserna eller priserna på jordbruksprodukter stego snart sagt i det oändliga. Man sade — visserligen med överdrift — att man fick betala en krona styck för potatisen, och då fick man taga upp den själv. Det var som sagt en överdrift. Alla veta dock, hur priserna stego. Men var det lantarbetarna, som fingo inkassera vinsten? Nej, det var det icke. Det var de, som sålde gårdarna. Här gällde minsta motståndets lag. Lantarbetarna saknade vid den tiden förmåga att taga igen och kräva sin del, med resultat, att de höga vinsterna lades ned i ökade jordvärden. Man sålde 50,000 kronorsgårdar för 200,000 kronor och tog på det viset ut ränta på 150,000 kronor i

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

förskott på gården, som stod i 50,000 kronor förut. Om man räknar 5 procents ränta, så fick bonden och hans dräng arbeta ihop 2,500 kronor, innan det blev något till löner. Men när gården gick upp till 150,000 kronor, som icke var ovanligt, blev det, om man räknar med samma ränta, 7,500 kronor att förränta, innan det blev något över. På det sättet tog man ut i förskott. Lantarbetarna hade ännu 1918 icke fått någon nämnvärd löneförhöjning, annat än litet kristidstillägg här och var.

1918 reorganiserades Svenska lantarbetareförbundet. Då satte man in sina krafter för att få något med av vad kristiden givit. Men förr var det ingenting.

Jag känner mig kanske säker på, att om man nu finge en sådan tid, skulle lantarbetarna sannerligen icke få för mycket. Förlåt, att jag säger det!

Jag vill vidare påpeka, att när herr Hansson i Rubbestad talade så kraftigt om vilken oerhörd löneförhöjning lantarbetarna fått — jag kommer icke ihåg siffran precis — det är på det viset, att 1913 lantarbetarlönen låg vid ungefär 680 kronor. Då hade den alltså från 1909, då den var 630 kronor, till 1913 höjts med 50 kronor. Därvid var då inräknat den kontanta lönen, statarstuga med vägglus och annat, potatisland och allt vad som fanns. 1920 hade lönen gått upp enligt statistiken till något över 2,000 kronor. Men hade lantarbetarnas levnadsstandard 1919 och 1920 höjts i samma tempo? Nej, det var bara så, att man räknade högre priser för alla naturaförmåner. Menar herr Hansson i Rubbestad, att brödkakan mättar mera därför att den är dyrare? Blir det mera gröt i grytan, därför att mjölet kostar 3—4 gånger så mycket?

I realiteten var lantarbetarnas ställning blott helt obetydligt förbättrad. Det var orimligt, att de, som förut levat fram sitt liv som det verkliga transportproletariatet, som en skam för jordbruket och landet i dess helhet, ej fått det något bättre. Men vad gjorde jordbrukarna? 1920 satte de in all sin kraft för att sänka lantarbetarnas löner. 1921 sänktes de med över 35 procent. Så långt gick icke herr Hansson i Rubbestad i sitt tal. Det passade icke i stycket.

Herr Lundell hade ju här kraftiga invändningar att göra mot förslaget, därför att det skulle icke medgiva en effektiv arbetstid. Det toge så lång tid att flytta redskap och kreatur. Är det då icke ett arbete att flytta redskap? Om jag skall köra eller släpa en pinnharv eller en mullskopa från den ena åkern till den andra, är icke det arbete? Då skulle t. ex. på en verkstad eller en stor fabrik hela staben av transportarbetare, som förflytta gods och verktyg o. s. v., kunna påstås icke göra någonting. Men så långt vill väl icke herr Lundell gå, även om man kan gå ganska långt.

Herr Skoglund var ju till ytterlighet hovsam. Men det lilla han sade blottade — vad skall jag säga? Jag menar icke, att det blottade okunnighet. Ty herr Skoglund vet, vad saken gäller. Men man skulle nästan kunna tro det, när han säger, att jordbrukarna få bära de ökade kostnader, som lagen kommer att medföra. Vad är det för ökade kostnader enligt utskottets förslag? Komma de därav, att lagen medger 47 timmars längre arbetstid än nu? Det kan icke kosta jordbrukarna något. Om det gällt regeringsförslaget, skulle man kunna medgiva, att det kostat något. Men nu gör det icke det. När det gäller Skåne och Halland, så blir det väl icke längre arbetstid än nu gällande. Det blir väl ungefär densamma, som avtalet föreskriver. Det är nämligen något kortare arbetstid för lantarbetarna i Uppland och Västmanland. Sedan komma med något längre arbetstid — 12 timmar längre om året — Södermanland, Östergötland och Värmland. Så är det några halvtimmar längre söderut. Men det lär väl jordbruket icke bliva ruinerat av, alldenstund man kan konstatera, att arbetstidens förminskning hänger samman med att jorden blir bättre och ger mer.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Herr Aronson var emellertid ganska underlig i sitt resonemang. Han förklarade, att lagen förhindrade en rationell fördelning av arbetet. Han menade, att om man är på en arbetsplats långt från gården och icke hinner göra färdigt tills arbetstiden är slut — jag fattade honom så — måste man gå hem, lämna arbetet och gå tillbaka igen en annan dag. Det påminner om ett yttrande, som fölls, när vi började tala om en lantarbetstidslag. Det var icke i kammaren utan på annat håll. Det var en man, som var utomordentligt bekymrad för vad vid hade i kikaren. Det var en snäll och hygglig karl, som vill alla människor och djuren också allt gott i världen. Med tårarna i ögonen sade han: »Kan man tänka sig, att om en dräng går ut och kör på gårdet och klockan slår, då lägger han tömmarna på ryggen på hästen och går hem men låter hästen stå kvar för plogen.» Då grät karlen. Vi sade till honom, att någon sådan bonddräng finnes icke i landet.

Herr Aronson är uppenbarligen av samma mening. Herr Aronson bör komma ihåg, att det finnes ingenting i denna lag, vare sig i regeringsförslaget eller utskottsförslaget, som skall skapa några som helst svårigheter än som kunna yppa sig nu. Jag förmodar väl, att om man har en arbetsplats, en brukningsdel ganska långt bort ifrån byn eller gården, så är icke arbetet på denna utjord, eller vad man skall säga, alltid till omfattningen sådant, att det kan slutas precis, när arbetstiden är slut. Om man kan utföra det under nuvarande förhållanden, kan det göras lika bra sedan. Jag vill påpeka för herr Aronson, att under månaderna april—september medger lagen en arbetstid på 54 timmar per vecka. Det blir i genomsnitt 9 timmar per dag. Men dagsmaximum är 10 timmar. Om jag icke hinner utföra det på de 9 timmarna, så stannar jag kvar en timme. Jag bryter därmed icke alls mot lagen. Jag arbetar en timme kortare tid dagen därpå. Då blir det ändå icke mera än 54 timmar i veckan.

Jag vill säga herr Aronson, att så svårt kan det icke ens bli i Dalarnes utjordar trots att de små tegarna ligga långt från gårdarna. Det kan aldrig bli några svårigheter, utan man kan nog klara det lika bra som man gjort hittills.

För övrigt föreskriver lantarbetsavtalet en bestämd arbetstid per dag. Avtalet är mera strängt än lagen. Genomsnittet för sommaren blir genom lagen 9 timmar. Maximum för dagen är 10. Då kan jag utan vidare arbeta över en timme. Men avtalet har bestämt arbetstiden per dag för alla tider på året. Det går mycket lättare att reglera de av herr Aronson åberopade förhållandena enligt lagen än enligt nu gällande avtal. Jag skulle gärna vilja se de jordbrukare, som skrivit under detta avtal, stiga upp i kammaren och säga, att det medfört svårigheter. Jag är övertygad, att de icke vilja göra det.

Jag vill bara till slut understryka vad jag sade i mitt första anförande på förmiddagen, att om man icke vill vara med om att på lagstiftningens väg reglera lantarbetstiden nedåt, hava vi att motse omfattande strider, fackliga strider om arbetstiden vid jordbruket. Kanske när den dagen kommer herrarna skola säga sig, att det varit klokt, om man på en gång i lugn och ro reglerat arbetstiden för lantarbetarna. Det hade varit bättre än att få de strider, som ovillkorligen komma att följa i landet.

Herr förste vice talmannen, som nu återtagit ledningen av förhandlingarna, lämnade härefter för kort genmäle ordet till

Herr **Beck**, som yttrade: Herr talman! Jag ville bara till protokollet meddela klämman i den reservation, som jag anförde till andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande 1933. Den lyder: att andra kammaren för sin del

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

ville besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till dess förbättrande.

I debatten, herr Olovson, var det mera kärlek från herr Olovsons sida till lantarbetarna den gången än vad det är nu.

Herr **Hansson** i Rubbestad, som nu, likaledes för kort genmäle, erhöi ordet, anföorde: Herr talman! Jag tyckte, herr Olovson i Västerås, mot sin vilja naturligtvis, styrkte just vad jag i mitt första anförande sade, nämligen att priserna på jordbrukets produkter till största delen äro normgivande även för lantarbetarnas löner. När, som herr Olovson sade, lantarbetarnas löner sänktes från den höga lön, som gällde 1920, med $\frac{1}{3}$, är detta beroende på det prisfall, som samtidigt inträffade för lantbruksprodukter. 1920 gällde nämligen vetet i 35 kr., 1921 föll det till 18, alltså nästan hälften. Rågen stod då i 24 kr. 17 öre och föll till 17, således med mer än $\frac{1}{3}$. Smöret stod i över 6 kr. och föll till 4, alltså med $\frac{1}{3}$. Havren stod i 14 kr. 7 öre och föll till 8 kr. 31 öre.

Jag tycker detta är ett tydligt bevis på att lantarbetarnas löner helt och hållet äro beroende av det pris, som vi jordbrukare kunna få för våra produkter. Det är ett givet samband mellan jordbrukarnas intressen och lantarbetarnas intressen, och det komma lantarbetarna, ju längre tiden går, att få ögonen öppna för, och jag hoppas de få det vid valet i höst.

Härpå lämnades, jämväl för kort genmäle, ordet till

Herr **Lundell**, som yttrade: Herr talman! Jag vill först säga till herr Johanson i Djursnäs, att om lönerna skola variera efter produktpriserna, blir det en sänkning, när produktpriserna falla, och en stegring, när produktpriserna stiga.

Herr Olovson i Västerås frågade mig: Är det inte arbete att köra eller släpa en harv eller en plog från en plats till en annan? Detta är väl närmast en s. k. retorisk fråga. Det är arbete för arbetaren, men det är inte vad man brukar kalla för effektivt arbete. Och om herr Olovson inte har någon känsla för den ekonomiska betydelsen av den artskillnaden, ber jag att få hänvisa honom till sakkunnigutredningen och till egen senare eftertanke.

Sedan har herr Olovson nu för andra gången i dag påpekat, att om man går emot Kungl. Maj:ts förslag här, provocerar man fram en strid med den fackliga organisationen på området. Nog känner väl herr Olovson den fackliga taktiken så mycket, att herr Olovson vet, att om kammaren här utan vidare gäve efter i denna sak, det inte skulle inverka på annat sätt än att fackorganisationen flyttade fram sina positioner och komme med nya krav. Annars förlorade den ju den plattform, på vilken den skall arbeta.

Herr talman! Jag har icke något yrkande utöver det jag förut framställt.

Härefter anföorde:

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr talman! Herr Jeppsson började sitt anförande med att påpeka, att han av mitt yttrande fick en försmak av tonerna i den stundande valrörelsen.

Jag beklagar, om herrarna på borgerligt håll trots, att vi lantarbetarnas representanter skulle bli herrarna behjälpliga med att under den stundande valrörelsen försöka övertyga lantarbetarna om det förträffliga i det lagstiftningsförslag, som man här i riksdagen nu ämnar genomföra. Vi komma nog att förbehålla oss rätten att för våra uppdragsgivare verkligen klargöra det fuskverk, som man här nu står i begrepp att genomdriva.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Vidare frågade herr Jeppsson: Hur vet herr Eriksson i Sandby, att denna lagstiftning är ett misslyckat experiment? En borgerlig talare upplyste oss om, att detta var ett experiment. Om jag gör en jämförelse mellan utskottets förslag och propositionen, finner jag utskottsförslaget vara synnerligen misslyckat, och därifrån och fram till kombinationen, att det hela blir ett misslyckat experiment är det sannerligen inte långt.

Sedan vill jag till sist endast konstatera, att såväl herr Andersson i Grimbo som herr Aronson ha givit mig rätt i min argumentering, när de ha sagt, att ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag kommer att betyda såväl konkurrenssvårigheter jordbrukarna emellan som en ytterligare inskränkning av arbetskraften inom jordbruket.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Wallén: Herr talman! Jag har tillsammans med ledamöter från de övriga båda borgerliga partierna väckt en motion, däri vi anhållit, för det första, att orden »affärsbetonad rörelse» skulle fogas till vad som gällde trädgårdar. Det har synnerligen stor betydelse, ty därigenom bli trädgårdsmästarna skilda från jordbrukarna på det sättet, att jordbrukarna inte onödigtvis med annan arbetstid och annan betalning konkurrera ihjäl trädgårdsodlare. Vi ha för det andra i motionen gått in för, att det skulle vara 1 arbetare, alltså att allt trädgårdsfolk, som ha lejd arbetskraft, skulle stå under samma lag. Ty man skall inte ställa upp lagen så, att den, som har 1 arbetare, skall stå utanför, men den, som har 2, 3 eller 4, skall vara inom, d. v. s. göra en klasslag, som åstadkommer en illojal konkurrens yrkesmännen emellan.

Vad beträffar »affärsbetonad rörelse» har utskottet icke ansett det böra föranleda någon åtgärd, utan man har i stället gått in för att trädgårdsodlarna skulle komma under lagstiftningen först när de sysselsatte flera än 4 arbetare. Jag måste för min del säga, herr talman, att den här lagen är minst sagt ineffektiv. Den kommer att föra med sig, att en trädgårdsföretagare, som i dag har 5 arbetare, med största sannolikhet kommer i den psykologiska skräckens tecken att avskeda den femte arbetaren. Eller också kommer han att göra såsom en stor företagare här i närheten meddelade mig för ett par dagar sedan: Jag har 12 årsanställda arbetare. Jag kommer att dela upp trädgården så, att det blir två företagare till, och så ta vi 4 arbetare var och så klara vi oss.

Det är med beklämning, som man tar del av lagutskottets förslag, vars effektivitet är uppenbar, i första hand när det gäller trädgårdsodlingen. Jag skulle därför för min del utan tvekan yrkat avslag på hela lagförslaget, om det inte vore så, att det misstolkades. Lantarbetarna ger det sannerligen inte mycket, och för arbetsgivarna försvårar det dispositionerna.

Jag begärde emellertid inte ordet bara för att säga detta utan i anledning av att herr Olovson i Västerås talade om de där stora förtjänsterna på gårdarna och försökte bygga murar mellan lantarbetarna och lantarbetgivarna. Jag skulle önska, att de där murarna *inte* började att muras nu igen, ty på landsbygden förstå vi varandra ganska väl i allmänhet. Jag medger gärna, att det finns företagare vid jordbruket, som man inte kan hänföra till den socialt förstående kategorien, men jordbrukarna i allmänhet försöka nog så länge det är möjligt sköta sitt folk mera som kamrater än som överordnade. Jag tror också, att den enda vägen, om vi skola få samförstånd och gemenskap i verkligt folkligt mening på Sveriges landsbygd, är att arbetsgivaren och lantarbetaren förstå varandra, och jag skulle vilja säga herr Olovson, att det är fallet på många orter. De sitta ju också i samma båt. Förutsättningen för skälig lön för arbetet är näringens bärighet.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Jag skall också säga, när herr Olovson talade om de stora vinsterna på gårdarna, att det är alldeles riktigt, att gårdarna gingo upp från t. ex. 50,000 kronor före kriget till 150,000. Men vem tjänade pengarna? Det var inte 150,000 *guld*kronor såsom före kriget utan 150,000 *pappers*kronor, och efter medelkursen för 1934 blir det mindre än 50,000 kronor. *Det var storfinansens*, som höjde upp värdet på *papperspengarna till guld*kronor, det var denna som tog förtjänsten, och sannerligen inte jordbrukarna. Jordbrukarna fingo en skuldbörda, som de sedan fått bära i ungefär 10 år och fått förränta i *guld*valuta ända till devalveringen skedde i samband med Kreugerkrisen. Vi skola se saken sådan den är. Sveriges bönder ha inte skurit guld med täljknivar. *Storfinansens, storbankerna och spekulationen ha gjort det, men inte Sveriges bönder!* Jag har inte kunnat underlåta att säga det, ty det får inte stå oemot sagt, att Sveriges bönder i allmänhet skulle gjort så goda förtjänster under kristiden. Vinsten var fiktiv för flertalet jordbrukare.

Jag ber, herr talman, i det otrevliga läge, vari frågan kommit, och för att man dock icke skall kunna påstå att vi inte vilja göra *något*, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sandström**: Herr talman! Det har tvenne gånger av herr Eriksson i Sandby sagts, att jag skulle använt uttrycket misslyckat experiment om det föreliggande förslaget.

Jag vill emellertid tala om för herr Eriksson i Sandby, att jag nämnde inte ordet experiment i mitt anförande och ännu mindre ett misslyckat experiment. Det är sannolikt någon annan talare, som använt det.

Herr **Aronson**: Herr talman! Jag måste tacka herr Olovson i Västerås för den undervisning, som han gav mig, hur jag skulle bära mig åt för att bemästra de svårigheter, som han förutser, att denna lag skall förorsaka mig. Jag nödgas emellertid förklara för herr Olovson, att undervisningen är för mig absolut värdelös, men om det är så, att herr Olovson vill komma hem till mig en vecka i sommar och där undervisa mig, hur det skall gå till, kanske vi litet bättre förstå varandra. Men jag tror, att jag får lika liten anledning att vara honom tacksam då, som jag har nu, ty hans undervisning då blir nog lika värdelös som den han nu meddelat.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av 1 § i utskottets förevarande lagförslag, 2:o) godkännande av 1 § i Kungl. Maj:ts motsvarande lagförslag samt 3:o) avslag å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag till lantarbetstidslag; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Olovson i Västerås begärde emellertid votering, varför herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i andra lagutskottets förevarande förslag till lantarbetstidslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt 1 § i Kungl. Maj:ts motsvarande lagförslag.

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 47.

Ang. lantarbetstidslag. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 87 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § i utskottets förevarande lagförslag.

Återstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återuppförande av brunnen byggnad vid Rosersbergs slott m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående granskning av läroböcker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt J. P. Styrman i Karungi för förluster i anledning av inköp av vissa besittningsrätter;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avlöningsanslag till socialstyrelsen m. m.;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1936/1937 till inrättande av en anstalt för män, som ådömts ungdomsfängelse, m. m.; och

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för befrämjande av hemslöjden inom Bohuslän;

från bevillningsutskottet:

nr 345, i anledning av väckta motioner om ökat skydd för frukt- och trädgårdsodlingen; och

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

från andra lagutskottet, nr 344, i anledning av väckta motioner angående ändringar i lagen om utlännings rätt att här i riket vistas m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteristyrelsen m. m.;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående nionde huvudtitelns anslag till extra utgifter; och

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1936/1937 i vad rör jordbruksärenden.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1936/1937 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1936/1937, m. m.; och

nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial, nr 2, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 81, i anledning av fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ansvarighetslag för nämnda fullmäktige m. fl.;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ändring i vissa delar av militära tjänstepensionsreglementet den 17 maj 1935 (nr 167) jämte en i ämnet väckt motion;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 196, punkten 2, angående pension åt skrivbiträdet hos statens fastighetsregisterkommission Maria Falk, född Cervin;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätten för vissa övningslärare vid folkskoleseminarierna; och

nr 85, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret;

jordbruksutskottets memorial, nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till avsättning till fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen m. m.; samt

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.15 på natten.

In fidem
Per Cronvall.